EKİM 2018 • YIL: 1 • SAYI: 8 • 10 TL

YENİ GELEN.

RED. KURGU. ÜTOPYA

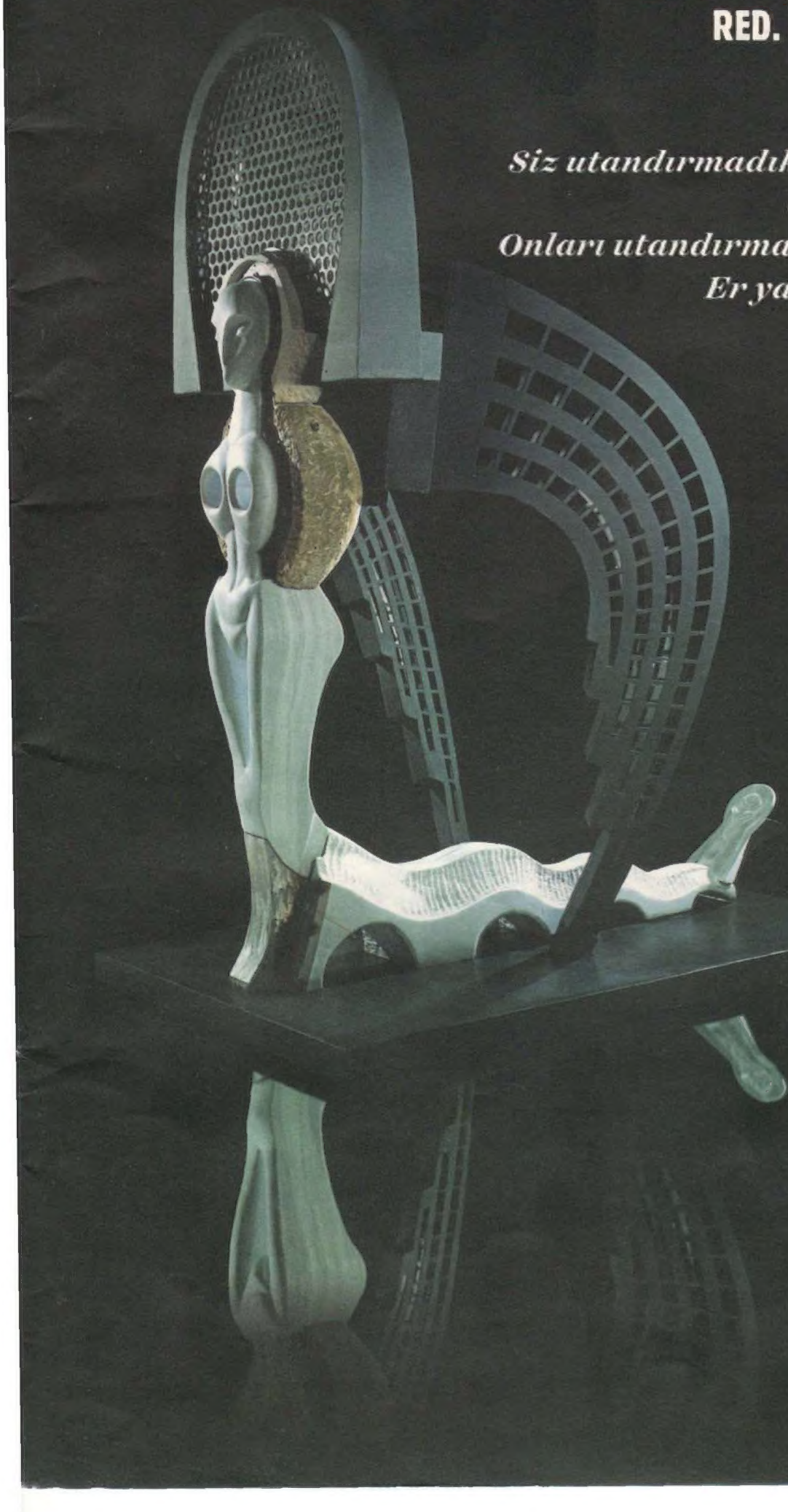

Hiç utanmıyorlar.
Siz utandırmadıkça asla utanmayacaklar.
Utandırmak bir görevdir.
Onları utandırmamak, bizim utancımızdır.
Er ya da geç bir gün mutlaka...
Mutlaka utanacaklar.
T.K.

BİLİNÇ ARAŞTIRMASI TEMEL SORUNUMUZDUR
Afşar Timuçin

YUSUF ZİYA BAHADINLI'DAN AYDIN KARAHASAN'A 75. YAŞGÜNÜ MEKTUBU

JÜRİSİNDE OLDUĞU YARIŞMADA ÖDÜL ALMAK: BİR UTANÇ YAZISI
Taylan Kara

FRANKFURT DEYİŞLERİ
Hayrettin Ökçesiz

TARİH KİTAPLARI ARASINDA
Dr. Ulvi Özdemir

"KARAGÖZ" VE "HACİVAT" AD VE KİMLİKLERİ ÜZERİNE
Turan Alptekin

ZERRİN TAŞPINAR: "KİN VE KİBİR'DE ŞİİRLE TARİHE NOT DÜŞMEK İSTEDİM"
Söyleşi: Ayşe Kaygusuz Şimşek

MEHMET AKSOY'UN HEYKELLERİNDE ŞAMANLAR VE MİTLER
Müslüm Kabadayı

MÜHİM OLAN EBATI MI, HİSSETTİRDİKLERİ Mİ?
Meltem Tüzün

İNTİHAR EDEN ÜLKENİN ÇOCUKLARI: KELEBEKLER
B. Sadık Albayrak

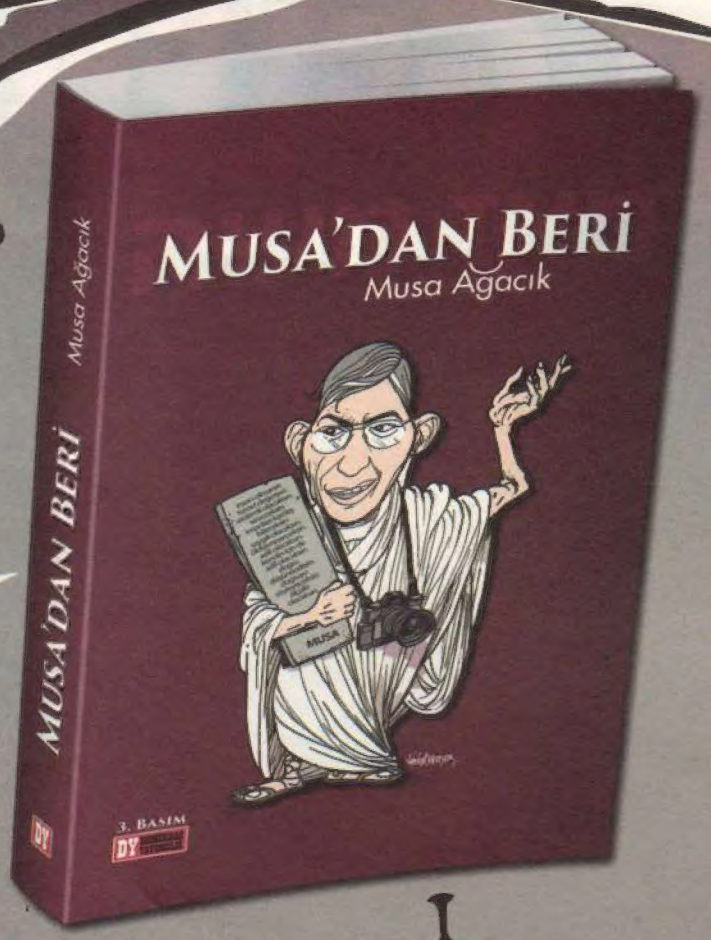

I

"Musa, birbiriyle hiç ilgisi olmayan iki konuyu irtibatlandırmada uzmandır."

S. Demirel, 9. Cumhurbaşkanı

II

"'Musa'nın sorusu bitmez' Babıali'de atasözü gibi kullanılır. Ancak Musa'nın özelliği çanak soru sormamaktır. Musa Peygambere özenerek insanlığın temel değerlerini sorularının ana ekseni haline getirmiştir."

Yalçın Pekşen, Gazeteci

III

"Musa Ağacık'ın 'Musa'dan Beri' kitabı bir kitap olmanın dışında, yakın tarihin tanığı... Sıkılmadan okuyacağınız, okurken kahkahalara boğulacağınız bir beyin teri!.."

Erdal Bilallar, Gazeteci

IV

"Türkiye'nin son yıllardaki serüvenini daha iyi görmek için mutlaka okunması gereken kitap."

Melih Aşık, Gazeteci

İÇİNDEKİLER

4 • **KARANLIK ZAMANLARDA ŞARKI SÖYLEMEK**
B. SADIK ALBAYRAK

5 • **KONSTANTİNOS KAVAFİS'TEN ŞEHİR ŞİİRİNİN YENİ ÇEVİRİSİ**
YUNANCA ASLINDAN ÇEVİREN: MAHİR ERGUN

6 • **BİLİNÇ ARAŞTIRMASI TEMEL SORUNUMUZDUR**
AFŞAR TİMUÇİN

11 • **SAATİ BARIŞA KURUN**
ARZU K. AYÇİÇEK

12 • **YUSUF ZİYA BAHADINLI'DAN AYDIN KARAHASAN'A 75. YAŞGÜNÜ MEKTUBU**

15 • **SADECE BİR YAZAR, BİR DÜŞÜNÜR DEĞİL, YAŞAM BİLGESİDİR SAMİ GÜREL**
MİRAÇ KAVALA

18 • **JÜRİSİNDE OLDUĞU YARIŞMADA ÖDÜL ALMAK: BİR UTANÇ YAZISI**
TAYLAN KARA

21 • **TÜRK SİNEMASINDA AYRILAN YOLLAR NEREYE GÖTÜRÜYOR?**
ESRA ECE KULECİ

22 • **BİR KİTAP BAĞIMLISININ NOTLARI-2018/7**
DR. ULVİ ÖZDEMİR

25 • **ŞAİR - YAZAR KAAN TURHAN'I KAYBETTİK**

26 • **"KARAGÖZ" VE "HACİVAT" AD VE KİMLİKLERİ ÜZERİNE**
TURAN ALPTEKİN

30 • **BİR DİRENİŞ KADINI: SUAT DERVİŞ**
AYŞE ÖVÜR

37 • **ZERRİN TAŞPINAR: "KİN VE KİBİR'DE ŞİİRLE TARİHE NOT DÜŞMEK İSTEDİM"**
SÖYLEŞİ: AYŞE KAYGUSUZ ŞİMŞEK

44 • **BİR SENTEZİN ŞAİRİ: METİN CENGİZ**
CAFER YILDIRIM

47 • **UĞRAŞ, SIĞINI**
ALİ EŞKİ

48 • **SPİNOZACILIK MODASI YA DA "ERKEN BURJUVA FELSEFESİ"**
CENGİZ KILÇER

53 • **İYİ HÂL KÂĞIDI**
CEMAL ÖZTÜRK

54 • **KÖTÜ KİTAP**
FATİGÜL BALCI

57 • **MÜHİM OLAN EBATI MI, HİSSETTİRDİKLERİ Mİ?**
MELTEM TÜZÜN

58 • **MEHMET AKSOY'UN HEYKELLERİNDE ŞAMANLAR VE MİTLER**
MÜSLÜM KABADAYI

61 • **KIVAMINDA**
EVİN OKÇUOĞLU

62 • **MERSİN'DEN BİR DÜNYA RESSAMI: AHMET YEŞİL**
İBRAHİM AKEL

65 • **FARKINDA MISIN?**
MEHMET ERCAN

66 • **FAHRENHEİT 451: TOPLUMSAL BELLEĞİ SİLMEK İÇİN KİTAP YAKMAK**
YEŞİM ZUHAL YOLCU

68 • **İNTİHAR EDEN ÜLKENİN ÇOCUKLARI: KELEBEKLER**
B. SADIK ALBAYRAK

76 • **FRANKFURT DEYİŞLERİ**
HAYRETTİN ÖKÇESİZ

YENİ GELEN. RED. KURGU. ÜTOPYA

YIL: 1 · SAYI: 8 · EKİM 2018
AYDA BİR YAYIMLANIR
ISSN 2619-9432

YAYIN SAHİBİ
YURDANUR ALBAYRAK

YAYIN TÜRÜ
YAYGIN SÜRELİ AYLIK GAZETE

GENEL YAYIN YÖNETMENİ VE YAZIİŞLERİ MÜDÜRÜ
B. SADIK ALBAYRAK

YENİ GELENLER
ALİ EŞKİ
AYHAN ÇAYLAR
AYSUN ADALI
B. SADIK ALBAYRAK
ELİF YILMAZ
HAYDAR ALİ ALBAYRAK
MAHİR ERGUN
MAHİR ARDUÇ
ÖZGÜN ERGEN
TAYLAN KARA
UBEYDULLAH GÜNEL

İSVEÇ TEMSİLCİSİ
ÖZKAN MERT

ESKİŞEHİR TEMSİLCİSİ
CENGİZ ERSOZ
TEL: 0537 498 96 57

KAPAKTAKİ HEYKEL
"ŞAHMERAN", MEHMET AKSOY
TAŞ, MERMER, METAL, 2017

KAPAK SÖZÜ
TAYLAN KARA

GRAFİK TASARIM
FATİH MUTLU

YÖNETİM YERİ
TOPÇULAR MAH. OKUR SOK. NO: 5/2.
EYÜP / İSTANBUL
TEL: 0542 593 27 94
WEB: www.yenigelen.org
E POSTA: yenigelendergisi@gmail.com
yenigelendergi@gmail.com

BASKI
CEYLAN MATBAA
MALTEPE MAH. DAVUTPAŞA CAD.
GÜVEN SAN. SİT. B BLOK,
ZEYTİNBURNU, İSTANBUL

ABONELİK İÇİN
YURDANUR ALBAYRAK
TEB-TÜRK EKONOMİ BANKASI
TR580003200000000037975929
HESABINA VEYA
YURDANUR ALBAYRAK, 15719029
NO'LU POSTA ÇEKİ HESABINA
150 TL YATIRILDIKTAN SONRA ADRES
BİLGİLERİNİN VE ÖDEME MAKBUZUNUN
KOPYASININ E-POSTA İLE İLETİLMESİ
YETERLİDİR.
YURDIŞI ABONELİK 80 AVRO
KARŞILIĞI TL'DİR

KARANLIK ZAMANLARDA ŞARKI SÖYLEMEK

Karanlık zamanlarda yaşıyoruz. Deyimi ödünç aldığımız Bertolt Brecht'in döneminde, faşizmin çizmeleri altında ezilmiş bir Avrupa tablosuyla karşılaştırıldığında bizim durumumuzun hafif kaldığı düşünülebilir. Ama hiç olmazsa onlar karanlık zamanları aşmak, aydınlatmak için savaşıyorlardı. Bizim içine düşürüldüğümüz karanlık zamanlarda henüz esaslı bir savaş iradesi yarattığımız söylenemez.

Karanlık zamanlarda savaş iradesinin oluşması için düşüncelerin belirleyici bir rolü olduğunu görmek zorundayız. İnsanlığı anlamak ve ona aydınlık zamanlarda, kardeşçe toplumsal yaşam koşulları oluşturmak için bilim, felsefe, sanat ve politikanın öncülük görevi vardır. Bugün bu alanlarda gelişkin çalışmalar yapamadığımızdan, artık çürümüşlüğü dayanılmaz hale gelmiş köhne düzenin karanlığında debelenip duruyoruz. İnsanlığın tarihi boyunca yarattığı olumlu değerleri özümseyip aşacak yeni bir ahlaka, felsefeye, bilime, sanata ve politikaya ihtiyacımız mutlaktır.

Çürümüş düzen bizi en çok zorunlu ihtiyaçlar dediğimiz, beslenme, barınma, üreme alanlarından yakalıyor ve buralardaki çözümsüzlüğe mahkûm ediyor. İşsizlik, düşük ücret, yoksulluk çemberinde yaşamaya çalışan milyonlar düşünmek, ortak bir bilinç geliştirmek, bilim, felsefe ve sanatın verileriyle yeni bir kültür oluşturmak olanaklarından yoksun kalıyor. Bilinçli bir biçimde çökertilen eğitim sistemi yeni kuşaklara bu alanların abecesini bile öğretmiyor. Tersine dinsel hurafelerin hapishanesinde bocalayan yeni bireyler üretmek için daha çok imam hatip açılıyor, anaokullarına indirilen dua talimleri eğitimin yerini alıyor.

***

Bilim, felsefe ve estetik için bu düzenden daha kötüsü yoktur.

Geçen ay genç bir şair-yazar arkadaşımızın ölüm haberini aldık; Kaan Turhan, 36 yaşına 13 kitap sığdırmış bu verimli yaratıcı karanlık zamanlara daha fazla dayanamamıştı. Son notunda, "Her gün karanlığa ve ahlaksızlara uyanmak, benim için ölüm" diye yazmıştı.

Brecht'in zamanının sosyalistleri karanlık zamanların hâkimi faşizmi her şeyin "en" kötüsünün iktidarı olarak tarif ederlerdi. Sermayenin en gerici, en sömürücü, en militarist, en tekelci kesimi iktidarı ele geçirince faşizm oluyordu. Bugünkü düzene baktığımızda sermayenin bütün kötülüklerin "en" korkuncunu hiçbir sınıra bağlı kalmaksızın uygulamaya soktuğunu görüyoruz. Sermayenin varlığı demek, tarihin "en" insanlık düşmanı olgusunun ya da ilişkisinin elindeyiz demektir.

Mihail Romm'un filminin adıyla söylersek, artık "sıradan faşizm" her yerdedir; insanların yeni teknolojiler aracılığıyla denetlenmesi, kontrol edilmesi olağan hale getirilmiştir. Düzenin maskesi demokrasi, medya denilen propaganda sektörünün şartlandırdığı kitlelerin birkaç yılda bir oy kullandığı müsamere sahnelerinden ibarettir. Toplumların kaderini varlık nedeni sömürü ve kâr olan kapitalistler çizmektedir.

Okur yazar insanlar için bu düzen "en" kötüsüdür ve bir yazarın, eğer insanlık değerleriyle, eşitlik ve özgürlük felsefesiyle donanmış eserler veriyorsa onlarca kitap yazmış da olsa, bu düzende hiçbir değeri yoktur.

***

Karanlık zamanlarda şarkı söylemek önemlidir. Yalnız olmadığımızı anlar, birbirimizin sesine kavuşuruz. İnsanlığın tarihi karanlık zamanları aşarak, aydınlığa çıkma, dünyadaki kısa zamanını birlikte, toplumsallığın verimliliğiyle güzel ve anlamlı kılma mücadelesi değil midir?

Yeni Gelen, şarkısını size ulaştırmak, sizlerin şarkısını duymak için çıkıyor. Birlikte bilimin, sanatın, felsefenin ve politikanın insanlığı karanlık zamanlardan kurtaracak etkinliğine katkıda bulunmak için...

Öyleyse Nâzım Hikmet'in dizeleriyle bitirelim:

Ak kurt, kara tahtayı daha bir yol kemir,
Çekin ki körükleri
ateşe girdi demir.

B. Sadık Albayrak

KONSTANTİNOS KAVAFİS'TEN ŞEHİR ŞİİRİNİN YENİ ÇEVİRİSİ

Yunanca Aslından Çeviren: Mahir Ergun

Konstantinos Kavafis, İstanbullu bir ailenin çocuğu olarak, İskenderiye'de doğduğunda, ilk şiirini yayımlayacağı 1903 yılına tam kırk yıl vardı. Bu kırk yıl içinde İskenderiye'den başka, İngiltere ve İstanbul'da yaşadı, çeşitli işlerde çalıştı, Helen kültürü üzerine çalışmalar yaptı.

Ozan her ne kadar ilk şiirini kırk yaşındayken, Yunanistan'da çıkan "Yeni Hayat" dergisinde yayımladıysa da, kırk yaşına gelene dek, çoğu ölümünden sonra yayımlanacak pek çok şiir yazmıştı. İlk şiirlerini on dört-on dokuz yaşları arasında İngilizce yazdığı bilinir.

"Şehir" (Η Πόλις), farklı çevirileriyle Türkçe okurunca belki de en çok bilinen şiiridir. Böylesi bilinen bir şiiri, kesinlikle bundan önce yapılmış olan çevirilerin yanlış ya da kötü olduğu iddiasıyla değil; yalnızca şiire daha çok yaklaşabilmek, belki de Türkçe okuru karşısında bir pencere daha açabilmek için tekrar çevirdiğimizin altını çizmek gerek.

"Şehir"i çevirirken, anlam ve kelime bütünlüğünü bozmadan Yunanca aslındaki ahenge ve uyak düzenine sadık kalmaya çalıştığımızı da belirtip sözü Kavafis'e bırakalım.

ŞEHİR

Dedin, "Gideceğim başka toprağa, başka denize gideceğim.
Bulunur bir şehir, başka türlü, bundan iyi.
Alınyazısıdır, tüm emeklerimin hükmü belli,
Ve gömülüdür yüreğim, tıpkı bir ceset gibi.
Daha ne vakte kadar yer bu maraz, beynimi.
Her ne yana çevirsem gözümü, baksam da ne yana
Burada gördüğüm, enkazıdır ömrümün, kapkara,
Onca yıl geçirdiğim ve yıktığım ve kahrettiğimi."

Bulmayacaksın yeni memleket, başka denizler bulmayacaksın.
Şehir bırakmayacak peşini, aynı yollarda gezineceksin.
Ve aynı mahallelerde bükülecek belin,
Ve bu aynı evlerde ağaracak saçların.
Umutlanma boşa, hep bu şehre varacaksın.
Vapur yok senin için, yok bir yol da sana.
Burada, bu küçük köşede, ömrünü nasıl yıktınsa,
Öyle kahrettin onu, her köşesinde dünyanın.

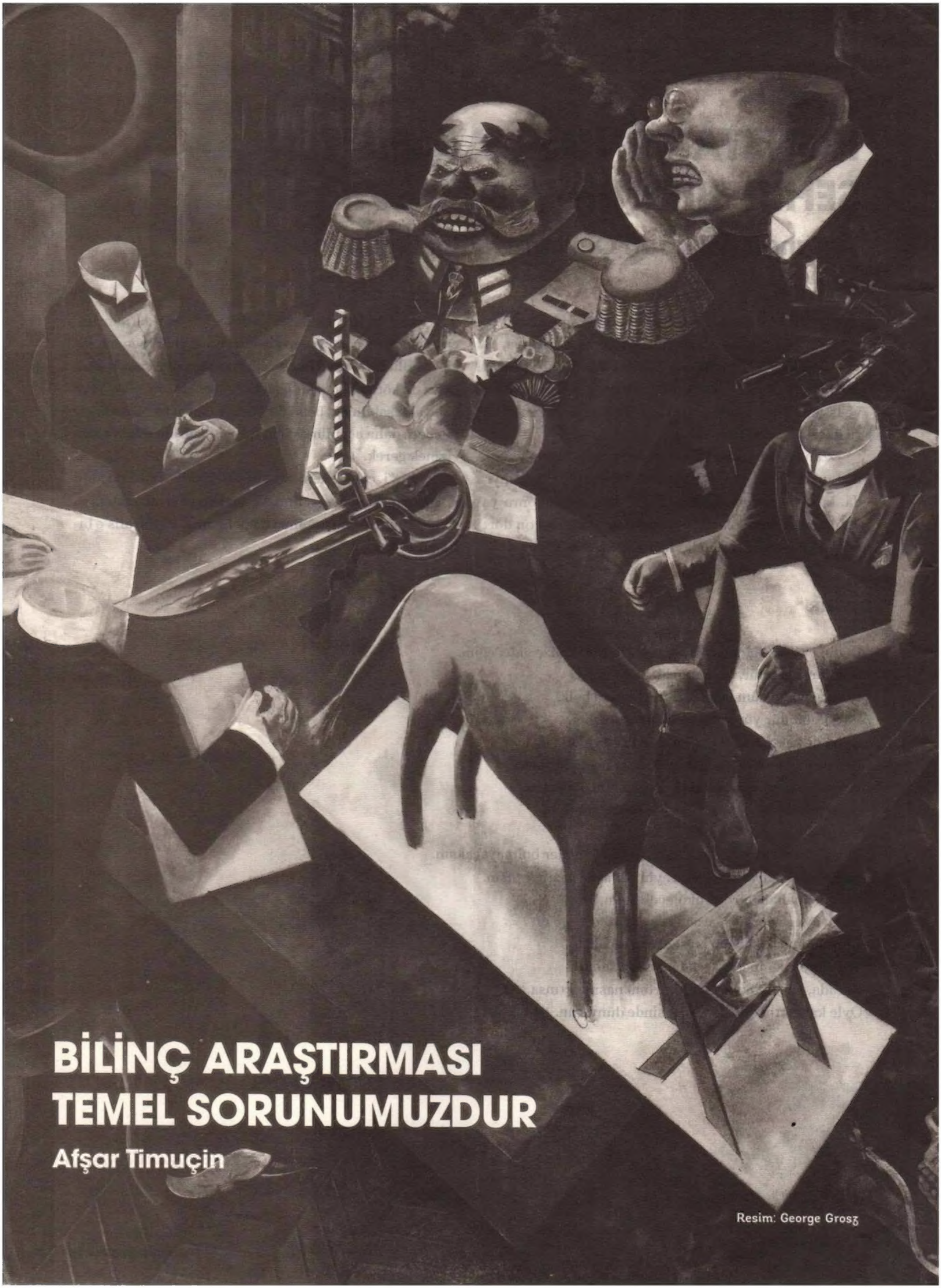

BİLİNÇ ARAŞTIRMASI TEMEL SORUNUMUZDUR

Afşar Timuçin

Resim: George Grosz

Gerçek insan gerçekliğin tutkulu izleyicisidir. Onun bilimle de sanatla da felsefeyle de ilgisi bu yüzdendir. Önemli olan her şeyden önce dünyaya doğru bakmaktır ve yaşamı doğru kavramaktır. Felsefenin varoluş koşulları ve gelişim koşulları toplumsal dönüşümlerin koşullarında ve bu dönüşümleri hem yaratan hem kavrayan bilincin koşullarında gizlidir. Bilincin bütün gizlerini bir felsefe adamı merakıyla çözme çabamız yaşama bilinçle yönelmeyi ve yaşamı dönüştürmeyi düşünmediğimiz durumlarda ne işimize yarayacak?

Bilgikuramı oluşturma konusunda iki temel felsefi tutum belirleyebiliriz: biri bilinç olgularını gözlemlemek ve oradan giderek felsefi çıkarımlar yapmak, öbürü bilinç olgularını gözlemlemek ama onunla kalmayıp o gözlemden elde edilen verilerle dış dünyaya yönelmek, insanın ve evrenin genel bilgisine ulaşmaya çalışmak. Bilgikuramı geliştirme ve ona göre bilgiye ulaşma yolunda sağlam yol ikincisidir. Bilinç araştırması felsefi arayışta önceliklidir. Önemli olan bilince tıkılıp kalmamaktır, önemli olan uç noktada evrensel bilgiye ulaşmaktır. Dünyaya bilincin dışından bakamayız, bilinçten bilincin dışına yani bütün dünyaya bakabiliriz. Felsefi yönelişte bilinç araştırması öncelikli tutumumuz olacaktır. Bilinç araştırması dışında yapılacak bir felsefi yöneliş ya da bilinç araştırmasını temele koymayan bir felsefi yöneliş bizi yarı yolda bırakır ya da bir başka deyişle bizi kaba metafiziğin alanına çıkarır.

Görüldüğü gibi felsefi araştırmada yöntem sorunu öne geçiyor. Usun izleyeceği yolu belirlemezsek, yöntemi belirlemeden usu kendi haline bırakırsak gerçeklikte karşılığı olmayan sözde bilgiler üretmeye doğru gideriz. Bu üretim üretenin zekasına göre parlak görünüşler de ortaya koysa boş üretimdir. Amaç gerçekliğe dokunmaktır gerçekliği ele geçirmektir gerçekliğin yüreğine girmektir gerçekliği özümlemektir gerçekliği yaşamaktır. Gerçekliğin bilgisini gözden çıkaran için ya da kendini gerçekliğin üzerinde gören için ilginç ama boş sözler üretmek her zaman olasıdır. Sağlıklı bilgiye ulaşabilmek için bilincin olanaklarını ve sınırlarını iyi tanımak, neyi bilebileceğimizi neyi bilemeyeceğimizi iyice araştırmak gerekir. Böylesi bir tutumu felsefede ilk alınacak tutum olarak görmek ve her şeyi bilinç sorununa indirgeyip çıkmak gibi bir yanlışa düşmemek gerekir. Bilinç araştırması gerçekliğin doğru bilgisine ulaşmada bir yol göstericidir bir önkoşuldur daha başka bir şey değildir: bizim araştırma alanımız gerçekliğin alanıdır. Bilinç bir amaç değil bir araçtır, bir evrensele kavuşabilme aracıdır. Demek ki bizim bir bilinç tapınmacısı olmamız gerekmiyor, basitçe bir bilinç araştırmacısı olmamız gerekiyor.

Gerçekliği rasgeldiği gibi yani bilinç aydınlığının dışında, neyi bilebilirim ve nasıl bilebilirim sorularını sormadan çıplak gözle gözlemlemeye kalkmak bizi sağlıklı bilgiye ulaştırmaz. O durumda felsefe yapıyorum diye boş hayallere kapılabiliriz. Düşüncenin geçmişi boş hayallerle doludur. Gelişimin bir gün son bulacağı ve alman uygarlığının son uygarlık olacağı savı da bir düş ürünüdür, bu sav Hegel'e çok iyi gelmiş de olsa. Önemli olan gerçekliğin köklü bilgisine ulaşmaktır. Gerçeklik bize uymadan önce biz gerçekliğe uyacağız. Gerçekliği yönlendirmek ya da gerçekliği oluşturmak gibi aptallıklara düşmemek gerekir. Kavram yaratmak gibi çocukluklara da düşmemek gerekir. Her kavram bir gerçekliğin kavramıdır. Duygularımızı ve düşüncelerimizi gerçekliğe ulamak bizi önünde sonunda ortada bırakır. Gerçekliğin sözü değil de sözün gerçekliği belirlediği yerde felsefe gevezelikten başka bir şey değildir. Felsefenin olduğu yerde dilin kemiği olmalıdır. Usa güvenmekten başka ne yapabiliriz? Ama usa güvenmek derken biraz durup düşünmemiz de gerekir. Usa güven ve gerisini düşünme sen gibi bir kolaylığımız yoktur. Düşüncede usa ağırlık verenler onun yanına koruyucu ve sağlayıcı öge olarak yöntemi koydular. Yöntemin temelinde de doğal olarak bilinç donanımı olacaktır. Yöntem salt usun değil birikimli usun ürünü olabilir ancak. Salt us ya da doğal us basit bir ayırıcı ya da sıradan bir bileştiricidir. Bilinci sağlayan ustur ama us da bilinçle gelişir. Usu bilinç geliştirir ve bilinci us geliştirir. Bunlardan biri öbürünün çobanı değildir. Bilinci geliştiren ussa usu geliştiren de bilinçtir. Salt usla insan ancak koyun

güdebilir, koyunları kurda kaptırmamak koşuluyla.

Yöntem gücünü bilincin zenginliğinden alır. Us bilincin birikimlerinden yararlanarak ya da bilincin birikimlerini kullanarak yöntemi kurar daha doğrusu yöntemli düşünmenin koşullarını oluşturur. Bir fizikçinin yöntem geliştirmesi her şeyden önce onun fizik alanındaki bilgi zenginliğine bağlı olacaktır. Konunun dışında olanlar yöntemi bir kalıp ya da şablon olarak düşünebilirler. Yöntem bilimsel ve felsefi düşüncenin en esnek yüzüdür. İşin iyiden iyiye uzağında olanlar bilimde felsefede hatta sanatta araştırmacıların bilgiye asker adımlarıyla yürüdüğünü düşünebilirler. Sorun bilincin olanaklarını sonuna kadar kullanma sorunudur. Yöntemin özü düşünmekse düşünmenin özü kuşku ve sabırdır. Kuşkunun ve sabrın olmadığı yerde yalana eğilim kendini gösterir. Kötü kurulmuş bilinç tüm kolaycılığı ve aceleciliğiyle gerçekliğin masalını uydurmaya yatkındır. Bugüne kadar felsefede de az yalan söylenmedi. Bunu neye dayanarak söylüyoruz? Bunu belli bir zamanda ortaya koyulan bilgilerin sonraki zamanlarda gerçeklikle uyuşmayışlarından hatta ortaya çıktıkları zamanlarda bile doğru dürüst yere basamamış olmalarından anlayabiliyoruz. Bu da elbet özellikle önünü görmeyen kaba inancın sakatladığı ussallığın ürünü olarak ortaya çıkıyor. O yüzden dürbün gibi mikroskop gibi araçların yanına hatta önüne gözle görülüp elle tutulmayan bir aracı yani yöntemi koymamız gerekiyor.

Felsefeye yönelme istemimiz özünde bilincimizin yalandan kaçma özeninden kaynaklanır. Tekbenciliğe düşmeden, söz oyunculuğunun çekimine kapılmadan, ayrıntının ayrıntısında çokça oyalanmadan yapacağımız köklü bilinç araştırmaları bize sağlam bir yöntem kavrayışı çerçevesinde gerçekliğin bilgisine ulaşma olanağı sağlayacaktır. Bilinci araştırmak ve bilincini geliştirmek felsefe adamının da hatta felsefe heveslisinin de temel uğraşı olmalıdır. Bunun için öncelikle felsefi bilgiye gereksinimimiz vardır. Ancak felsefe tek başına bunun altından kalkamaz. Bilimlerle felsefenin etkileşiminde ortaya çıkan bilgiler son zamanlarda özellikle bilgikuramı konusunda bize büyük destek sağladı. Örneğin yüzyıllardır sürdürülen doğuştan fikirler öğretisi geçen yüzyılın başında tüm geçerliliğini yitirdi. Fizyoloji araştırmaları bize doğuştan fikirler diye bir şeyin olamayacağını gösterdi. Buna karşılık doğuştancılığın karşıtı olan *tabula rasa*'cı görüş de yani kaba gerçekçi görüş de geçerliğini büyük ölçüde yitirdi: dünyaya tam anlamında çıplak bir zihinle geldiğimizi söyleyemezdik. Her açıdan ama özellikle bilgikuramı geliştirmek açısından felsefenin zamanla çeşitli bilimlerden daha da yararlanacağı kesindir. Bu durum felsefenin zayıflığını değil tam tersine yüksek etkilenme gücünü gösterir: yalnız etkilemek değil etkilenmek de insan için bir yetkinliğin belirtisidir, insan kendini etkilenenden çok etkileyen olarak görme sevdasında olsa da.

Ne ölçüde bilinçliysek o ölçüde etkileme gücümüz ve etkilenme gücümüz vardır. Bilinç basit bir alıcı değildir: durmadan kendiyle ve kendi olmayanla sorun çıkarır, onun gelişmesi bu çekişmenin verimine bağlıdır. Düşünce her şeyden önce bir yetidir. Gündelik bilinçle yaşayanlar bile düşünsellikten azçok paylarını alırlar. Kendini gündeliğin sularına bırakmış olanları bir yana bırakırsak bütün insanlar kendi yazgılarıyla ilgilenirken görünür görünmez biçimde felsefenin sularında gezinirler. Bu çok zaman tam bilinçli olmayan bir dolaşmadır. Burada gerçek felsefe adamına düşen tüm bulanıklıkları elden geldiğince, kaldırarak yaşama doğru bakmanın olanaklarını yaratmaktır. Aydınlar ya da aydın

Düşüncenin geçmişi boş hayallerle doludur. Gelişimin bir gün son bulacağı ve alman uygarlığının son uygarlık olacağı savı da bir düş ürünüdür, bu sav Hegel'e çok iyi gelmiş de olsa.

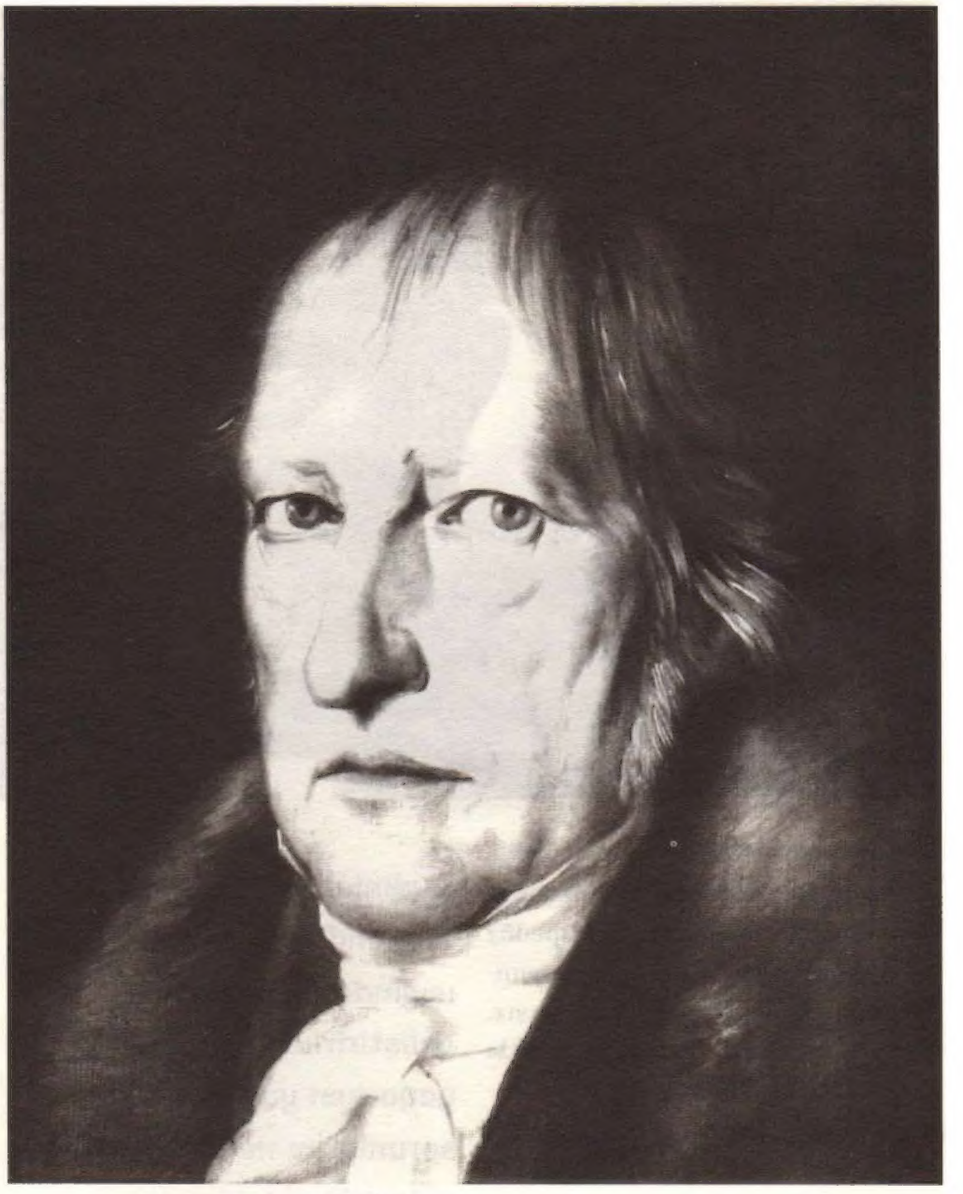

diye nitelendirilenler felsefenin ışığında aydınlıklarını geliştirirken ve dünyaya yayarken yaşamın tüm sorunlarını netleştirmekle yükümlü olduklarını unutmamalıdırlar. Bu yolda onlar her türlü düzene pek güzel uymuş sahte filozofların toplumu etkilemelerine de engel olmaya çalışmalıdırlar. Sahte filozoflar felsefenin sırtından geçinen ve Nietzsche'nin deyişiyle derin görünmek için sularını bulandıran kimselerdir ve bu yolda yalan yanlış kavramlar bile uydurabilirler.

Yaşamın aydınlığına ulaşmak isteyen her kişi bu sahte peygamberlerden kaçınmak zorundadır. İlk bakışta bilinç araştırması yapar gibi de görünen ancak bilinç sorunlarına değinirken bile sözle oynamaktan öteye geçemeyen bir takım felsefe kitaplarının, örneğin Sartre'ın *Varlık ve hiçlik*'inin, Heidegger'in *Varlık ve zaman*'ının ve benzeri birçok yapıtın ağına düşmemeye özen göstermek gerekir. Şunu da unutmamalıyız: temel sorunlar hepimizi ilgilendirmekle birlikte çözüm için uzman bakışını gerektirirler. Bunun için ahlaklı ve bilgili felsefe adamlarına gereksinimimiz vardır: felsefenin temel sorunlarını onlar ele alacaklar ve sonunda onlar çözecekler. Filozofa düşen görevin çok belirgin çok ağırlıklı çok zor olduğunu söylemeye gerek var mı? Her şey bir yana, onu kurulu düzenlerin hışmından kim koruyacak? Bugüne kadar onu kimse korumadı ve felsefe yapmak geçmiş zamanlarda acılı bir işti. Dünyanın bugünkü görünümü bize bu anlamda pek de umut vermiyor. Bugün felsefe yapmaktan çok felsefe yapar gibi yapan bir eli yağda bir eli balda kimseler var.

Dünya bu alanda çok yönlü bir oyunculuğun, bir bile bile bilinç bozma oyunculuğunun izini sürer görünüyor. Kurulu düzenlerin yaratıları olan sahte filozoflar varolan sorunların üstünü örtmek için olmayan sorunlar yaratmaya çalışıyorlar. Diyelim yirmi beş otuz yüzyıldan beri insanın "güzel" diye bir sorunu vardır. "Güzel" kavramı "doğru" ve "iyi"yle birlikte insan yaşamını belirleyen üç temel kavramdan biridir, yüzyıllar boyu çeşitli yaşam koşulları çerçevesinde dönüşe dönüşe bugüne kadar gelmiştir. Çünkü insanın güzel diye bir sorunu vardır. Bugün bir de bakıyorsunuz Batı'da adını filozofa çıkarmış biri "güzel diye bir şey yoktur" görüşünü ortaya atıp insanları şaşırtmaya ve dikkatleri başka yerde toplamaya çalışıyor. Gelişmemiş ülkenin geri kalmış şarlatan felsefe adamı da böylesine ilginç bir görüşü hemen yakalıyor ve biraz da kişisel hesapları yönünde öne çıkararak kongrelerde "güzel diye

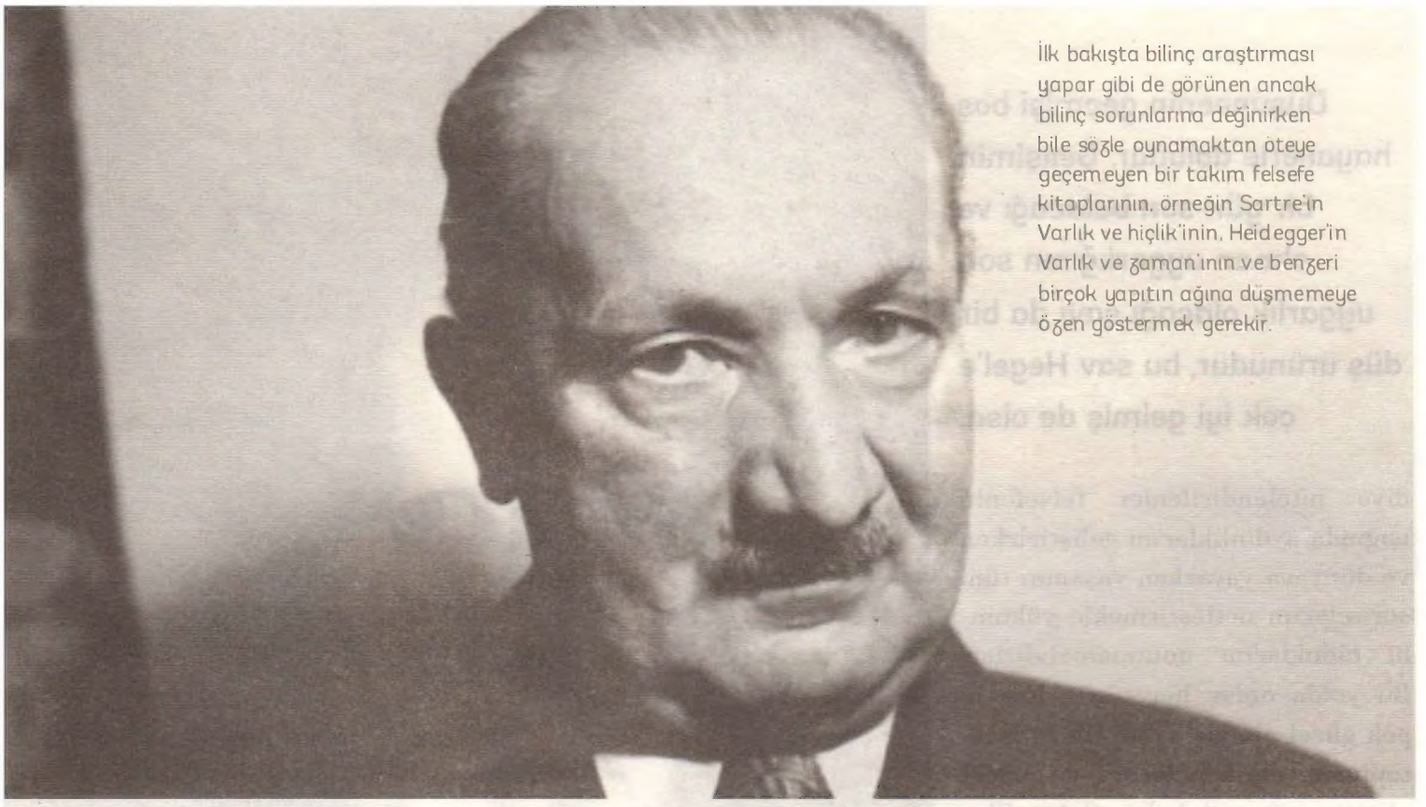

İlk bakışta bilinç araştırması yapar gibi de görünen ancak bilinç sorunlarına değinirken bile sözle oynamaktan öteye geçemeyen bir takım felsefe kitaplarının, örneğin Sartre'in Varlık ve hiçlik'inin, Heidegger'in Varlık ve zaman'ının ve benzeri birçok yapıtın ağına düşmemeye özen göstermek gerekir.

bir şey yoktur" bildirileri sunmaya başlıyor. Demek ki vay canına güzel diye bir şey yokmuş, bizler düpedüz uyutulmuşuz ya da yüzyıllar boyunca düpedüz kendimizi kandırmışız. Demek ki şimdi gerçekler geç de olsa ortaya çıkmış bulunuyor. Değerli felsefe adamımız da doğruya ulaşmakta geri kalmış olmamak için bu defa sazı burada ele alıyor ve güzelin ölümünü kravatlı ve takım elbiseli bir ciddilikle açık açık "umuma" bildiriyor.

Bilincin sorunlarına yeniden yeniden dönmek elbette boşluklarda gönlünce oyalanmak için değil gerçekliği doğru kavramanın koşullarını belirlemek ve geliştirmek içindir. Gerçek insan gerçekliğin tutkulu izleyicisidir. Onun bilimle de sanatla da felsefeyle de ilgisi bu yüzdendir. Önemli olan her şeyden önce dünyaya doğru bakmaktır ve yaşamı doğru kavramaktır. Felsefenin varoluş koşulları ve gelişim koşulları toplumsal dönüşümlerin koşullarında ve bu dönüşümleri hem yaratan hem kavrayan bilincin koşullarında gizlidir. Bilincin bütün gizlerini bir felsefe adamı merakıyla çözme çabamız yaşama bilinçle yönelmeyi ve yaşamı dönüştürmeyi düşünmediğimiz durumlarda ne işimize yarayacak? Bize en kısa ve en etkili yolları gösterecek olan yöntem sorunu başta olmak üzere düşünen insanın bütün sorunlarını ancak bu bilinç araştırması çerçevesinde doğru olarak kavrayabiliriz ve çözüme ulaştırabiliriz. İleri geri konuşmak hatta bu arada kavram yaratmaya kalkmak yapılmayacak iş değildir ama bilinçleri bulandırmaktan ve öncelikle de kendini kandırmaktan başka bir işe yaramaz. Felsefe adamı gündelik dille konuşmayı başarabildiği yerde felsefe adamıdır. Zaten felsefe gösteri yapmaya uygun bir alan değildir. İnsan gerçeğini tanımaya ve insan sorunlarını tartışmaya "yalnız gecelerimizi değil bütün ömrümüzü" vermeliyiz. Bunu yapmadığımız zaman felsefeden para kazanmanın dışında herhangi bir yarar ummak boş bir hayaldir.

Aydınlar ya da aydın diye nitelendirilenler felsefenin ışığında aydınlıklarını geliştirirken ve dünyaya yayarken yaşamın tüm sorunlarını netleştirmekle yükümlü olduklarını unutmamalıdırlar. Bu yolda onlar her türlü düzene pek güzel uymuş sahte filozofların toplumu etkilemelerine de engel olmaya çalışmalıdırlar. Sahte filozoflar felsefenin sırtından geçinen ve Nietzsche'nin deyişiyle derin görünmek için sularını bulandıran kimselerdir ve bu yolda yalan yanlış kavramlar bile uydurabilirler.

SAATİ BARIŞA KURUN

Arzu K. Ayçiçek

kendi sesime bulanarak geçtim karşıya
çığlık çığlığaydı kuşlar şehrin üstünde
takla atıyordu güvercinler güneşe karşı
göklerde eriyip gidiyordu gözlerim

barbarlar geldi kan bulaştı şenliğe
günlüğüm dizlerime yıkıldı
bir çark dönüyordu belli zamana karşı
ben gördüm, herkes gördü
şairler şiir dizdi geceye, kimse görmedi

bu yıl da küskün açtı zambaklar
havada acı kokusu, dağdan kopan çığlıkla
baykuşlar tünedi evlerin bacasına
çatılarda köklerden sökülüp gelen bir uğultu
geldi gitmez başımızdan bu kara bulut
-acı poyraz gül göçürür şafakta
kırlangıçlar yıldız taşır inadına gagalarında-

karanlık yastıklardan masallar taşıdı hain
savurdu güllerimi, orda burda insan pazarı
kardeş uyan, kurban etme aydınlığı zamana
pusuya yatan fırtınadan sakın kendini
zulümden söz et ona, adaletsizlikten
şehirler bir kuyu de, kuyular kan
-kandan zafer olur mu?

yaz geçti, güz geçti, gitmedi bu kara bulut
temeline ölüm koydu evlerin
bir top kor düşürdü anaların döşüne
kurudu sütleri göğüslerinde
göğe dualar gönderdiler tapınaklardan
göz göz oldu ciğerleri, sardılar ağıtlarını
türkülere, al güller gibi sardılar
öfkeyi sabırla eritip, taktılar yakalarına hayatı
taktılar bir kırmızı karanfil gibi, imbattı yürekleri

çalma savaş tamburunu bayım, barışa kur saati
savaşın kolları uzun, ölüm kara bir katran

YUSUF ZİYA BAHADINLI'DAN AYDIN KARAHASAN'A 75. YAŞGÜNÜ MEKTUBU

Biliyor musun Aydın; Bahadın'da Kültürevi açtığımda (iki yıl sürdü) otuz yılda biriktirdiğim para bir yana her gittiğimde kasabaya, kilomdan birkaçını bırakarak döndüm ve büyük bir haz duyuyordum her seferinde. İnanır mısın, duvarlar yükseldikçe, çatı çatılıp, bir de içine kitaplık kondurulunca, senin Balzak'tan, Mopasan'dan duyduğun dil musikisini, inceliği ben de hissettim. Bir dil ile, bir dilin güzelliği ile; bir yapı ve içinde kurulan kitaplığın bir benzerliği, bir yakınlığı olabilir mi sence!

Aydın Karahasan ile Yusuf Ziya Bahadınlı Diusburg'ta bir söyleşide (1980'lerin başı).

Ressam, öğretmen, yazar, çevirmen Aydın Karahasan, 9 Haziran 2012 günü, uzun yıllardır yaşadığı Almanya'dan çok sevdiği Hopa'nın Esenkıyı (Abu İslah) köyüne döndüğü gün dünyadan göçtü. 3 Mart 1936 yılında, Zonguldak Kilimli'de dünyaya gelen Aydın Karahasan'ın anne babası Hopa'nın Abu Islah köyünden Zonguldak Kilimli'ye göçmüşlerdi. Zonguldak Kömür İşletmelerinde çalışan babası Ömer Karahasan Zonguldak Maden İşçileri Sendikasının on yıl kurucu başkanlığını yapmıştır. Ortaöğrenimini Zonguldak'ta tamamlayan Aydın Karahasan 1954 yılında İstanbul'a giderek Güzel Sanatlar Akademisi'nde resim öğrenimi görmüştür. 1960 yılında mezun olarak Zonguldak'a dönerek öğrencisi olduğu lisede öğretmenliğe başlamıştır. 1965 yılından sonra Almanya'ya yerleşen Aydın Karahasan, burada bir yandan dil öğrenerek, bir yandan geçimini sağlayacak çeşitli işlerde çalıştı. 1976 yılında Dortmund Heisenberg Gymnasium'da sanat tarihi öğretmenliğine başladı. Almanca, Fransızca, Farsça, Arapça bilen Karahasan Almanca, Fransızca ve Farsçadan kitaplar çevirdi. Ölümünden kısa süre önce İspanyolca kursuna başlamış ve bu dilin bu kadar kolay olduğunu bilse daha erken öğreneceğini söyleyerek hayıflanmıştı. Hayyam'dan Rubailer, Zola'dan Kadınların Cenneti, Stael'den Almanya'da Aydınlanma, Maupassant'dan Güzel Dost çevirileri önemlidir. Birçok resim sergisi açan Aydın Karahasan'ı dostu Yusuf Ziya Bahadınlı'nın 75. Yaşgününe gönderdiği mektupla anıyoruz.

Sevgili Aydın,

"Yaşlandım" diye düşünme Aydın; "75 yaş", senin "yetmiş beş yıllık" ömrünün bir ürünüdür...

Öylesine bir "ürün" ki; ilk gereci Kilimli'de oluşuyor.

Senin Kilimli'liğin bana neyi anımsattı: Öğretmen iken, bir öğrencim Kilimlili idi; "Çilimli" derdi. "Kilimli" demesi için hayli uğraşmıştım. Biribirimize ne kadar da uzak yerlerde doğmuşuz ve şimdilerde ne kadar yakınız.

Aydın; bilir misin, benim bir adım da Aydın. Ama benim bu adım takma ve bir de "Su" ekledim ona: "Aydın Su". O zaman kimi konulardan kendimi saklardım, "Aydın Su" bu yanıma uzun süre hizmet etti: "Su'dan Aydın!" demekti bu!

Sen nerelerden dolaştın geldin buluştuğumuz yere, ben nerelerden?

Seni anlamak, anlatmak için çevirdiğin kitapları anımsadım:

Balzak- Altın Gözlü Kız; Mopasan- Güzel Dost (Belami).

"Neden çevirdin bunları?" diye soruyorum; hoşuna gittiği içinmiş!

Yüzlerce kitap, bir hoşa gitme uğruna çevrilir mi! Elbette değil.

"Fransız dili pek incelikli, pek duyarlı, müzikli" diyorsun!

"İyi ama yüzlerce sayfa!" diyorum; "büyük zevk aldım çevirirken!" diyorsun.

Ne kadar da benziyoruz biribirimize!

Biliyor musun Aydın; Bahadın'da Kültürevi açtığımda (iki yıl sürdü) otuz yılda biriktirdiğim para bir yana her gittiğimde kasabaya, kilomdan birkaçını bırakarak döndüm ve büyük bir haz duyuyordum her seferinde. İnanır mısın, duvarlar yükseldikçe, çatı çatılıp, bir de içine kitaplık kondurulunca, senin Balzak'tan, Mopasan'dan duyduğun dil musikisini, inceliği ben de hissettim. Bir dil ile, bir dilin güzelliği ile; bir yapı ve içinde kurulan kitaplığın bir benzerliği, bir yakınlığı olabilir mi sence!

Sonra bir kitapçıdan, Emil Zola'dan çevirdiğin Kadınların Cenneti'ni aldım. Yayıncının seni nasıl üzdüğünü biliyorum: İlle de "Kadınlar Cenneti" olsun istiyordu, sanki öyle bir yer varmış gibi! Ve de Melek'in, Gılman'ın kimlerin hizmetinde olduğunu nerden bilecekti!

Bir de, senin dikkatle koyduğun (^) şapkaları kaldırmıştı bir başka yayınevi: "Kârımızı işçilerle paylaşmalıyız" cümlesinin "karımızı işçilerle paylaşmalıyız"a dönüştüğünü göremiyordu! Senin dil hassasiyetini; Fransızcanı, Almancanı, Farsça ve Arapçanı ne duyarlıkla öğrendiğini nereden bilecekti! Tutturmuşlardı; "(^) şapka işaretini Dil Kurumu kaldırdı!" diyorlardı.[1] Dili, dili kullananın, onun uzmanı, şairin, yazarın, ozanın, çevirmenin, hatibin, tiyatrocunun ve halkın yeniden yeniden düzelterek geliştirip güzelleştirdiğini bilmiyordu. Kimin haddine idi, dili kanunla yada emirle kösteklemek!..

Biliyor musun, aynı şey benim de başıma geldi. Bir yayıncıya kitap götürdüm bassın diye. "Şapka (^) koyuyorsun ve yada'yı ayrı yazmıyorsun" dedi, sonunda yayımlamayı reddetti. "Şapka" konusunda Arapça'dan, Farsça'dan Türkçe'ye geçmiş örnekler gösterdim: "Hala" ile "hâlâ"yı nasıl ayıracağımızı, "lâkin" ile "lakin"i nasıl okuyacağımızı...

"Yada"yı anlattım: Eskiden kullandığımız "veya"dan söz ettim, "yada"nın, "veya" yerine kullanıldığını, "ve" ile "ya"nın nasıl yan yana geldi ise, "ya" ile "da"nın da aynı görevi üstlendiğini söyledim. "Olmaz" dedi yine!..

"Almanya'da Aydınlanma" çevirisi, seninle geldi Türkiye'ye; kitabı yine Fransızca'dan çevirmişsin. Önce Napolyon yasaklamış, sonun-

Aydın Karahasan, Beyoğlu'nda Dilek pastanesinde Yusuf Ziya Bahadınlı, B. Sadık Albayrak ve avukat Yüksel Gökçe ile.

da kitap İngiltere'de basılmış, Madame de Staél" takma adı ile.

Bana sorarlar kitaplığımı görenler: "Bunların hepsini okudun mu?" diye.

Sahi sen o tavana kadar yüksek raflarındaki kitapları hep okudun mu?

Bu da sorulur mu? Belli olmuyor mu? Senin için soruyorum bu soruyu...

"Okuduğumuz o iyi kitaplar olmasaydı, şimdikinden daha kötü durumda, daha uzlaşmacı, daha itaatkâr olurduk; ilerlemenin motoru olan eleştirel ruhun esamesi bile okunmazdı. Yazmak gibi, okumak da hayatın yetersizliğine karşı bir protestodur. Öyküler ve romanları yalnızca tek bir hayatımız varken pek çok hayatı yaşayabilmek için yaratırız." (Vargas Llosa)

Bu kitaplardır bizleri adam eden Aydın. Ben adamı gözünden tanırım. Ben seni böyle tanıdım. Bir adamın adam olup olmadığını okuduğu yada okumadığı kitaplardan tanırım. Bekir Coşkun'un pek güzel özetlediği:

"Boyutsuz...
Tutarsız...
Değişken...
Hırsı yeteneğinden fazla
Cesareti bilgisinden önde
Yetkisi de zaten kendisinden büyük..." adamları ben çok gördüm; kitap okumadıkları nasıl da belli!

İnsanlığın bir şanssızlığı da bu! Bunlardır güzel dünyayı zindan edenler. Senin, rafları tavana uzanan kitaplarından birini bile okumamışlardır. Bunlar o Nâzım'ın "kitapsız bilen"lerine hiç mi hiç benzemezler!..

Sevgili Aydın, "iyi insan" kavramı amacımızdır; senin de, benim de; her okuyanın, okuduğunu anlayanın... insanın, nasıl insan olduğu, davranışı ile görülür. Yaptığı iş, oturduğu koltuk ne kadar yüksek olursa olsun. Bir aklın eğitilmesi ise estetik ile olasıdır. Nâzım; öfkemize incelik, düşüncemize estetik kazandırdı.

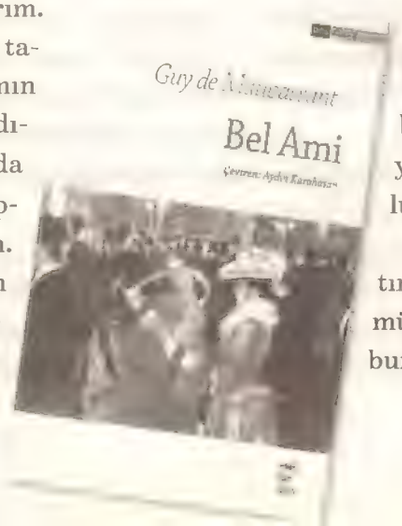

En çok kızdıklarımızdan biri de; küçük bir azınlığın yanında büyük çoğunluğun yoksulluğudur!

Estetik; kitaptır, sanattır, edebiyattır, felsefedir, müziktir, resimdir... Veyl bunları duymayanlara!

Aklın ışığı böyle doğar; içi güzel insan öyle oluşur.

Estetik; kaba gerçeği inceltir, güzelleştirir. Duygularımızı zenginleştirir, alışılmış yapımızı değiştirir... Ve de bakmamızı, görmemize dönüştürür, zevk almamızı sağlar.

Sonunda; boyutumuz genişler, tutarlı oluruz, hırsımızı gemleriz, yetkimizi insanlığın iyiliğine kullanırız!..

Sevgili Aydın, bunları senin 75. yaşgünün hatırlattı, hani ne derler, bana ilham verdin!

Raflara uzanan kitaplığındaki kimilerine sırtlarından baktım:

Onların, uyuyanı uyandırdığını iyi biliyorum.

İskenderiye Kitaplığı'nda 500 bin kitap varmış bin beş yüz yıl önce: Felsefe, retorik, geometri, aritmetik, astronomi, ahlâk, müzik, tıp, poetika türünden...

Halife Ömer, bir gün kitaplığa uğrar ve: "Yakın!" der, "buradaki kitapların tümünde ne varsa Kuran'da da vardır, olmayanlarsa zaten küfürdür, yakın!"

Seninle benzer yanlarımız var:

İkimiz de Japon inancına hayranız. Çünkü Japonların inancında "utanma" duygusu vardır.

İkimiz de İsa'yı beğeniriz:

"Her gün gördüğü kardeşini sevmeyen, hiç görmediği Allah'ını sevemez" der çünkü.

Benim elimde olsa 75'ine bir de 25 eklerim; çünkü sen bize gereklisin.

Sevgiler.

Yusuf Ziya Bahadınlı

---

[1] Türk Dil Kurumu ^ işaretini kaldırmadı, zaten yazım kılavuzlarına baktığınızda da bunu görebilirsiniz. Fakat bu söylenti hızla yerleşti, bugün birçok yazar şapka işaretini kullanmadığı gibi, bilgisayar klavyelerinde nasıl yazılacağını bile bilmemektedir.

SADECE BİR YAZAR, BİR DÜŞÜNÜR DEĞİL, YAŞAM BİLGESİDİR SAMİ GÜREL

Miraç Kavala

Diyalektik yöntem ve bilimsel ilkelerle doğanın, giderek hayatın sanatsal büyüsüne, içsel güzelliğine erişebiliriz. Yaratmanın, yaşamanın ve hayattan en büyük tadı almanın yolu bilinçli olmaktır. Şiir, en yüksek yaşam biçimi olan şiir yalnızca bilinçli bir yaşamdan doğar ve yine ona döner çünkü. Açık söylüyorum şiir olmadan, şiirin gizil gücü olmadan insanlık ilerleyemez.

Biz okuryazarlar genellikle kitapları kalemimizle birlikte, dikkatimizi çeken, kendimizden birşeyler bulduğumuz ve ufkumuzu genişleten satırların altını çizerek okuruz. Oysa Sami Gürel'in okumaya doyulmayan kitaplarından hangisini elinize alırsanız alın bu alışkanlığınız sizi zorluyor, neredeyse altı çizilmemiş tek bir satır kalmıyor kitaplarında.

"Sözcükler, yani dil yalnızca düşünceleri, görüşleri değil, şiirleri, melodileri, erişilmezlikleri de dile getirir." Böyle diyor kendisi yaşamın şiirini ve melodisini bize de duyurduğu kitaplarından birinde. Kendisinin erişilmezliğini, düşüncelerini, görüşlerini, onun kitaplarıyla henüz tanışmamış olanlara anlatacak sözcükler arıyorum; "Usta malı alıp satmaktan vazgeç, kendi özünde, kendi yüreğinde ne var ne yok, sen onları üretmeye bak" dese de aradığım sözcükleri yine kendisinde buluyorum:

"Hayatı boyutlu bir biçimde dolu yaşamak, insan gibi yaşamak, bir tutku olduğu kadar bir bilgelik ve yetkinlik işidir, insan kendi içine inmeden kendi dışını tanıyamaz." "Ben evrende ne varsa oyum, insan olan anlar bunu."

Kitaplarını okudukça anlıyorsunuz onu, anladıkça öğreniyorsunuz yaşamın diyalektiğini, o muhteşem evreni göstermekle kalmayıp yaşamın muhteşem melodisini duyuruyor size kendi sözcükleriyle. Böylelikle yeniden yeni bir melodiyle doğuruyorsunuz kendinizi. Sonra onunla birlikte büyümek, duyduğunuz melodiyi büyütmek istiyor, gürül gürül akan bir pınardan beslenerek felsefi bir yolculuğa çıkıyorsunuz.

Şiirin ve bilincin ışığında İNSAN **OLMAK** nedir, şimdi İNSAN NEREDE diye İNSAN VE İNSAN BİLİNCİ ÜZERİNE **DÜŞÜNCELER**'e dalıyorsunuz ve bir **BİLİNÇ ATLASI** seriliyor önünüze, o atlasta ŞİİRİN GİTTİĞİ İNSAN'ı görüyorsunuz. Tam orada **GERÇEĞİ KAVRAYIŞ GÜCÜMÜZ**'ün etkinleştirilmesi için **BİLMEYİ ÖĞRENMEK** çıkıyor karşınıza. Yolculuğunuz boyunca İNSANIN BİLİNÇSEL VE DÜŞÜNSEL **EVRİMİ**'ni tamamlayanların **BEYİNSEL KİRİZMA**'sına şaşırıyor, etkileniyorsunuz ve bu **etkileşimle AŞKIN DİYALEKTİĞİ**'ni özümseyip İNSANIN SEVGİSEL VE ŞİİRSEL **BOYUTU**'na geçiyorsunuz.

Uygarlığın anlamı, insanlığın anlamı aşkta ve sanatta gizlidir. İnsanın bunu anlaması, tüm bu gizemli yolculuğun anlaşılması için, işte bu yüzden var sevmek. "Sevmek yaşamı yeniden üretmektir. Yeni yerler, yeni değerler olmasaydı yaşam içi boş anlamsız bir kalıba dönüşürdü. Sevgi yalnız insanın değil, evrenin ve yeryüzünün anlamı belki" diyor ve geride kalanlar, yaşamı bilgiyle, sevgiyle yeniden üretemeyenler için ister istemez bir HÜZÜN ÇİÇEĞİ bırakıyor yazar.

İnsanlığın Anlamı Aşkta ve Sanatta

Bu boyutta apaçık görüyorsunuz ki, uygarlığın anlamı, insanlığın anlamı aşkta ve sanatta gizlidir. İnsanın bunu anlaması, tüm bu gizemli yolculuğun anlaşılması için, işte bu yüzden var sevmek. "Sevmek yaşamı yeniden üretmektir. Yeni yerler, yeni değerler olmasaydı yaşam içi boş anlamsız bir kalıba dönüşürdü. Sevgi yalnız insanın değil, evrenin ve yeryüzünün anlamı belki" diyor ve geride kalanlar, yaşamı bilgiyle, sevgiyle yeniden üretemeyenler için ister istemez bir **HÜZÜN ÇİÇEĞİ** bırakıyor yazar; "Ağlıyorsam gülemediğim içindir." "Doğanın binlerce yıllık çılgın bir deneyiydi belki de insan!" diyerek devam ediyor:

"Anlar ileri doğru itince bizi zaman akıp gidiyor. Ama yine de her sonuç, her amaç bir başlangıçtır aslında." " Diyalektik yöntem ve bilimsel ilkelerle doğanın, giderek hayatın sanatsal büyüsüne, içsel güzelliğine erişebiliriz. Yaratmanın, yaşamanın ve hayattan en büyük tadı almanın yolu bilinçli olmaktır. Şiir en yüksek yaşam biçimi olan şiir yalnızca bilinçli bir yaşamdan doğar ve yine ona döner çünkü. Açık söylüyorum şiir olmadan, şiirin gizil gücü olmadan insanlık ilerleyemez. Sürekli karanlığa bakan gözler aydınlığı göremez. Şiirsiz yani bilgisiz insanlar her zaman hayatın kurbanı olurlar. Çünkü bilgisizlikleri karanlığı ve aydınlığı, onuru ve onursuzluğu ayırt etmelerini engeller. İnsan doğru bilgiyle yanlış yapmaz. Benim için gerçek

Karanlığın ve anlamsızlığın labirentinden değil, metafizik ve negatif süreçten değil, düşünmenin devinimsel derinliğinden yola çıkarak, ussalığın ve duyusallığın senteziyle, sanat denilen evrensel dille, insan hayatında ileriye yürüyüş ve yükseliş başlar. İnsan ancak kendi köleliğinin zincirlerinden, sanatı, estetiği, felsefeyi amaç kılarak kendini kurtardığında gölgeler, boşluklar, anlamsızlıklar dünyasını aşar.

doğruyu bilmek, doğruyu düşünmek ve doğruyu yürümektir. Bilgi biriktirilmiş bilinçtir, bilmeyi öğrenmek gerçeğe ve geleceğe yöneliştir. İnsan gerçeği yürüyebilseydi, kendini ve evreni öğrenebilseydi, var olmanın ve yaşamanın sonrasız bir melodi olduğunu anlardı. İnsan sevmeyi bilir öğrenirse, gerçeğin tadına, anlamına varır ve onun neden yürünmesi gerekli bir yol olduğunu kavrar. Öyleyse insan sevebildiği ölçüde kendini yeniler, diriliğini, tazeliğini korur, şiirlenir. Bilgiyle bilgisizliğin, düşle gerçeğin arası eşit değildir burada. Çünkü zaman uzanmış olur ışıktan ve Aşktan yana, yaratıcı insandan yana.

Karanlığın ve anlamsızlığın labirentinden değil, metafizik ve negatif süreçten değil, düşünmenin devinimsel derinliğinden yola çıkarak, ussalığın ve duyusallığın senteziyle, sanat denilen evrensel dille, insan hayatında ileriye yürüyüş ve yükseliş başlar. İnsan ancak kendi köleliğinin zincirlerinden, sanatı, estetiği, felsefeyi amaç kılarak kendini kurtardığında gölgeler, boşluklar, anlamsızlıklar dünyasını aşar.

Değişimin ve gelişimin şiiri ve melodisiyle eşsiz ve benzersiz biçimde beslenir, yapay olgulardan kurtulur, kendi yaratıcılığında yol alır. Yaşamın yüreğinde, ışığın çekirdeğinde çiçek açmak demektir işte böyle bir yürüyüş.

Şiire ve bilgiye giden yol deneyden geçer, ışığın içinden, insanın kendinden geçer. Güzellik bilim olan estetik ve sanat, hiçbir kalıba, kavrama sığmayan bir yaratım, bir aşkınlıktır. Sanat insani bilincin özüdür. Yaşama dilinin ışık dolu alfabesi, evrensel öğretisi işte bu sanatın içindedir.

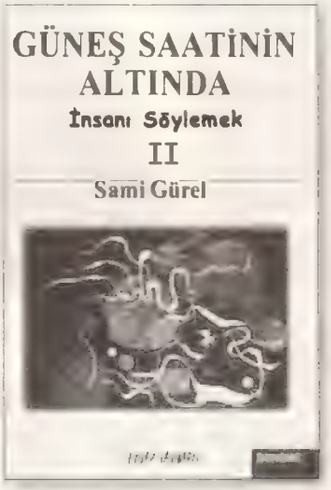

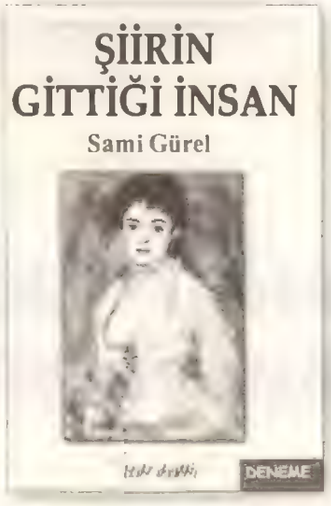

Hayat her şeyi onu hak edene, onu kullanabilene verir. Demek ki insan ancak bilinçliyken yaşamın tadına ve anlamına varıyor. Beyinsel öze, şiire ve güzelliklere yükseliyor. Sevmek yaşamaktır, yaşamak sevmek. Sevenlere, şiirin yüreğine girenlere, direnenlere Merhaba!

Ey canımın canı
Akılla, bilimle, şiirle kurduğum
sevgilim!
Ayrılırken elimi dostça uzatıp seni
kendime doğru çekiyorum
Ve senin paha biçilmez eşsiz
varlığın için
Seni her şeyin, her güzelliğin
üstünde tutan
Şiirler söylemek istiyorum sana
Belki de eksiksiz bir biçimde
doldurunca şiirlerim yüreğini
Bana gelecek, benim olacak ve beni
seveceksin. Kim bilir?..

Değerli bilge Sami Gürel, şiirlerinizle birlikte felsefenizle, birikiminizle yalnız yüreğimizi değil, bilincimizi de doldurdunuz. Ülkemizde özellikle sanatta ve kültürde dayatılmaya çalışılan ölümsever, arabesk karanlığını her biri ışık olan kitaplarınızla deldiniz. "Bahçemde güllere söylediklerimi, yapraklar anladı, ama insanlar anlamadı" diyorsunuz bir kitabınızda ama biz sizi anladık, yazdığınız her satırla bizi aydınlık bir yaşama çağırdınız ve biz sizi çok sevdik. Eminim başta YENİ GELEN okurları olmak üzere sizi tanıyan herkes de okumayı ve yaşamı sevdiği kadar sevecek.

NOT: Metin içinde Büyük harfle yazılanlar yazarın kitaplarından bazılarının adlarıdır.

Belki "bu toplum niye bize inanmıyor" diye halkı çekiştirmiş de olabilirler. Öykü Ödülü Seçici Kurulu'nda bulunan Hikmet Altınkaynak, Metin Celâl, Nursel Duruel, Seval Şahin ve Sezer Ateş Ayvaz'a sorsanız eminim ki hepsi yolsuzluktan, hırsızlıktan, torpilden şikâyet edecektir. Sorsanız hepsi yandaş ihalelerden yakınacaktır.

YUNUS NADİ ÖDÜLLERİ

JÜRİSİNDE OLDUĞU YARIŞMADA ÖDÜL ALMAK: BİR UTANÇ YAZISI

Taylan Kara

Bu yazı "tarihe not düşmek" için yazılmıştır.

2018 Yunus Nadi Öykü Ödülü'nü, Yunus Nadi Roman Ödülü jürisinde yer alan Yiğit Bener aldı.

Yunus Nadi Ödülü, bu yıl da son 17 yılda 14 kez olduğu gibi yine Can Yayınları'ndan çıkan kitaplara verildi. Bu durumu daha önce defalarca yazmıştım.[1]

Ancak her seferinde yine de şaşırtmayı başarıyorlar. Bu ödülün hemen her yıl Can Yayınları'ndan çıkan kitaplara verilmesine artık şaşırmıyorduk ancak bu yıl ayrıca Öykü Ödülü, **Roman Ödülü jürisindeki bir yazara verildi.**

Anlamayanlar için tekrar etmek gerek:

Yunus Nadi Roman Ödülü jürisinde yer alan Yiğit Bener'e, aynı ödül öykü dalında verildi.

Torna Tezgâhı Tasarım Yarışması

Torna Tezgâhı Tasarım Yarışmasında bile şartnamede şöyle bir madde vardır:

"Personel, değerlendirme kurulu üyeleri, 1. derece yakınları katılamaz."[2]

Evet, Tezgâh Tasarım Yarışması bu... Yunus Nadi Ödülü değil ama...

***

Yunus Nadi Roman jürisinde iken Yunus Nadi Öykü Ödülü verilen ve bu ödülü her şey normalmiş gibi alan Yiğit Bener, bir söyleşisinde "edebiyatın dar kalıplara sığmayacağı" tespitini yapıyor ve "piyasa mantığı"ndan şikâyet ediyor.[3]

Söyleşide yazmamışlar ama eminim torpilden, adam kayırmacılıktan falan da şikâyet etmiştir!

***

Bir başka söyleşide, yazardan "aynı zamanda edebiyat ödüllerinde jürilik de yapan Yiğit Bener" diye söz ediliyor.

Doğrusu şu olmalıydı:

"YUNUS NADİ ROMAN ÖDÜLÜ JÜRİSİNDE İKEN YUNUS NADİ ÖYKÜ ÖDÜLÜ ALAN/VERİLEN Y. BENER"...

Yiğit Bener'e göre "ödüllerde tartışma doğal"mış![4]

Evet tartışma doğaldır; ama bir ödülün jürisinde iken aynı yarışmada ödül almak HİÇ Mİ HİÇ DOĞAL DEĞİLDİR. Bu ancak "sizin doğalınız" olabilir.

***

Birbirlerine bu ödülü verdikten sonra eminim AKP'nin yolsuzluklarından, yandaşlara verilen ihalelerden, torpilden yakınmışlardır. "İhalelerin hep yandaş şirketlere gittiğini" anlatmışlardır. Eminim ki liyakatten, adaletten söz etmişlerdir. Belki "bu toplum niye bize inanmıyor" diye halkı çekiştirmiş de olabilirler.

Öykü Ödülü Seçici Kurulu'nda bulunan Hikmet Altınkaynak, Metin Celâl, Nursel Duruel, Seval Şahin ve Sezer Ateş Ayvaz'a sorsanız eminim ki hepsi yolsuzluktan, hırsızlıktan, torpilden şikâyet edecektir. Sorsanız hepsi yandaş ihalelerden yakınacaktır.

***

Hiçbir şey olmayacağını, kimsenin tepki göstermeyeceğini biliyorlar.

Yandaşlarına ihale verenler kadar, akrabalarına torpil yapanlar kadar bundan eminler.

Gözümüzün içine baka baka yapıyorlar bu işi.

Hemen unutulacağını biliyorlar.

Bunu, ellerini kollarını sallaya sallaya, son derece doğal yapıyorlar.

Hesap sorulmayacağını biliyorlar.

Yunus Nadi Ödülü İçin İki Öneri

Yunus Nadi Ödül şartnamesine artık şu iki maddeden birinin yazılması gereklidir:

1. Bu ödül 99 yıllığına Can Yayınları'na kiralanmıştır.

2. Yunus Nadi Ödülleri Can Yayınları'na verilmektedir. Diğer yayınevlerinden çıkan kitapların katılmaması rica olunur.

Bu yalan bitmelidir artık. İnsan aklıyla, okurla, toplumla daha fazla alay edilemez.

Roman Ödülü'nün jürisindeki yazara Öykü Ödülü vermek ne kadar adil değil mi!

17 yılda tam 14 kez aynı yayınevinden çıkan kitaplara ödül vermek, ne tatlı bir tesadüftür!

***

Yüzlerce yıl sonra bir gün, şu an yaşadığımız tarihi yazmaya kalkarlarsa birçok şeyin yanında şunu da yazacaklardır:

"Utanmazlık normalleşmişti."

Onlara ne olduklarını siz hatırlatmadıkça böyle kalacaklar.

Hiç utanmıyorlar. Siz utandırmadıkça asla utanmayacaklar.

Utandırmak bir görevdir.

***

Onları utandırmamak, bizim utancımızdır.

Er ya da geç bir gün mutlaka... Mutlaka utanacaklar.

Bu da bizim borcumuz olarak kayda geçsin.

---

[1] http://haber.sol.org.tr/blog/kent-kultur-sanat/taylan-kara/yunus-nadi-odullerini-neden-hep-can-yayinlari-alir-116864
http://haber.sol.org.tr/yazarlar/taylan-kara/yeni baslayanlar-icin-edebiyat-odulleri-169265

[2] http://www.altinpergelyarismasi.com/katilim-kosullari

[3] http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/kultur-sanat/1045498/_Edebiyat_kaliba_sigmaz_.html

[4] http://www.sanatindibi.com/yigit-bener-odul-almakla-iyi-almamakla-kotu-yazar-olunmaz-16938

Yiğit Bener'e göre "ödüllerde tartışma doğal"mış! Evet tartışma doğaldır; ama bir ödülün jürisinde iken aynı yarışmada ödül almak HİÇ Mİ HİÇ DOĞAL DEĞİLDİR. Bu ancak "sizin doğalınız" olabilir.

YUNUS NADİ ÖDÜLLERİ (2002-2018)

2002

Roman Ödülü: Aşkı Giyinen Adam, Nazlı Eray (Can Yayınları)
Öykü Ödülü: Uykusu Sakız, M. Sadık Arslankara (Can Yayınları)

2003

Roman Ödülü: Yalan, Tahsin Yücel (Can Yayınları)
Öykü Ödülü: Ölüm Oyunları, Osman Şahin (Can Yayınları)

2004

Roman Ödülü: Bu Filmin Kötü Adamı Benim, Murat Gülsoy (Can Yayınları)
Oykü Odülü: Denizler Dört Duvar, Ayşe Sarısayın (Can Yayınları)

2006

Roman Ödülü: Deniz Taşları, Yiğit Okur (Can Yayınları)
Oykü Odülü: Tamiris'in Gecesuçları, Sezer Ateş Ayvaz (Can Yayınları)

2008

Roman Ödülü: Pembe Otobüs, Mehmet Anıl (Can Yayınları)

2009

Roman Ödülü: Amida Eğer Sana Gelemezsem, Özcan Karabulut (Can Yayınları)

2010

Öykü Ödülü: Bir de Baktım Yoksun, Yekta Kopan (Can Yayınları)

2011

Roman Ödülü: İncir Tarihi, Faruk Duman (Can Yayınları)

2012

Öykü Ödülü: Hanımların Dikkatine, Seray Şahiner (Can Yayınları)

2013

Roman Ödülü: Hayatı Sevme Hastalığı, Sibel K.Türker (Can Yayınları)

2014

Öykü Ödülü: Teklifinizle İlgilenmiyorum, Başar Başarır (Can Yayınları)

2015

Roman Ödülü: Gece Uyurken, Eren Aysan (Can Yayınları)

2017

Öykü Ödülü: Pera Mera, Murat Yalçın (Can Yayınları)
Roman Ödülü: Sibop, Başar Başarır (Can Yayınları)

2018

Öykü Ödülü: Öteki Düşler, Yiğit Bener (Can Yayınları)

Türk Sinemasında Ayrılan Yollar Nereye Götürüyor?

• **Türk Sinemasında Yol Ayrımı**, Haydar Ali Albayrak, Doğu Kitabevi, 255 Sayfa

Haydar Ali Albayrak'ın Türk Sinemasında Yol Ayrımı kitabı Haziran ayında yayınlandı. Kitap dört bölümden oluşmaktadır. Yazar, ilk bölüm olan "60'lardan 80'lere Türk Sinemasında Kadın Portreleri, Kadına ve Aileye Dair Yaklaşımlar" başlığı altında kadının kimliği ve özgürlük sorunsalını merkeze taşıyan filmleri incelerken filmlerdeki erkek ve kadın portrelerine sosyolojik bir bakış açısıyla yaklaşıyor. Bu incelemeleri ağır bir feminist kuram diliyle değil, anlaşılır bir üslupla yapıyor. Filmlerdeki genel sorunları tespit etmeye çalışırken bunu sadece senaryo ve teknik unsurlarla sınırlamıyor, afişlerini de değerlendirerek görsel algıyı, filmlerde empoze edilen ideolojiyi de eleştirerek yapıyor.

Haydar Ali Albayrak'ın kadın filmlerini incelerken çıkardığı sonuçlardan biri şudur: "Kadın kimlik mücadelesinin entelektüel bir camiada ve topluma uzak bir düzlemde verildiği 12 Eylül sonrası henüz özgür kadının var edilmediği koşullar, lezbiyenliği ayıplıyor ve ona ciddi bir magazin değeri biçiyor." (s.68) Kitabın ikinci bölümünü oluşturan "70'lerden Günümüze Komedi Filmlerimizde Konumlara Dair" başlığı altında ise yazar, tahmin edeceğiniz üzere Kemal Sunal ve Şener Şen filmleri üzerinden ilerliyor. Halen sinemamızın en sevilen filmleri arasında yerini koruyan bu filmlere yönelik sosyolojik çıkarımları, günümüzde artık bizim de dikkatli birer izleyiciler olarak büyük ölçüde farkında olduğumuz çıkarımlardır. O yüzden özellikle kitabın "komedi filmleri" bölümünün Türk sineması ile ilgili okumalarına yeni başlayanları daha çok tatmin edecek bir bölüm olduğu düşüncesindeyim. Günümüz komedisinin yine belli isimlerden ilerdiğini göz önüne alırsak bölümdeki alt başlıklarda bu isimlerin filmlerinin yeterince incelendiğini görüyoruz. Bazı güncel örnekler üzerinde geniş olarak duruluyor. Örneğin Gülse Birsel'in son filmi "Aile Arasında"nın samimiyeti ve başarısının arkasındaki kalıplar sorgulanıyor. Albayrak, "Günümüz Politik Sinemasında Yönelimler ve Sınıfların Durumu" başlığı altındaki Üçüncü Bölümde özgün sesli filmlerimizin içeriğinde barındırdığı sınıf temsillerine değiniyor. Onur Saylak'ın "Daha" filminden Tolga Karaçelik'in "Sarmaşık" filmine uzanan bir seçkiyle yakın dönem filmlerimizi incelerken eleştirisini filmin olay örgüsünün bütününü vererek destekliyor, bu yüzden ismi geçen filmleri henüz izleyememiş okurların bile yazarın tezlerini anlamakta güçlük çekmeyeceklerini düşünüyorum. Kitabın bu bölümünü bir solukta bitirmiş olduğumu belirtmeden edemeyeceğim.

Kitabın son bölümünü oluşturan "Yavuz Turgul Sinemasından Örnekler: Gölge Oyunu'ndan Yol Ayrımı'na" başlıklı bölüm Göstergebilim-Sinema ilişkisi üzerine bir yazıyla başlıyor ve peşi sıra Gölge Oyunu'ndaki toplumsal altyapıya ve döngüsel göstergelere değiniyor. Sonrasında Turgul'un son filmi "Yol Ayrımı"nı kendi deyimiyle "gözünü budaktan esirgemeden" eleştiriyor ve Turgul'un sinemasının evrimini bütünsel bir yaklaşımla ortaya koyuyor. Yazarın filmler ile toplumsal gelişmeler arasında kurduğu sosyolojik ilişki kitabın en önemli niteliklerinden biri. Yazar, Turgul'un Gölge Oyunu'nun arka planında şunları okumaktadır: "1992 esasında toplumsal dinamiklerin canlı olduğu koşulları barındırmaktadır. İşçi eylemleri, Güneydoğu'da etnik kültür sorun, hızlı ve çarpık şehirleşme, metropollerde demografik yapının değişimi filmin rüya-gerçek, gölge-asıl çatışmasının ardına yazılabilir." (s.235) Albayrak, Yavuz Turgul sinemasının yükselişi ve düşüşünde bir oyuncunun gölgesini bulmaktadır: "Bana kalırsa Turgul'un trajedisinde en can alıcı hususlardan biri Şener Şen'den hiç ayrılmayışıdır." (s.249)

Yazar günümüz sineması için, "Günümüz Türk sinemasının güncelle alışverişi adil değildir" çıkarımında bulunmuş ve bunu desteleyecek argümanları biz okuyuculara sunduktan sonra da bunu ne derecede başardığının takdirini yine biz okuyuculara bırakmış. Okuyucu olarak benim fikrim ise, bu tespitin doğru olduğu ancak o kadar da karamsar olunmaması gerektiğidir. Hayatlarımız artık iki saatlik bir sinema filmine sığamayacak kadar kategorizasyondan çıkmış ve çeşitlenmiştir. Günümüz filmlerinin sorunu da karakter değil de, şematik tip üzerinden bir filmi yürütme amacında olmasıdır. Bir özgün ses eksikliğinin var olduğu gerçeği de doğrudur. Ama yine de film festivallerimizde karakter odaklı, özgün sesli filmler izleyebilmekteyiz. Yani değişimin ve özgünlüğün sesleri duyulmaya başlanmıştır... Türk Sinemasında Yol Ayrımı kitabı bize bu sesleri fark ettirmede üstüne düşeni fazlasıyla yapıyor diyebiliriz.

ESRA ECE KULECİ

BİR KİTAP BAĞIMLISININ NOTLARI-2018/8

TARİH KİTAPLARI ARASINDA

Dr. Ulvi Özdemir

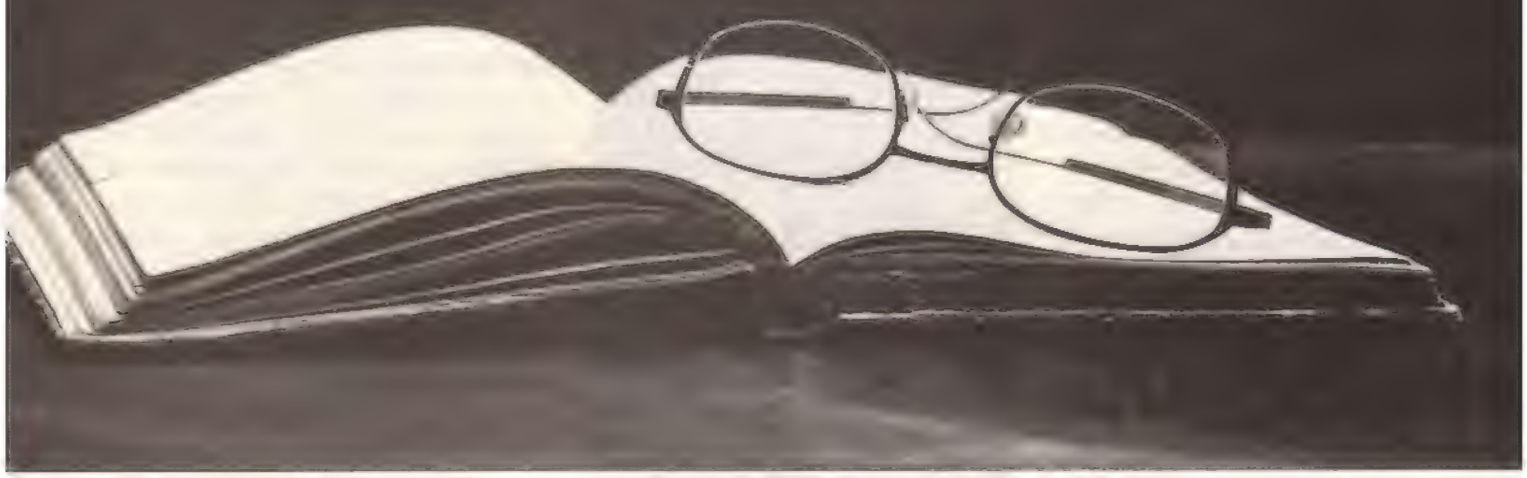

Ünlü Amerikalı yazar Mark Twain'in 1860'lı yılların başında, Kırım Savaşı'ndan sonra Osmanlı İmparatorluğu ve Rusya'ya yaptığı bir seyahatin notları "Türkiye Seyahati" adı ile basıldı. Böyle kitapları ne bir kitap dergisinde, ne de bir internet sitesinde göremiyorsunuz. Reklamı yapılmaz, hakkında konuşulmaz, kimselerin haberi olmaz. Küçük yayınevlerinin kaderi bu. Benim de elime tesadüfen geçti; özellikle seyahatname kitaplarını topladığım için.

Bir taşra üniversitesinde tarih derslerine giriyorum. İşim gereği yeni çıkan, derslerime yardımcı olabilecek tarih kitaplarını takip etmeye çalışıyorum. *Ortaçağ Avrupa Tarihi*'nden *Türkiye Cumhuriyeti İktisat Tarihi*'ne kadar çok değişik tarih derslerine girdiğim için okuma yelpazem de geniş oluyor.

Bazen güzel kitapları okumanın, yeni bir şeyler öğrenmenin keyfini çıkartıyoruz ama bazen de hayal kırıklığı yaşamak kaçınılmaz oluyor. Örneğin İlber Ortaylı hocanın son Atatürk kitabı benim için böyle bir hayal kırıklığıydı.

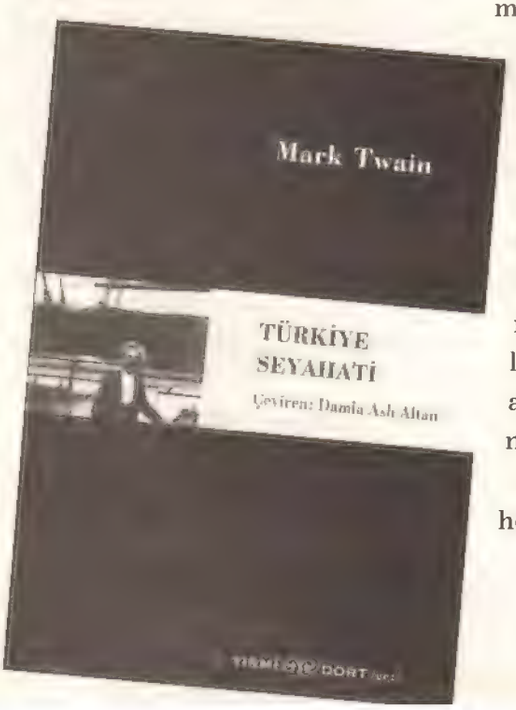

Kitabın "Giriş"i Var, "Çıkış"ı Yok

Başka kitaplar da var böyle, Cemal Kafadar'ın "Kendine Ait Bir Roma" adlı kitabı gibi (Metis Yayınları, İkinci Baskı, Haziran 2017). Bu yaz altını çize çize okudum. Çok yeri de çizdim. Ancak ilginç bir kitap olmuş. Bilimsel bir eserde görmeye pek alışık olmadığımız bir yapısı var: Kitabın "Giriş" bölümü var ama bir "Sonuç" bölümü yok. Zaten kitapta "Giriş" dışında "Kendine Ait Bir Roma" başlıklı bölüm var sadece. Yani tek bölümlü bir kitap var karşımızda. Bence bilimsel bir eser yapı olarak daha sağlam kurgulanabilmeliydi. Cemal Kafadar bir sürü not almış, ama bu notları düzgün organize etme zahmetine katlanmamış.

Böyle çok yoğun bilgi veren ve her iki cümlede bir neredeyse bir

yargıda bulunan kitaplarda insan bütün bu bilgilerin bir yere bağlanmasını bekliyor. Ama kitap bu bilgileri bir bakıma okuyucunun beynine boca ettikten sonra "bütün bu bilgilerden nasıl bir sonuca vardık?" sorusuna yanıt vermeden bizi ortada bırakıyor. Doğrusu bir bitirme tezi olarak bile karşıma gelse, "bu öğrendiklerinden ne çıkardın?" diye sorardım. Bütün araştırmalar bir sonuca ulaşmak içindir. Cemal Kafadar kitabın sonunda bizi bilgi yığınıyla baş başa bırakıyor. Bütün bu bilgiler bir yere bağlanmıyor. "Buradan çıkaracağımız tez nedir?", "Eeee, şimdi hangi gerçeğe ulaştık?" soruları havada kalıyor. Bilim adamının görevi okuyucuya bilgiler yığını getirip onları tanıştırmak olamaz. Bilgi, bilimsel gerçek için bir hammaddedir. Mutlaka bir teori ya da tez içinde değer kazanır. Bunları bu kitapta bulamıyoruz. Doğrusu ilk kez bir kitapta bir yere "Giriş" ile girdiğimizi ama hiç çıkamadığımızı görüyorum. Eğer bir sonuç bölümü olmayacaksa giriş bölümü de olmamalı.

Kitapta altını çizdiğimiz çok cümle var. Giriş bölümünün ilk cümlesi örneğin: *"TARİHYAZICILIĞI özgürleştirmiyorsa zulme hizmet ediyor demektir."* (s.15) Kuşkusuz doğru bir cümle ama Türkçe'de Tarih Yazıcılığı ayrık yazılır bence (nitekim *Kendine Ait Bir Roma* başlıklı izleyen bölüm "TARİH YAZICISI..." diye başlıyor). Üstelik böyle bir tarafı büyük harfle, kalanı küçük harfle yazılmış bir cümle ilk kez görüyorum. Garip bir kurgusu olan, hatta kurgusu olmayan, bilgi yığını bir kitap, bilimsel niteliğini de zayıflatıyor böylece. Ve bir sonuca bağlanmayan bilgi yığınlarının bilime hizmet etmeyeceğini de gösteriyor. Bilim adamı ulaştığı ya da derlediği bilgilerden bir sonuç çıkarır. Bu, fen bilimlerinde bir yasa, toplum bilimlerinde daha çok bir eğilimin ortaya konulmasına hizmet eder. Kafadar'ın kitabında böyle bir şey yok.

Başka kitaplar da var böyle, Cemal Kafadar'ın "Kendine Ait Bir Roma" adlı kitabı gibi. Bu yaz altını çize çize okudum. Çok yeri de çizdim. Ancak ilginç bir kitap olmuş. Bilimsel bir eserde görmeye pek alışık olmadığımız bir yapısı var: Kitabın "Giriş" bölümü var ama bir "Sonuç" bölümü yok. Zaten kitapta "Giriş" dışında "Kendine Ait Bir Roma" başlıklı bölüm var sadece. Yani tek bölümlü bir kitap var karşımızda. Bence bilimsel bir eser yapı olarak daha sağlam kurgulanabilmeliydi. Cemal Kafadar bir sürü not almış, ama bu notları düzgün organize etme zahmetine katlanmamış.

Taha Akyol, hukuk kökenli bir gazeteci. Son zamanlarda iktidarı Hürriyet Gazetesi'ndeki köşesinden hukuk yönünden çok nazikçe eleştiriyordu ve sonuçta gazeteden gönderildi. Ben Taha Akyol'un dozajı çok düşük de olsa eleştirel yaklaşımıyla kovulması arasında bir nedensellik bağı kuruyorum açıkçası.

Atatürk'ü Anlatan İki Sözcük: Akılcılık ile Gerçekçilik

Taha Akyol aynı zamanda televizyonda program da yapıyordu. Bu programlar için ulaştığı kaynaklardan derlediği bilgilerle okunabilecek kitaplar yazıyordu. Bunlardan birini ben de okudum: *Türk'ün Ateşle İmtihanı 1921-1922* (Doğan Yayıncılık, 1. Baskı, Şubat 2018) Hemen söyleyeyim, birçok akademisyenin yazdığı konuyla ilgili kitaba göre daha objektif bir yaklaşımı olan, eli yüzü düzgün bir kitap. Örneğin Attila İlhan'ın Mustafa Kemal - Sultan Galiyev ilişkisi bağlamında söylediklerine karşılık *"böyle bir yakınlığın ideolojik kurgu olduğu"*nu söyleyen Taha Akyol'a katılıyorum. Mustafa Kemal'i iki sözcükle tanımlamak istesek bunlar **akılcılık** ve **gerçekçilik** olurdu. Yaşamının her dönemi, her kararı bu iki sözcükle ilişkilendirilebilir. Bu sözcüklerin tersi **duygusallık** ve **hayalciliktir** ki Mustafa Kemal Atatürk'ün semtine bile uğramamıştır. (Mustafa Kemal Atatürk düşmanlarının dış politika açmazları da bu noktadan başlar aslında.)

Bütün araştırmalar bir sonuca ulaşmak içindir. Cemal Kafadar kitabın sonunda bizi bilgi yığınıyla baş başa bırakıyor.

Kaynak kullanımı, konuların düzenlenmesi, anlatım, üslup ve dil bakımından özellikle lise ve üniversite öğrencileri için yararlı bir kaynak olabilir. Ben beğendim.

Bu yazımda son olarak bir seyahatnameden söz etmek istiyorum. Ünlü Amerikalı yazar Mark Twain'in 1860'lı yılların başında, Kırım Savaşı'ndan sonra Osmanlı İmparatorluğu ve Rusya'ya yaptığı bir seyahatin notları "Türkiye Seyahati" adı ile basıldı. (Yirmidört Yayınları, 1. Baskı, Mart 2007) Böyle kitapları ne bir kitap dergisinde, ne de bir internet sitesinde göremiyorsunuz. Reklamı yapılmaz, hakkında konuşulmaz, kimselerin haberi olmaz. Küçük yayınevlerinin kaderi bu. Benim de elime tesadüfen geçti; özellikle seyahatname kitaplarını topladığım için.

İlginç ve küçük hacimli bir kitap. Sadece yarısı Osmanlı İmparatorluğu'nu anlatıyor ama ünlü bir yazarın Türkiye gözlemleri olması bakımından yine de önemli. O dönem yeni kurulmuş bir devlet olarak Yunanistan Krallığının topraklarında gezerken halkın yoksulluğuyla krallığın zenginliği arasındaki uçurum Twain'in dikkatini çekmiş. (s.26) Komprador devlet bu toprakların karakteristiği belki de.

Küçük kitap boyunca yer yer kaba bir mizah anlayışı hakim. İstanbul hakkında da uzaktan bakıldığında güzel, içine girilince hayal kırıklığı yaratan bir şehir izlenimi edinmiş. Yer yer Türkleri aşağılayıcı bir ön yargı da yok değil eserde. Hatta oryantalist bir bakış açısından bile söz edilebilir. Doğrusu ünlü ve sevilen bir yazarın imajını yerle bir eden bir seyahatname kitabı. Mark Twain çocukluğumda ilk tanıştığım yazarlardan biriydi (Çalınan Taç, Tom Sawyer...) Şimdi neredeyse ırkçı diyebileceğim bir oryantalist olduğunu anlıyorum. Bir yazar için kötü bir son.

Küçük kitap boyunca yer yer kaba bir mizah anlayışı hakim. İstanbul hakkında da uzaktan bakıldığında güzel, içine girilince hayal kırıklığı yaratan bir şehir izlenimi edinmiş. (s.30-36) Yer yer Türkleri aşağılayıcı bir ön yargı da yok değil eserde. Hatta oryantalist bir bakış açısından bile söz edilebilir. Doğrusu ünlü ve sevilen bir yazarın imajını yerle bir eden bir seyahatname kitabı. Mark Twain çocukluğumda ilk tanıştığım yazarlardan biriydi (Çalınan Taç, *Tom Sawyer*...) Şimdi neredeyse ırkçı diyebileceğim bir oryantalist olduğunu anlıyorum. Bir yazar için kötü bir son.

Yeni yazarlar ve yeni eserlerle devam eden okuma yolculuğu başlı başına bir macera aslında.

ŞAİR - YAZAR KAAN TURHAN'I KAYBETTİK

Yazar Kaan Turhan'ın şair yüreği bu çürümüş düzeni daha fazla kaldıramadı. Üçü bilimsel, biri şiir 13 kitabı bulunan Kaan Turhan, yaşadığı Balıkesir Edremit'te ormanlık alanda tabancayla intihar etti. Geçimini sağlamak için kırtasiye dükkânı işleten Turhan, 23 Eylül günü A101 ve BİM marketleri hakkında çocuk sağlığına zarar veren kırtasiye ürünleri sattıkları için savcılığa suç duyurusunda bulunmuştu. Suç duyurusundan sonra tehdit edildiğini açıklayan Kaan Turhan'ın intihara yönelmesinde karşılaştığı baskı ve tehditlerin de rolü olduğu düşünülüyor. Suç duyurusundan sonra, "İki gündür tehdit mesajları alıyorum. Ceviz kabuğu kadar bir sandalla kapitalizme kafa tuttum" diye yazmıştı.

Duyarlı ve insancıl bir kişiliği olan Kaan Turhan çevresindekilere maddi ve entelektüel açıdan katkıda bulunan biri olarak tanınıyordu. Yeni Gelen'in 5. Sayısında "Düş Kesimleri" şiirine yer verdiğimiz şair, yakınlarına son mektupta şunları yazdı:

"Çok yoruldum, içim yanıyor. Haksızlığa, ahlaksızlığa karşı duracak gücüm kalmadı. Devlet, halk çıkar peşinde koşan birer 'yaratık' haline geldi. Zoruma gidiyor, on iki kitap bir şiir kitabı, bunların esamesi dahi okunmuyor. Her mecrada olduğu gibi ahbap çavuş ilişkisi madrabazlığı sarıyor etrafı. Ve bu ülke Kuva-i Milliye ile kuruldu, şimdilerde masa başında tıksırıncaya kadar yiyen insancıklar tarafından tek tek kanla yazılmış tarihi, bir imzayla teslim ediyorlar. Ticari ahlakı mumla arasanız bulamazsınız. Ve kötücüllük, işgaliyet almış başını gidiyor."

Kaan Turhan ailesinin Whatsapp grubuna yazdığı son notunda da ülkeye çöreklenen düzenin yol açtığı acıları dile getiriyordu:

"Canımdan çok sevdiğim ailem. Her gün karanlığa ve ahlaksızlara uyanmak, benim için ölüm. Her seferinde yüreğim parçalanıyor. Her seferinde içimde cam kırıkları yaşıyorum. Hem size hem de kendime zarar veriyorum. İnanın toprak altı nedir bilmesem de bu dünya, öte taraf iyidir diye düşünüyorum. İki gündür tehdit mesajları alıyorum. Ceviz kabuğu kadar bir sandalla kapitalizme kafa tuttum. Olmuyor her gün yangın yeri beynim ve bedenim. Üzülmeyin ben artık yokum. Tüm bu karmaşa içinde bana kalan hiçbir şey yok. Sizi seviyorum. Dükkân Emrehan'ındır. Annem can yoldaşım... Sana her gün acı çektirmektense tek bir acıyla gidiyorum. Affet dayanacak gücüm kalmadı. Herkese elveda... Kaan'ınız"

Kaan Turhan'ın duyarlı yüreğini parçalayanlardan kurtulmuş bir ülke özlemiyle şairi anıyoruz.

"KARAGÖZ" VE "HACİVAT" AD VE KİMLİKLERİ ÜZERİNE

Turan Alptekin

Oyunun türkleşmiş biçiminin, Oğuz'ların Küçük Asya'ya XI. yüzyıldan sonra gelen boylarının kent yaşamı karşılaşmalarından, XIV. yüzyılda ve Bursa'da doğduğu anlaşılmaktadır: Gelenek, İran'da Şuştar yöresinden Bursa'ya göçmüş ve orada gömülü Şeyh Muhammed Küşterî'nin, -muhtemel olarak- iğneleyici, açık saçık ve ortalığı karıştırıcı "nükteleri" dolayısı ile boyunları vurulmuş iki "orta oyuncu"nun görüntülerini perdede canlandırmalarına dayandırılıyor.

*Türklerde "hayal oyunları"nın ana figür*ü "Karagöz" ve "Hacivat"tır. Hayal oyun*larının kökleri Çin'e uzanmakla birlikte, oyunun* küçük Asya'ya hangi yollardan *geldiğini bilmiyoruz. Uzak Asya ile Ön-Asya arasında, İran ve Turan ülkelerinde a*çıklayıcı bir ize rastlanmıyor. XII. yüzyılda Mısır'da *varlığı biliniyor. Ömer Hayyam'ın (XI. yüzyıl), "Biz perdenin arkasında söyleşmedeyiz / Vaktâ ki iner ne sen kalırsın ne ben" anlamındaki dizeleri de, Oyunun, IX. yüzyılda, Bağdat'ta bilindiği söylemini güçlendiriyor* (Helmut Ritter, "Karagöz" maddesi, İslâm Ansiklopedisi, VI, 1945, s. 246-47).

Oyunun türkleşmiş biçiminin, Oğuz'ların Küçük Asya'ya XI. yüzyıldan sonra gelen boylarının kent yaşamı karşılaşmalarından, XIV. yüzyılda ve Bursa'da doğduğu anlaşılmaktadır: Gelenek, İran'da Şuştar yöresinden Bursa'ya göçmüş ve orada gömülü Şeyh Muhammed Küşterî'nin, -muhtemel olarak- iğneleyici, açık saçık ve ortalığı karıştırıcı "nükteleri" dolayısı ile boyunları vurulmuş iki "orta oyuncu"nun görüntülerini perdede canlandırmalarına dayandırılıyor. Yüzyıl, Â-şık Paşa'nın (Ölm.1332) dönemidir. Âşık Paşa'nın öncülüğünde bir yeni akım, Türk dilinde, gelişmiş ve kentli bir tasavvuf edebiyatı yaratmak, "ozan" şiirini aruz'a ve usule bağlayarak yüksek bir şiire ulaşmayı amaçlamaktadır (Fuad Köprülü, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, 1991, s.283-284). Âşık Paşa'nın izinde bir eserde, "Risâletü'n-nushıyye" adı ile tanınan mesnevide;

Yeni subh u yeni ahşam ***yeni hal***
Yeni devran *yeni dem yeni visal*

söylemleriyle dile geldiğini gördüğümüz yeni akım, başta Celâleddîn Rûmî'nin eseri olmak üzere bir irfan ve okuma döneminin başlayışı olmalıdır ve kent yaşamında bu gelişme bazı çekişmelere yol açmış olacaktır. Bunu, dönemin bir şiirinden çıkarabiliyoruz. Çekişme; düşünce düzeyinde, bir "ilim ve aşk", "zahir ve bâtın" tartışması olarak belirmekle birlikte sosyal yaşam-

da "okumuş ve okumamış, "hâs" ve "âmı" denen sınıflar ile yaşam ve inanış ayırımlarını da içeriyor görünmektedir.

İşte olgunun, bir şiire yansıyışı:

"Ey çok kitaplar okuyan, sen ki beni, kınıyorsun, gizi apaçık bilmek istersen, gel aşkdan bir ders oku. İyi ve kötü nâm ayırımı yapmadan seçkin ve seçkin olmayanın bir olduğu bilgin tam olunca aşkdan bir yaprak oku. Bilgiyi yüzünden okuyup geçme. Bilgiye, uygun edim gerekir. İç gözünü aç, seven ve sevilenin durumuna bak. Seven ne yapıyor, sevilen ne yapıyor. İkisi bir olmuşken onları ayrı sanıp, geçip gitme. Hırka, mürid (bağlı olan kişi), tesbih, tâc, aşka boyun eğer. Bir din ulusu iken Abddürrezak, dörtyüz mürid ile elli hacdan *vaz geçip haç öptü, ve çan çalıcı* oldu. Sen *de bırak utanmayı, gel putunu ateşe at. Âşık mâşuk birdir, bil. Her söz de, aşkdan dile gelir. (Yoksa) ne kara o*kumuş, ne ak, zavallı Yunus bunu nereden bilecek." (Âşık Yunus, XIV. Yüzyıl)

Karagöz'ün ne kara, ne ak okumuş, eğitimsiz, saf, lâfını sakınmaz, halktan bir gönül adamı görünümü ile yergici, kurnaz, bilgiç, bir üst sınıftan Hacivat'ın gülünçleştirilmiş çizgilerinin başlangıçta XIV. yüzyıldan bir yaşam görünümü oluşturduğu anlaşılıyor. Adın, metinlerdeki yazılış biçimi; "Hicviyat" anlamında "hacevat" tarzında bir halk kullanımının da söz konusu olabileceği, "ehâcî" sözcüğünün tekil biçimi "uhcuvat" (>hocivat>hacivat) kullanımını düşünmemizi engelliyor olmakla birlikte, olgu, bizi, bağlantı üzerinde durmaya yönlendiriyor (*Hüseyin* Kâzım Kadri, Türk Lûgati, IV, 1945, s. 667).

Karagöz oyunlarının doğuşuyla ilgili söylence de kentleşme süreci içinde yeni konan, göçer toplulukların yerleşmiş kentli sınıfla çekişmelerinin daha önce bazı "meydan oyunları"nda mizaha yansımış olabileceğini düşündürüyor. Kara Oğuz'un (Kara Guz'un) okumuş kentli sınıfla çekişmelerinin ilk taşlamaları bu oyunlarla, başlamış olmalıdır. "Kara Guz" söyleminin önce "Kara Goz"a, daha sonra da "Karagöz"e dönüşmesi güç olmayacaktır. Bir örnek olmak üzere: Veled Çelebi'nin (1226-1312) "Çobanı berk tut kurtlar öküşdür / *İşit benden kara kuzum* ***kara guz"***- dizelerini anabiliriz (*Abdullah Uçman, Rıza Tevfik'in Tekke Edebiyatı* Üzerine Makaleleri. 1982, s.*32).*

Geleneğin, adını "Hacı" sanı ile, "Hacı İvaz" biçiminde anımsadığı, okumuş, kent yaşamını bilen Hacivat ile halktan biri arasında kurgulanan, iğneleyici ve bazen açık saçık "diyalog"ların (Cevdet Kudret, *Karagöz,* 2013) temel oluşturduğu ilk "hayaller"e, muhtemel olarak "sınıf","inanç" ve "kültür" çatışmalarının gölgeleri de yansıyordu. Osmanlı gölge oyununun iki temel "figür"ü, iki sınıf'ı simgeliyordu: Okumuş kent-soylu sınıf ve okumamış, eğitimsiz, "ümmî" halk sınıfı. Ve halk, onların birbirini "taşlama"larından hoşlanıyordu. Edebiyat kürsülerimiz, sınıf olgusunu görmezden gelmekle birçok bilgiye kendilerini kapatmış oldular.

Bursa'nın düşüşünden sonra, göçlerin, yeni gelenlerin, başkaldırmaların, inanç karışmalarının kargaşası içinde Karagöz ve Hacivat, bir süre ortadan çekilmiş olacaktır. "Kara Guz"un, "Karagoz"e dö-

Karagöz'ün ne kara, ne ak okumuş, eğitimsiz, saf, lâfını sakınmaz, halktan bir gönül adamı görünümü ile yergici, kurnaz, bilgiç, bir üst sınıftan Hacivat'ın gülünçleştirilmiş çizgilerinin başlangıçta XIV. yüzyıldan bir yaşam görünümü oluşturduğu anlaşılıyor.

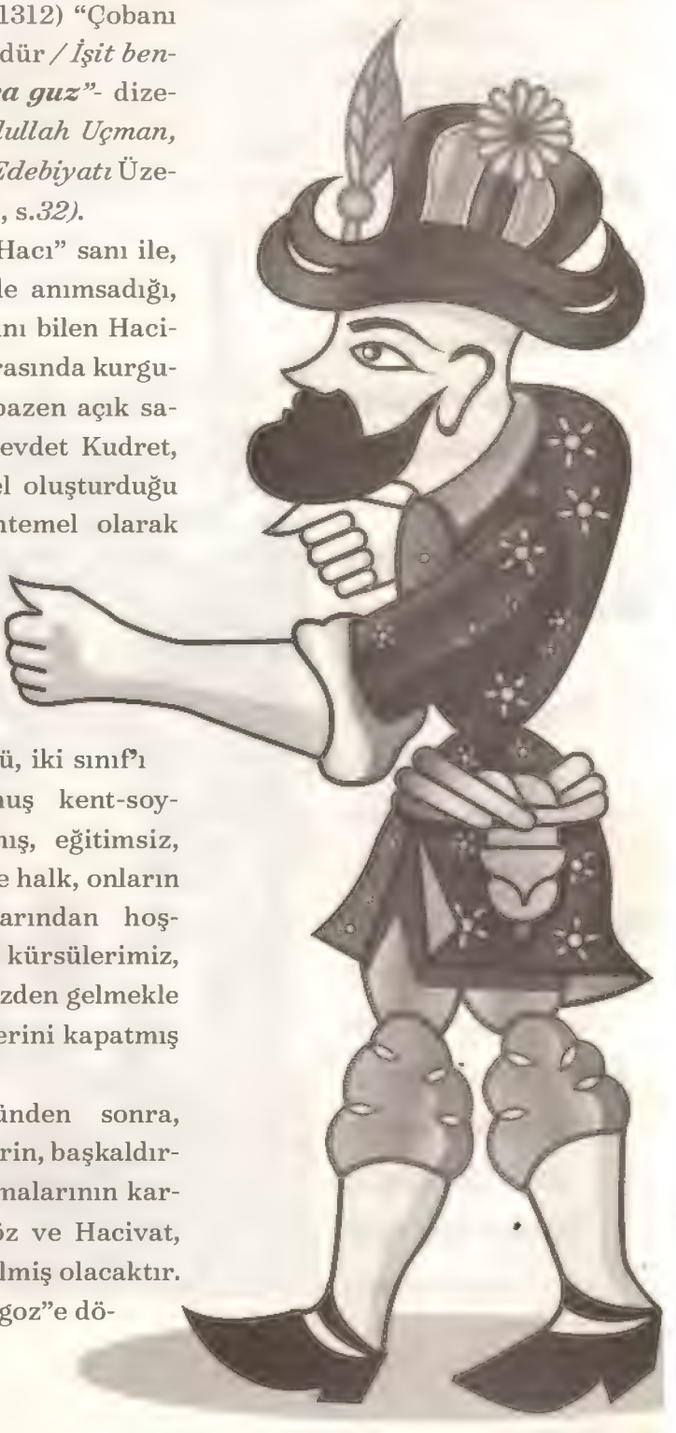

Karagöz oyunlarının doğuşuyla ilgili söylence de kentleşme süreci içinde yeni konan, göçer toplulukların yerleşmiş kentli sınıfla çekişmelerinin daha önce bazı "meydan oyunları"nda mizaha yansımış olabileceğini düşündürüyor. Kara Oğuz'un (Kara Guz'un) okumuş kentli sınıfla çekişmelerinin ilk taşlamaları bu oyunlarla, başlamış olmalıdır. "Kara Guz" söyleminin önce "Kara Goz"a, daha sonra da "Karagöz"e dönüşmesi güç olmayacaktır.

nüşmesi bu Fetret yıllarında olmalıdır.

Üst sınıf, kendini toparlayıp yeniden anımsandıklarında yeni oynatıcılar onları yeni konular, yeni yergilerle, eğlence meclislerinde yeniden yaşama döndüreceklerdir. Ülke genişlemiş, kent değişmiş, pâyitaht'a, İstanbul'un alınış sonrası gelen göçlerin çıkış noktası olabileceği, bir yığın insan gelmiştir: Mirasyedi, Çelebi, Tiryaki, cüce Beberuhi, Tuzsuz Deli Bekir, Bekri Mustafa, yeniçeri, Kastamonulu Himmet, Kayserili, Trabzonlu laz, Rumelili, Aydınlı Zeybek, Harputlu kürd, Ak arab, arab köle, arnavut, ermeni, rum, yahudi, tatlısu frengi, cadılar, cinler ve halk hikâyeleri kahramanları en göze çarpanları idi (*Hel-mut Ritter, İslâm Ansiklopedisi, VI, s.248).* "Kara Guz", kente biraz daha alışmış, yeni gelenlere takılmada; Hacivat, "heccav"lığı ile birlikte, aralarında uzlaşmayı sağlamaktadır. Bugün bütün bu insanlar dağılmış, yaşamımızda yalnız Karagöz'le Hacivat'ın "hayal"leri kalmış bulunuyor. "Yaz Yağmuru"nda Tanpınar, onların bizim ortak "vicdan"ımızda, bilinçaltımızda yaşadıklarını, zaman zaman dünyamıza karıştıklarını söylüyor. Karagöz dünyaya "rind"ce bir bakış, Hacivat "tedbir, temkin ve sağduyu" olarak...

-"Vicdan", sosyal bir olgudur. Bir yerde yok oldu mu, başta yasaları yapanlar, yasaları koruyanlar ve kıranlar, her yanda birden yok olur.-

Osmanlı gölge oyununun yaratıcısı Şeyh Küşterî'nin İran topraklarından getirdiği yaşam düşüncesi de onlarla birlikte belleğimizde yer buluyor. Oyunlar

yalnız yaşamın yansımaları değil, yaşamın anlamının da açıklamaları idi: Gözümüzün önünde geçip giden bütün olaylar ve nesneler birer gölgeden başka bir şey değildi. Bizler de, önceden belirlenmiş bir yazgıya göre ışıklı perdede görünüp sonra yok olan gölgeler gibiydik. Bir "hiç"dik ve dünyada her şey "boş"-du. Hiçbir şeye ne üzülmeli, ne de çok sevinmeliydi.

Namuslu, evine bağlı, yazgıya boyun eğmeyi bilen, "Allahın adını sıkça anmasa da, günahkâr da sayılmayan", alçak gönüllü ahşap evinde kıt kanaat yaşayan, şakacı, hoş görülü, dünyaya gülümseyerek bakan Karagöz; biçimlenişini Ömer Hayyam'ın şiirlerinde bulduğumuz, "cynique" (âzâde) bir yaşam örneği sunuyordu.

İşte Yahya Kemal'in aktarışı ile o şiirlerden örnekler:

"Ben şu'le-i şevkım sönüversem hîçim

Ben câm-ı Cem'im kırılsam encâmım hîç"

(Ben sevincin aleviyim, söndüm mü hiçim, ben Cem'in kadehiyim kırılsam sonum hiç.)

"Mey nûş etmek ve neşvedir âyînim

Âzâde-i küfr ü dîn oluştur dînim"

(Mey içmek ve neş'elenmek âyînim, dinden de küfürden de uzak olma dinimdir)

"Yezdân bizi balçıkdan ederken tahmîr

Bizden çıkacak fi'li de etmiş takdîr"

(Tanrımız bizi çamurdan yoğururken bizden çıkacak işleri belirlemiştir.)

*Bah*şetti ezelden o ne lâzımsa bize

Pek nafiledir uğraşıp olmak gamhâr"

(O bize ne gerekiyorsa ezelden verdiğine göre, uğraşıp üzülmek boşunadır.)

"Hem kendi yapar cihanda her nîk ü bed'i

Hem çâre bulur herkese eyler isnâd"

(Dünyada her iyi ve kötüyü hem kendisi yapar, hem de bir yolunu bulup herkesin üstüne atar.)

Bu yaşam görüşü, yine Orhan zamanında kurulmuş bulunan Yeniçeri ocağının "pîr"i, Hâce Bek-taş Veli'nin yolundan gidenlerin de yaşam görüşü idi.

Empedokles'in tam bir aktarımını bulduğumuz aşağıdaki dörtlük de Bektaşilikte bir "nâz mertebesi" söylemi idi:

Eczâ-yı kadeh ki artık olmuş peyvest

Kıymaz ona kırmak istemez bir bedmest

Âzâsını hangi sevgi birleştirdi

Âhir bu vücûdu hangi kîn etti şikest"

(Kötü bir sarhoşluğun bile kıyıp kırmayacağı kadehin parçaları ayaklar altında. Hangi sevgi bu parçaları birleştirdi, sonra hangi nefret bu bedeni kırdı, parçaladı.)

Varlığın bir "mecaz olduğu düşüncesi de Eski Yunan'da vardı (*Ritter*). "Helenistik Çağ", düşünce tozlarını oradan oraya savurdu, birbirine uzak topraklarda, benzer çiçekler açtırdı. Platon, Empedokles, "Cynique"ler yeni biçimlerde yeniden yaşam buldular. "Kinizm" "Rind"liğe, felsefe "sufi"liğe büründü. İranlı Şeyh Küşterî de onları Anadolu'da, Osmanlı gölge oyununa aktardı. Yunan halkın Karagöz'ü benimsemesi; onu bir yerden tanıyor ve yaşam görüşünü kendi içinde duyuyor olmasındandır.

Bir koalisyonun yaşamda kalan parçası iseniz, bir büyük kalıtın paylaşanı olduğunuzu bilmeniz gerekir.

Yalçın Çetin, Karagöz Hacivat estetiğinden esinlenerek yeni bir karikatür çizgisi yaratmıştı.

BİR DİRENİŞ KADINI: SUAT DERVİŞ

Ayşe Övür

Savaş yıllarının etkisiyle olmalı, Suat Derviş okula gönderilmek yerine erken yaştan itibaren evde eğitilir. Zaten yaşadığı ortam, sıradan bir Osmanlı ailesinden çok farklıdır. Büyükbabası, Darülfünun'un kurucularından, fen bilimleri eğitimi almış nadir bir Osmanlı olan Müşir Derviş Paşa, babası ise Fransa'da tıp eğitimi almış bir doktordur. Eve gelen yabancı öğretmenlerden, kısa sürede neredeyse kusursuz denilebilecek düzeyde Almanca ve Fransızca öğrenir. Dil konusundaki güçlü eğitimi, dünyaya sıradan Osmanlı kadınlarından çok farklı bir pencereden bakabilmesine olanak sağlayacaktır. Sadece dil eğitimi almaz. İhem, eve gelen öğretmenlerden, hem de büyükbabasından; fen bilimleri, edebiyat, tarih ve müzik eğitimi de alır.

Yakın tarihimizi incelersek, insan hakları, feminizm ve adalet için tüm yaşamını adadığı hâlde adı, tarihin eski sayfaları arasında unutulmuş bir kadın yazarla karşılaşırız. 1901' yılında varlıklı bir ailenin içinde doğdu ama büyüdükçe gözünü hep dışarıya; yoksul insanların, haksızlığa uğrayanların üzerine çevirdi. Yazdığı romanlarda, piyeslerde, gazete haberlerinde; ezilenleri, ötekileştirilenleri anlattı hep. Zengin bir ailede doğduğu için burjuva eğitimi almakla eleştirilir. Oysa o burjuva eğitimin arkasında, "köle torunu olduğu" gerçeği de vardır.

Suat Derviş Çerkes kökenliydi. Sarayda yetiştirilip, terbiye verilen pek çok Çerkes kızı gibi, çok sevdiği anneannesi de, babaannesi de sahiplerinin izniyle azat edilmiş iki köleydi.

Belki de Suat Derviş'i, yaşamı boyunca insan hakları ve feminizm konusunda direnişçi yapan, gözden kaçan nedenlerden biri de "köle kadınların torunu" olmasıydı. Bu satırların yazarı olarak, lise yıllarımda tanıştığım Çerkes kölelerin torunlarının çoğunlukla hukuk eğitimi almış olmasına şaşırırdım. Sonradan, bunun bilinçaltından gelen bir isyan olup olmadığını çok düşündüm. Suat Derviş'in bir köşkte başladığı yaşam yolculuğunu, sınıfsız bir toplum ideali için mücadele veren bir "Komünist" olarak tamamlamasının ardındaki nedenlerden biri de bu aile öyküsü olabilir mi?

Suat Derviş, İstanbul'un Küçük Çamlıca semtinde yeşillikler içindeki bir köşkte, Dr. İsmail Vehbi Derviş Bey'in ve Hesna Hanım'ın kızı olarak doğar. Annesi Hesna Hanım piyano çalan, edebiyatı yakından takip eden, öyküler yazan, dönemin siyasi koşullarıyla ilgilenen bir aydındır. Cicianne diye hitap ettiği anneannesi Saray'da yetişmiş cariyelerden Perensaz Hanımefendidir. Abdülaziz'in mabeyincilerinden kimyager Müşir Derviş Bey ile evlendirilip, serbest bırakılmıştı. Babaannesi Şevkidil Hanımefendi ise Mısır valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın kızı Prenses Zeynep Hanım'ın sarayında, rakkaslığıyla ünlenmiş bir cariyeydi. Müşir Derviş Paşa ile evlenince azat edilmişti.

Nâzım Hikmet'in Çocukluk Arkadaşı

Suat Derviş'in çocukluğu, mürebbiyesi Matmazel Ner'in gözetimi altında, kendisinden üç yaş büyük ablası Hamiyet ve ailenin evlat edindiği Nesrin ile birlikte geçer. Bazen oyunlarına komşuların çocuğu Bedia da katılırdı. Bedia, gelecekte Türk tiyatro tarihine adı yazılacak olan Bedia Muvahhit'tir. Ailenin ileriki yıllarda Ruhi adı verilen bir de erkek çocuğu olur. Suat Derviş'in yaşamındaki herkesten farklı olma hâli daha yeni doğdu-

Evleri, dönemin aydınlarının uğrak yerlerindendir. Annesinin yakın arkadaşı olan, komşuları Celile Hanım'ın, Suat Derviş'in anıları arasındaki yeri başkadır. Bir çocuk gözüyle bile güzelliği fark edilebilen Celile Hanım, köşke gelirken yanında mavi gözlü oğlunu da getirir. Evlerinde kaçgöç olmadığından, çocukların birlikte oyun oynamalarına, ders çalışmalarına izin verilir. Böylece, mavi gözlü arkadaşıyla yaşamları boyunca devam edecek dostluğun temelleri çok küçük yaşlarda atılır. Oğlan çocuğunun adı Nâzım'dır ve ileride Türk şiirinin unutulmaz ismi olarak tarihe geçecektir.

ğu andan itibaren kendini gösterir. Babası, yeni doğan bebeğe Suat ismini vermek isteyince, bu isim erkek adı olduğu gerekçesi ile kabul edilmez. Resmi evrakta adı "Hatice Saadet" olarak kaydolur. Fakat o, bunu önemsemez ve yaşamı boyunca kendini hep Suat olarak takdim eder.

Savaş yıllarının etkisiyle olmalı, Suat Derviş okula gönderilmek yerine erken yaştan itibaren evde eğitilir. Zaten yaşadığı ortam, sıradan bir Osmanlı ailesinden çok farklıdır. Büyükbabası, Darülfünun'un kurucularından, fen bilimleri eğitimi almış nadir bir Osmanlı olan Müşir Derviş Paşa, babası ise Fransa'da tıp eğitimi almış bir doktordur.

Eve gelen yabancı öğretmenlerden, kısa sürede neredeyse kusursuz denilebilecek düzeyde Almanca ve Fransızca öğrenir. Dil konusundaki güçlü eğitimi, dünyaya sıradan Osmanlı kadınlarından çok farklı bir pencereden bakabilmesine olanak sağlayacaktır. Sadece dil eğitimi almaz. Hem, eve gelen öğretmenlerden, hem de büyükbabasından; fen bilimleri, edebiyat, tarih ve müzik eğitimi de alır.

Evleri, dönemin aydınlarının uğrak yerlerindendir. Annesinin yakın arkadaşı olan, komşuları Celile Hanım'ın, Suat Derviş'in anıları arasındaki yeri başkadır. Bir çocuk gözüyle bile güzelliği fark edilebilen Celile Hanım, köşke gelirken yanında mavi gözlü oğlunu da getirir. Evlerinde kaçgöç olmadığından, çocukların birlikte oyun oynamalarına, ders çalışmalarına izin verilir. Böylece, mavi gözlü arkadaşıyla yaşamları boyunca devam edecek dostluğun temelleri çok küçük yaşlarda atılır. Oğlan çocuğunun adı Nâzım'dır ve ileride Türk şiirinin unutulmaz ismi olarak tarihe geçecektir.

Bu dönem, yıkılmakta olan Osmanlı İmparatorluğu'nun en zor zamanlarıdır. Suat Derviş, her ne kadar evlerinde huzurlu bir ortamda yaşasa da, dışarısının cehennem karanlığının farkındadır. 1914'de tarihe I. Dünya Savaşı olarak geçecek büyük kırım yılları başlar. Bu savaş, dünyada 15 milyondan fazla insanın ölümüne, milyonlarcasının yaralanmasına, yoksulluğa ve açlığa neden olacaktır. İstanbul'da yaşayan yabancı hocalar, savaş nedeniyle kendi ülkelerine, ailelerinin yanlarına geri dönmeye başlarlar. Suat Derviş'in özel hocalarının da ülkelerine geri dönmeleri üzerine, Dr. İsmail Derviş Bey kızının eğitimine Kadıköy Numune Rüştiyesi'nde ve Bilgi Okulu'nda devam etmesine karar verir. Suat Derviş, henüz 13 yaşındadır. Her gün, çevresinde yaşanan yoksulluk ve acılara şahit olmaktadır. Evden dışarı adım attığında karşılaştığı yırtık kıyafetli insanlar, dilenen çocuklar, askerden gelen aç, hasta gençler Suat Derviş'in kabul edebileceği bir manzara değildir. Karar vermiştir. İdealleri uğruna kendi bildiği yoldan savaşacaktır. Roman, şiir ve tiyatro eserleri kaleme alacak, fikirdaşlarını bir arada toplayacak, dergi çıkaracak, gazetelerde halkın gerçeklerini yazacak, böylece karanlığa karşı duracaktır.

Bu yıllarda Nâzım, Heybeliada Bahriye Mektebi'nde eğitimine devam etmektedir. Nâzım Hikmet farklı bir kişiliktir. Rus Devrimiyle ilgilenmektedir ve Moskova'ya gideceğini söylemektedir. Suat Derviş'in yaşamak istediği sınıfsız toplum hakkında saatlerce konuşmaktadır. Yazdığı şiirler dergilerde yayınlanmaktadır. Bir gün Suat Derviş'e bir şiir uzatır. Mısralarda:

"Ağlasa da gizliyor gözlerinin yaşını
Bir kere eğemedim bu kadının başını
Kaç kere sürükledi gururumu ölüme
Fırtınalar yaratan benim coşkun gönlüme
Cevapları öyle heyecansız ki onun
Kaç kere iman ettim, hiçliğine ruhunun
Kaç kere hissettim ki, yine bu gece gibi
Güzelliğin önünde, dolup, çarpmalı kalbim

..... yazmaktadır.

Bu dizelerde genç Nâzım, açıkça

Suat'a olan naif aşkını ifade eder. Suat Derviş, her şeyi anlamıştır ama Nâzım, onun için sadece bir çocukluk arkadaşı, aynı fikirleri paylaştığı bir yoldaştır. Kalbinde daha fazlasına yer yoktur. Nâzım Hikmet de çok geçmeden Suat Derviş'in kendisiyle ilgilenmediği anlar, zarafetle geri çekilir ve arkadaş olarak görüşmeye devam ederler. Suat Derviş, kendini okumaya verir. Dünya edebiyatını, özellikle çok iyi bildiği Fransızcasıyla Balzac, Zola, Flaubert'i ana dillerinden okumaya yoğunlaşır. Bir Osmanlı kadını olarak dünyadaki siyasal ve sosyal değişimleri takip etmeye başlar. Edebiyatta "Gerçekçilik" kavramı ilgisini çekmektedir. Kimseyle paylaşmadığı şiirleri, yazıları vardır. Nâzım Hikmet, Suat Derviş evde olmadığı bir gün annesi Hesna Hanım ile sohbet ederlerken masa üzerinde *Hezeyan* isimli şiiri görür. Defalarca okur ve çok beğenir. Hesna Hanım ile anlaşarak şiiri, o dönemin ünlü Alemdar Gazetesine götürür. Şiir yayınlanır. Artık Suat Derviş için hayatında hiç terk etmeyeceği yeni bir yol belirmiştir; yazarlık. Dönemin ünlü dergi ve gazetelerinde arka arkaya yazıları yayınlanmaya başlar. Bunların içinde İleri, Alemdar, İkdam ve Ümid'i sayabiliriz.

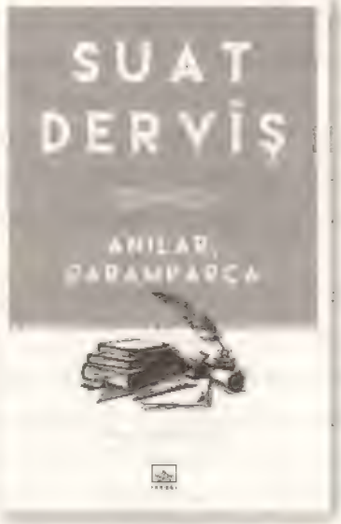

Sultanahmet Mitinginde Halide Edip'i Dinlemek

Suat Derviş'in hayatı yaşadığı dönemin toplumsal gelişmelerinden ayrı olarak değerlendirilemez. 15 Mayıs 1919'da İtilaf Devletleri İzmir'i işgal eder. Sıranın İstanbul'a geleceğini herkes görmektedir. 23 Mayıs 1919 Cuma günü Sultanahmet'te işgale karşı, halkı birleştiren, neredeyse iki yüz bin kişinin katıldığı bir miting düzenlenir. Bu mitingde kürsüye Halide Edip de çıkar. Halkı "iki konuda" yemin etmeye çağırır; insanlık, adalet ve esaslarına sadık olmak ve hangi şart altında olursa olsun, hiçbir kuvvete boyun eğmemek.

Alanda, Halide Edip'in konuşmasını nefesi kesilerek dinleyen genç bir kız vardır; mitinge arkadaşı Nâzım Hikmet ile birlikte gelen, Suat Derviş. Yıllar sonra, dostlarına Sultanahmet Mitinginin ve Halide Edip'in konuşmasının hayatına yön veren anlardan biri olduğunu söyleyecektir.

1921 yılında ilk romanı KARA KİTAP yayınlanır. Bir Almanca romanla benzerliği nedeniyle eleştirilir. Bu, ölümü anlatan bir romandır. Öte yandan ailesi evlenmesi için ısrarla üzerine gitmektedir. Onlara göre evlilik yaşı gelmiştir ve mutlaka anne ve babasının uygun bulacağı biriyle evlenmelidir. Böylece hiç istemeden, yeterince tanımadığı Cenap Seyfi Bey ile evlendirilir. İkisinin dünyaları farklıdır. Suat Derviş mutsuzdur. Kendisini dünyaya bağlayan tek iş yazmaktır. Gazetelere yazılar yazmaya devam ederken, diğer yandan da bir roman kaleme alır. HİÇ BİRİ adını verdiği, umutsuz evlilikleri anlattığı roman, Yeni Şark gazetesinde tefrika edilir. Aile baskısıyla yapılan evlilik çok geçmeden sonlandırılır. Birkaç yıl sonra, Suat Derviş yayınladığı bir yazıda şöyle söyler: *"Seni sevmiyorum, sana âşık değilim, bu durumda evli kalırsam, benim orospudan ne farkım olur ki! (...) Beni affet... Ben sevmeden evlenmenin bu kadar fena olduğunu bilmiyordum!"*

Cenap Seyfi Bey'den ayrıldıktan sonra 1922 yılında NE BİR SES, NE BİR NEFES isimli romanı yayınlanır. Kıskançlıktan söz eder bu romanda. Ahmet Haşim'in ilgisini çeker ve 22 Şubat tarihli Akşam Gazetesi'nde bu romana övgüler düzer.

Eşinden ayrılmış genç bir kadının yalnız başına ayakta durmasının mümkün olmadığı yıllardır. Gazeteci Selami İzzet Sedes ile evlenir fakat kısa sürede boşanır. Suat Derviş, en iyi bildiği işi yaparak, bu zor günleri atlatmayı başarır. Adeta, nefes nefese denilebilecek bir hızda öyküler ve yeni bir roman yazar. BUHRAN

GECESİ ve FATMA'NIN GÜNAHI isimli romanları yayınlanır.

1924 yılında Nâzım Hikmet, Rusya'dan döner. Aydınlık gazetesinde şiirleri yayınlanır. Bu şiirler nedeniyle mahkûm edilir ve yeniden yurtdışına kaçmak zorunda kalır. Yine de İstanbul'da bulunduğu sırada Suat Derviş ile görüşme fırsatı yakalar. Artık ikisi de aralarında sadece arkadaşlık temelli bir ilişki kurulabileceğinden emindirler.

Suat Derviş'in annesi Hesna Hanım, ablası Hamiyet ve üvey kız kardeşi Nesrin, Kızılay için gönüllü olarak çalışmaya başlarlar. Nesrin, cepheden gelen yaralı askerlerle ilgilenir. Bakımlarına destek olur, onlara kitap okur. Bu sırada tanıştığı bir pilota âşıktır. Fakat pilot, önceleri belli etmese de, bir süre sonra evli olduğunu Nesrin'e söyler. Nesrin için artık yaşamanın bir anlamı yoktur. İntihar ederek, yaşamına son verir. Suat Derviş, bu acı olaydan derinden etkilenir, kendisini iyileştirebilecek tek güce, edebiyata bir kez daha sığınır. FATMA'NIN GÜNAHI isimli romanı bu olay üzerine yazar.

1927 yılında ablası Hamiyet ile birlikte İstanbul'dan uzaklaşmak için Berlin'e giderler. Üniversiteye kaydolur, fakat devam etmez. İleride hayatından söz ederken "üniversiteye devam etmeyerek, yanlış yaptığını" söyler. Yine de SULTAN'IN KADINLARI adlı romanının Almancaya çevrilmesi önemli bir başarı olarak kabul edilmelidir.

Toplumcu Gerçekçi İşçi Romanı

Bir kaç yıl sonra babası Dr. İsmail Vehbi Derviş Bey hastalanır. Durumu ciddidir. Bu defa babasının tedavisi için tüm aile Berlin'e giderler. Tedavi aylarca sürer, kanserdir ve iyileşemez. 1932 yılında ölür. Artık ailenin maddi gücü eskisi gibi değildir. Birikimlerinin çoğu Almanya'daki tedavi sırasında harcanır. O kadar ki cenazeyi İstanbul'a getirecek paraları bile yoktur. Berlin'de defnedilmesine karar verirler. Suat Derviş, annesi ve küçük kardeşi Ruhi ile İstanbul'a geri döner. Ablası Hamiyet ise evlenir ve Danimarka'ya yerleşir. Suat Derviş derhâl işe başlamak zorundadır. Resimli Ay, Son Posta ve Cumhuriyet'e haberler, yazılar hazırlar. Röportajlar yapmaya da başlar. Bu sırada gazeteci Nizamettin Nazif Tepedelenli ile tanışır. Kısa süre sonra üçüncü evliliğini yapar. Nizamettin Nazif ve Suat Derviş evliliği de öncekiler gibi başarısız olur. Çift, bir türlü anlaşamaz. Sık sık tartışırlar. Yeni eşi, insanların içinde Suat Derviş'i azarlayan, aşağılayan, hatta tokat adam bir adamdır. Yine de hemen boşanmaz, ayrılmak için dört yıl bekler. 1936 yılında Tan gazetesinde çalışmaya başlar. Artık en çok ilgilendiği konu "Kadın Hakları"dır. Feminist düşünce ağırlıklı yazılara, röportajlara ağırlık verir. Son Posta gazetesi, çok iyi yabancı dil bildiği için Montrö Konferansı'na Suat Derviş'i gönderir. Böylece yurtdışına haber takibi için gönderilen ilk kadın olarak tarihe geçer. Ardından gazete tarafından Rusya'ya gönderilir. Halkın büyük ilgisini gören bir yazı dizisi hazırlar, fakat fazla "kızıl" bulunduğu için gazeteden atılır.

Tan Gazetesi'nde son olarak 1937 yılı bahar aylarında BU ROMAN, OLAN ŞEYLERİN ROMANIDIR başlıklı bir eseri yayınlanır. Bu, "toplumcu-gerçekçi" bakış acısıyla yazılmış bir işçi romanıdır. O yıllarda ilgi çekip, başarı kazansa da zamanla unutulur.

Suat Derviş'in kişisel yaşamı ise harabe halindedir. Rasih Nuri İleri, Nizamettin Nazif ile yaptığı evlilik için şöyle söyler: "Sempatizanlıktan, ateşli bir militanlığa, gerçekçi/doğal/romantik bir romancılık anlayışından, ödünsüz bir toplumcu gerçekçi romancılığa kararlı bir geçiş yaptığı dönemde, Suat, bunca muğlak düşünüp davranan biriyle artık evli kalamazdı..."

Nihayet, dört yıldır evli olduğu Nizamettin Nazif ile evliliğini bitirir. Suat Derviş üç defa evlenip boşanmıştır. Bu durumdaki güzel bir kadının toplumda başı dik yaşayabilmesi için herkesten daha fazla

çalışması, demir gibi sert olması gerektiği açıktır. Haber gazetesinde yazmaya başlar. İSTANBUL'UN İLK GECESİ romanını burada yayınlar. Bu romanda yoksul, ezilmiş insanları anlatır. İleriki yıllarda kendisi ile konuşan gazetecilere en sevdiği romanlardan birinin bu olduğunu söyleyecektir. Ardından yayınladığı HİÇ isimli romanda ise bir kadının acılarını anlatır.

Bu dönemde hayatını kökünden değiştirecek kişiyle, Türkiye Komünist Partisi liderlerinden Reşat Fuat Baraner ile tanışır. Bazı kaynaklarda Baraner'in, Mustafa Kemal Atatürk'ün kuzeni olduğunu yazsa da bu bilginin doğru olup olmadığı tartışmalıdır. Çünkü Atatürk'ün kendisinin hazırladığı söylenen aile ağacında Baraner'in adı yoktur. Baraner, Berlin ve Moskova'da yaşarken sıkı bir komünist olur. Türkiye'ye geri döndüğünde faaliyetlerinden dolayı yargılanır ve hapis cezası verilir. Hapisten çıktıktan sonra Suat Derviş ile tanışır. Suat Derviş, Baraner'in kişiliğinden olduğu kadar, görüşlerinden de etkilenir. 1940 yılında evlenirler. Birlikte YENİ EDEBİYAT Dergisi için çalışmaya başlarlar. Bu dergi TKP'nin görüşlerini açıklama ve yayma işlevi görecektir. Dergi, 5 Ekim 1940 günü yayınlanır. Abidin Dino, Attila İlhan, Nâzım Hikmet, Ahmet Hamdi Tanpınar, Hasan İzzettin Dinamo ve daha pek çok sol görüşlü isim yazılarını gönderir. İkinci Dünya Savaşı yıllarında tüm ülkede büyük bir yayın yasağı vardır ve 26 sayı sonra, 15 Kasım 1941 tarihinde dergi, Sıkıyönetim Mahkemesi tarafından kapatılır. YENİ EDEBİYAT sayesinde Suat Derviş'in adı, ilk dergi çıkaran kadın olarak Cumhuriyet tarihine kaydolur. Aynı dönemde Suat Derviş'in annesi Hesna Hanım, hayata gözlerini kapar. Suat Derviş her kaybında olduğu gibi, yine edebiyata sığınır. Bu defa daha çok komünist çizgide öykü, piyes, roman yazmaya başlar. Bu sırada hamile olduğunu öğrenir. Çok mutludur. Fakat hamileliğinin son aylarında bebeğini kaybeder. Bu olay, yaşamında büyük bir travmaya neden olur. Dışarıya pek belli etmemeye çalışsa da çok üzülür. Öyle ki, bebeği için hazırladığı bir kaç parça eşyayı ölene kadar hep yanında taşır.

Fosforlu Cevriye

1942 yılında Baraner askere çağrılır. Askerliği sırasında İstanbul'a bir iş için gönderilir ve firar eder. 1944 yılında yakalanır. Dokuz yıllık ağır hapis cezasına çarptırılır. Suat Derviş ise sekiz ay hapiste kalacaktır. O dönemde sol görüşlü bir gazetecinin hapse girmesi mesleki yaşamını bitirecek bir durumdur. Dışarı çıktıktan sonra arka arkaya romanları yayınlanır. Bunların içinde bir tanesi, FOSFORLU CEVRİYE ileride çok ünlü olacaktır. Hayatın dışına itilmiş insanları, İstanbul'un arka yüzünü anlatır sokak işçisi Cevriye'nin ekseninde. 1946 yılında arkadaşı, gazeteci Neriman Hikmet ile Türk basınında ilk kez bir sendika kurarlar. Fakat Babıali'den hiç kimse bu sendikaya üye olmak istemez. Kısa süre sonra kapanır. Sendikanın başarısız olmasından sonra, Suat Derviş gazeteciliği bırakır. Eşi hapiste, çok sevdiği ablası ise yurtdışındadır. Ablası Hamiyet de mutsuzdur. 1953 yılında her şeyi geride bırakarak ablasıyla birlikte Fransa'ya giderler.

Suat Derviş'in yaşamında yeni bir sayfa daha açılır. Paris'te Fransız Komünist partisinin Genel Sekreteri Maurice Thorez ve eşi Jeanette Vermeerch'in yakın ilgisi ile çevre edinmeye başlar. Efsanevi yazarlar ve şairler ile tanışır. Sonunda Fransa'nın en önemli edebiyat dergilerinden kabul edilen, büyük prestijli EUROPE dergisinin kapıları Suat Derviş'e açılır. 1923 yılında kurulan dergi Maksim Gorki'den, Tagore'ye, Virginia Woolf'dan Aragon'a kadar pek çok isme kucak açmasıyla ünlüdür. Thomas Mann, Bertold Brecht'in de yazıları burada yayınlanır. Bu dergide ilk yazısı 1955 yılının son sayısında kendine yer bulur. Bu, sadece Suat Derviş özelinde bir

Sonunda Fransa'nın en önemli edebiyat dergilerinden kabul edilen, büyük prestijli EUROPE dergisinin kapıları Suat Derviş'e açılır. 1923 yılında kurulan dergi Maksim Gorki'den, Tagore'ye, Virginia Woolf'dan Aragon'a kadar pek çok isme kucak açmasıyla ünlüdür. Thomas Mann, Bertold Brecht'in de yazıları burada yayınlanır. Bu dergide ilk yazısı 1955 yılının son sayısında kendine yer bulur. Bu, sadece Suat Derviş özelinde bir başarı değil, Türk Edebiyatı için de önemli bir aşamadır. ZEYNEP İÇİN ve ANKARA MAHPUSU romanları Fransızcaya çevrilir.

başarı değil, Türk Edebiyatı için de önemli bir aşamadır. ZEYNEP İÇİN ve ANKARA MAHPUSU romanları Fransızcaya çevrilir.

Gazeteci-yazar André Wurmser, Les Lettres Françaises adlı gazetede ANKARA MAHPUSU'nu, Nobel ödüllü yazar İvo Andriç'in DRİNA KÖPRÜSÜ adlı eserinden üstün bulduğunu yazar.

Suat Derviş'in özel hayatı ise hâlâ karmakarışıktır. Ablası Hamiyet hastalanır ve İsviçre'de bir sanatoryuma yatar. Eşi Baraner ise hapishaneden tahliye edilmiştir. Ablasını bırakarak, 1961 yılında İstanbul'a geri döner. Yaşamak için çalışmak zorundadırlar. Hemen bir tercüme bürosu kurarak eşiyle birlikte gece gündüz çeviri yaparlar. AKSARAY'DA BİR PERİHAN, 1963 yılında Gece Postası isimli gazetede, altmış sekiz sayı tefrika olarak yayınlanır. Suat Derviş bir daha roman yazmaz. Bu romanda baş karakter Perihan mıdır? Yoksa Gülter isimli bir Çerkes kız mıdır? Son romanında Gülter ismi altında kendi duygularını mı yazmıştır? Tartışılır.

Suat Derviş bir daha roman yazmaz ama fikirlerini şiirle, piyesle, çocuk masallarıyla, Fransa'daki sosyalist dergilere gönderdiği yazılarla ifade etmeye devam eder. 1968 yılında Reşat Fuat Baraner, ağır bir hastalığın ardından vefat eder. Artık hayatında sadece ablası Hamiyet vardır. Hayat, acıları kadar güzelliğiyle de yaşanır. İlk olarak, 1959 yılında başrolünde Neriman Köksal'ın oynadığı FOSFORLU CEVRİYE yeniden filme çekilir. 1968 yılı aralık ayında Nejat Saydam yönetiminde, çekilen filmde bu defa Türkan Şoray oynar. Yapım büyük ilgi görür. Şarkıları, replikleri dilden dile dolaşır. Suat Derviş, FOSFORLU CEVRİYE'nin müzikal olmasını da ister. Başrol oyuncusunu bile bulmuştur: Gülriz Sururi. Fakat yaşadığı sürece, bir türlü bu isteğini gerçekleştiremez.

Suat Derviş, Reşat Fuat Baraner'in kişiliğinden olduğu kadar, görüşlerinden de etkilenir. 1940 yılında evlenirler. Birlikte YENİ EDEBİYAT Dergisi için çalışmaya başlarlar. Bu dergi TKP'nin görüşlerini açıklama ve yayma işlevi görecektir. Dergi, 5 Ekim 1940 günü yayınlanır. Abidin Dino, Attila İlhan, Nâzım Hikmet, Ahmet Hamdi Tanpınar, Hasan İzzettin Dinamo ve daha pek çok sol görüşlü isim yazılarını gönderir.

"Kimsenin Karısı Olarak Yâd Edilmem"

1970 yılında ablası Hamiyet ölür. Rasih Nuri İleri, 2002 yılında, Türkiye Sosyal Tarih Araştırma Vakfı tarafından yayımlanan Yakın Tarihimizden Portreler adlı kitabında, Suat Derviş'in, ablasının ölümünden sonra söylediklerine yer verir:

"Biz iki kız kardeş ellerimizi her zaman kenetledik. Ölüm onu benden koparıp alıncaya kadar hep el ele durduk. Bu eller misk kokuyordu ve benim çocukluğumda tanıdığım gibi miniktiler. O öldü, ben o elleri avuçlarımın içinde saatlerce ısıtmak ümidi ile tuttum, öptüm onları saatlerce. Bir gün, iki gün! Bilmiyorum ki kaç gün sonra, o elleri benim ellerimden koparıp aldılar. (...) O uğruna kurban olunası elleri. Minik ablamın, en vefalı dostumun, o en insan kadının ellerini."

Artık Suat Derviş de sağlığını yitirmektedir. Gözleri zor görmeye başlar. Yine de hiç usanmadan yazmaya devam eder. Kalemi bıraksa, çocukluğundan beri onu ayakta tutan, nefes aldıran tek uğraşını terk etse, kendisinin de yaşayamayacağını bilmektedir. Anılarını yazmaya başlar. Diğer taraftan ülkenin siyasi durumu da gittikçe karışmaktadır. 7 Nisan 1970 günü Türkiye Devrimci Kadınlar Derneği'nin kurucu üyeleri arasına adını yazdırır. Derneğin ilk toplantısında, "TKP Genel Sekreteri Reşat Fuat Baraner'in eşi" diye tanıtılınca, "Ben yazar Suat Derviş'im, kimsenin karısı olarak yâd edilmem (anılmam)!" diye hiddetle karşılık verir. Dernek, siyasi yönetim tarafından çok geçmeden kapatılır. Suat Derviş bu olaydan sonra gözlerinin tedavisi için Moskova'ya gider. Geri döndüğünde Türkiye eskisinden daha fazla siyasi karışıklıklara sahne olur. Bu dönemde solcu gençlere evinin kapısını açar. Paraları yoktur. Üç beş kuruş bulmak için elinden geleni yapar. Gerekirse aile yadigârı eşyayı bile satışa çıkarır.

Sağlığı her geçen gün kötüye gitmektedir. Kasımpaşa Askeri Deniz Hastanesi'ne kaldırılır. 23 Temmuz 1972 günü ölür. Feriköy mezarlığında sonsuzluğa yolcu edilir.

---

* Doğum tarihini 1903 ya da 1905 olarak gösteren kaynaklar da vardır. Bununla birlikte yakın akrabaları 1901 olduğunu söylüyor.

[1] Berktay, Fatmagül. "Yıldızları Özgürce Seyretmek İsteyen Bir yazar: Suat Derviş" Tarihin Cinsiyeti, Metis, 2012 •

[2] Liz Behmoaras, Suat Derviş Efsane Bir Kadın ve Dönemi. Remzi Kitabevi, 2008

ZERRİN TAŞPINAR: "KİN VE KİBİR'DE ŞİİRLE TARİHE NOT DÜŞMEK İSTEDİM"

Söyleşi: Ayşe Kaygusuz Şimşek

Ben Edebiyatçılar Derneğinde çalışırken şöyle bir yakınma duyarak şaşırmıştım: "Ben size üye oldum, aidat da ödüyorum, siz benim için bir şey yapmadınız!" Yani beni ünlü yazar yapmadınız, yayınevlerinin basmadığı kitabımı basmadınız.

Ben çalıştığım, emek verdiğim derneklerin; toplumda saygınlık kazanmalarının, cesaretleriyle anılmalarının, iyi bir birikim yapmalarının ardından, hazır yiyiciler tarafından ele geçirildiğine tanık oldum. Üstelik oldubittiye getirilerek... bazen de üyelerinin öngörüsüzlüğüyle. Ele geçirilmek diyorum çünkü bütün işlevini yitirdi o dernekler bu değişimle... Yine de hiç yılmadan, emeğimize yazıklanmadan örgütlenmek zorundayız.

Ayşe Kaygusuz Şimşek: Zerrin Hocam, söyleşiye geçmeden önce bir duygumu, düşüncemi belirtmek istiyorum. Sennur Sezer'i, Azime Korkmazgil'i ve Zerrin Taşpınar'ı tanımak, abla demek, benim için bir şans. Bu beni mutlu ediyor, onur duyuyorum. Hani burada kadın erkek ayırımı yapmak istemiyorum elbette erkek yazar, şair ustalarımız da var, tanımaktan, ağabey demekten bu derece mutlu olduğum...

Zerrin Abla, öz geçmişiniz bana Aleksandra Kollontay'ı hatırlatıyor. Yaşamınız boyunca hiç boş durmamışsınız. Kadın sorunları, çocuk sorunları, haksızlıklarla mücadele, basın açıklamaları, yardımlar...
Bu nasıl bir duyarlılık, anlayış, yaşam biçimi...

Zerrin Taşpınar: Duygularınız için teşekkür ederek başlayayım ben de. Yaşam boyunca boş durmadığım değerlendirmenize, başka yaşamlara bakarak, doğru denilebilir. Her ailenin, bir anlamda sorumlulukları üstüne yıktığı bir bireyi vardır ya... Bizim ailede o bireyin ben olduğumu da söyleyebilirim rahatlıkla. Yaşlı bakmak, hasta bakmak, dert dinlemek, sorun çözmek çok genç yaşlardan beri üstüme mi kaldı, ben mi üstlendim? Bilemem ama sanırım iki soruya da evet demeliyim... Ancak tüm bunlar dışında, topluma karşı kendimi hep sorumlu hissettiğim... geceleri uykumu kaçıracak kadar çözümler aradığım... çaresiz kaldığımda sihirli bir değneğin hayalini kurduğum da benim gerçeğim. Mamak'da bir ilkokula, kimse beni zorlamamışken üstelik, yayıncılardan günlerce kitap toplayıp, kendi olanaklarımla taşımak gibi, etkisi tartışılabilir işler yapmanın karakterimden kaynaklandığını biliyorum artık. Çevrem beni olduğum gibi seviyor. Ben de kendimi sorgulamıyorum. Kendime tek sitemim, daha fazlasını yapmadığım içindir.
Bugünlerde kendimi beğenmediğimi söyleyebilirim.

Ayşe Kaygusuz Şimşek: Ve hemen arkasından Marmara depremini yaşayan çocuklara psikolojik desteği öğrenmek istiyorum. "Kuş Kanadından Masallar" ve "Kuş Kanadından Öyküler" adlı iki kitap çıkarıp ücretsiz dağıtılıyor. Biraz bunlardan bahseder misiniz?

Zerrin Taşpınar: 1999'da, şimdiki gibi Türkiye Yazarlar Sendikası Ankara Temsilcisiydim. Edebiyatçılar Derneği'nde yönetimdeyken (genel sekreter yardımcılığı ve genel sekreterliği üstlenmiştim) çok iş yapardık ve pek çok kitap yayınladık. TYS'nın kitabı yoktu ve bu aklımın bir köşesinde çivi gibi duruyordu. Marmara depremi hepimizi çok sarstı. Çok derin izler bıraktı. Depremi birebir yaşayan çocukların duygularını, acılarını, korkularını tahmin bile edemezdim ama onlara "biz size ulaşamasak da sizi dü-

şünüyoruz ve seviyoruz" diyebilirdim. Kolları sıvadım hemen.

İlk aşama, Cumhuriyet gazetesine bir ilan vererek, yazarlarımızdan o çocuklar için yazılacak öykü/masal istemekti. Bir kitaba sığmayacak kadar yapıt geldi. İki kitapta toplamaya karar verdim. Masalları ve öyküleri ayırdım. Bazı masallar resimlenmişti, diğerlerini Seza Ersoy'a -ki ablamdır- verdim resimlemesi, boyaması için. Sonra kapı kapı gezerek sponsor aradım. Kimi renkli resimleri basmayı, kimi düzeltmenliği, kimi kâğıdı, kimi kapağı... Yetmeyince, yaz tatili için biriktirdiğim parayı da ekleyerek iki güzel kitap çıkardım ortaya. O iki kitap, beni en çok mutlu eden şeylerin arasında ilk onda yer alır. Hele TED Ankara Koleji Müdürü hanımefendi beni telefonla arayarak -ki onların da katkısı var kitaplara- "Çocukları tanıyan biri olarak yaptığınız işin ne kadar önemli olduğunu söylemek istedim" dediğinde daha da mutlu oldum... Deprem bölgesinde aktif görev alan demokratik kitle örgütlerine ulaşarak, dağıtım için yardım istedim. Sevinçle kabul ettiler. Kaya gibi kitap kolilerini, sıcacık bir ekmek gibi basımevinden eve, evden derneklere taşıdığımı hatırlıyorum... Bir bölümünü çocuklarımla birlikte deprem bölgesine götürüp dağıttık...

Kaynarca'da bir öğretmen çabamı duymuş, beni okuluna davet etmişti. Bütün okul, tatil günü olmasına karşın oradaydı... O fotoğrafı anlatacak sözcüğüm yok... Çocukların hepsi tek tek sarılmak, kucaklamak istiyordu. Bir ara çocuklarım, yıkıldı yıkılacak bir duvara sıkıştığımı görerek duruma el koydular... Uzun uzun sohbet ettik okul çadırında öğrencilerle. Boğazı düğümlenen bir insanın aynı anda bir mutluluk duyabileceğini öğrendim o çocuklardan. Bazıları ilişkiyi sürdürmek istedi. Yitirdikleri annenin yerine beni koymak gibi... İkisinin şiirini sevgili Mahzun'dan rica ederek Pencere dergisinde yayınladık... O günün fotoğraflarına bakamadım uzun zaman. Kendimi kaptırmaktan korktum...

Hayal Kurmaktan Hiç Vazgeçmedim

Ayşe Kaygusuz Şimşek: Ben, dernekleri de demokratik kitle örgütleri içinde görüyorum. Siz de birçok derneğin kuruluşunda ve sonrasında bulundunuz. Türkiye'de demokratik kitle örgütleri, dernekler **halkın beklentilerini karşılıyor mu? İşlevlerini yerine getiriyorlar mı ya da ger**çekten bu örgütlere **ihtiyaç var mı? Bu soruyu sizin içinde olduğunuz dernekler için sormuyorum genel olarak soruyorum bunu belirtmek isterim.**

Zerrin Taşpınar: Ben hayal kurmaktan hiç vazgeçmedim. Hayallerimin tümü, küçük bir çocukken bile, toplumun bir yarasını sarmak üstüneydi. Bir köye giderdik, elektrik yok. Ben bütün sokakları aydınlatacağım günü düşlerdim. Köyün evlerine, sokaklarına, su boruları döşerdim kendi kendime. Çok para kazanırdım, zengin olurdum, harcamak üzere yollara düşerdim sonra...

Bunu şunun için anlatıyorum: Derneklerin içinde, kuruluşunda yer almamın arka planında bu düşler var. Demokratik Kitle Örgütlerine hep ihtiyacımız oldu ülke olarak... Hep olacak... Örneğin kadın örgütleri, danışmanlık hizmetleriyle, kadınların bilinçlenmesinde, haklarını öğrenmesi konusunda aktif rol aldılar... Kadınların sesini duyurmaya çalıştılar. Cins ayrımının, tam anlamıyla yaşama geçirilmek istendiği bir baskıcı iktidar zamanında hem de... Kadına şiddetin yüzde bin beş yüz arttığı, Diyanet Başkanının "şiddet gören kadınlar sabretmeli" dediği, diyebildiği AKP iktidarında... Eş öldürmenin kocanın bir hakkı olduğuna dair vaazların verildiği bir zaman diliminde... Davalara katıldılar, hukuk uygulansın diye mahkemelere baskı yaptılar. Medyayı etkilediler sonunda.

Kadın örgütleri, danışmanlık hizmetleriyle, kadınların bilinçlenmesinde, haklarını öğrenmesi konusunda aktif rol aldılar... Kadınların sesini duyurmaya çalıştılar. Cins ayrımının tam anlamıyla yaşama geçirilmek istendiği bir baskıcı iktidar zamanında hem de... Kadına şiddetin yüzde bin beş yüz arttığı, Diyanet Başkanının "şiddet gören kadınlar sabretmeli" dediği, diyebildiği AKP iktidarında... Eş öldürmenin kocanın bir hakkı olduğuna dair vaazların verildiği bir zaman diliminde... Davalara katıldılar, hukuk uygulansın diye mahkemelere baskı yaptılar. Medyayı etkilediler sonunda. Kadın cinayetlerini sunma dilinin değişmesini sağladılar en azından.

Kadın cinayetlerini sunma dilinin değişmesini sağladılar en azından.

Derneklerde çalışmanın bir anlamda 'düşleri gerçekleştirmeye' olanak yarattığını düşünüyorum. Kendimden bir örnek: Engelli aileleriyle, engelli örgütlerle çalışmalarım oldu. Ancak, bir annenin çocuğunun engelini fark ettiği andan başlayarak, neler yaşadığını hep merak ettim. Onların da kendilerini ifade etmeleri gerektiğini, karşılaştıkları engelleri anlatmalarını hep istedim. Bu projeyi tek başıma gerçekleştiremezdim. Cumhuriyet Kadınları Derneği yönetimindeyken projemi anlattım. Heyecanla karşılandı. Büyük bir katılımla, engelli annelerinin anlattığı öykülerden / gerçeklerden oluşan bir kitap hazırladık. "Tut Elimi" bildiğim kadarıyla türünün tek örneği. Yaptığım en önemli projelerden biri bence. Erendiz Atasü'nün, kitabın tanıtımı etkinliğinde söylediği gibi "bir başvuru kitabı".

Aidat Ödüyorum, Bir Şey Yapmadınız

Ayşe Kaygusuz Şimşek: Demokratik Kitle Örgütleri halkın beklentilerini karşılıyorlar mı? Halk ne bekliyor acaba?

Zerrin Taşpınar: Ben Edebiyatçılar Derneğinde çalışırken şöyle bir yakınma duyarak şaşırmıştım: "Ben size üye oldum, aidat da ödüyorum, siz benim için bir şey yapmadınız!" Yani beni ünlü yazar yapmadınız, yayınevlerinin basmadığı kitabımı basmadınız.

Demokratik Kitle Örgütlerinin son 16 yılda sesini yeterince duyurmadığı da bir gerçek. Bir adamın, üstelik güçlü, zengin, etkili bir adamın, iktidarın baskısına dayanamayıp, kendini etkili, güçlü ve zengin yapan kurumlarını, bir başkasına sattığı, satmak zorunda kaldığı bir dönemde, farklı siyasal görüşlerdeki insanlardan oluşan dernekler, örgütler ne kadar etkili olabilirdi ki?

Örgütlü topluma dönüşmek istiyorsak, önce "ben, benimsediğim bir dernek için neler yapabilirim?" sorusuyla başlamak gerekmez mi? Derneklerin gücü, üye sayısının çokluğuyla ilgilidir biraz da. Üyelerin çaba göstermeye istekli olup olmamasıyla. Üç beş kişinin çalışıp, diğerlerinin yalnızca sahnede selam vermeye hevesli olmasının sonucudur bu günkü Türkiye biraz da...

Ben çalıştığım, emek verdiğim derneklerin; toplumda saygınlık kazanmalarının, cesaretleriyle anılmalarının, iyi bir birikim yapmalarının ardından, hazır yiyiciler tarafından ele geçirildiğine tanık oldum. Üstelik oldubittiye getirilerek... bazen de üyelerinin öngörüsüzlüğüyle. Ele geçirilmek diyorum çünkü bütün işlevini yitirdi o dernekler bu değişimle...

Yine de hiç yılmadan, emeğimize yazıklanmadan örgütlenmek zorundayız. Düşe kalka, yara bere içinde de olsa örgütlenmeliyiz... Yoksa tek adam rejimine teslim oluruz. Tek tipleşiriz. Düşlerimizi çaldırırız...

İki yıla yakın OHAL' le yönetiliyoruz... Derler ki : "Hiçbir uçak sürekli havada kalamaz". Demokratik Kitle Örgütlerinin seslerini çıkaracağı günler pek uzak olmasa gerek...

Teknoloji herkesin elinde... Bir gün düşünmek, sorgulamak, öğrenme hevesi de herkesin aklında olacak...

Ben Bir Sosyalistim

Ayşe Kaygusuz Şimşek: Bir şiirinizde şu dizeler var:

uçağın penceresinden kente baktım da
düşündüm yenilginin anlamını
...
bir gökdelenin altında durdum sonra
düşündüm yenilginin anlamını
...
elimi alnıma koydum da çocuğum
düşündüm bir kez daha yenilginin
anlamını

(Asi Bir İmge, s.59)

Ben kendimce birkaç sözcük yakaladım şiirin bütünlüğü içinde, ama şimdi sizden duymak istiyorum. Nedir yenilginin anlamı ya da bulabildiniz mi?

Zerrin Taşpınar: Bilginin küçümsendiği, aklın safsatalarla doldurulmaya çalışıldığı, aydınların hedef gösterildiği, doktorların saldırıya uğradığı yılların içindeyiz. Cehaletin sırtı sıvazlanıyorken, fakirin çocuğu da ekmeği de zenginlere peşkeş çekiliyor bence.

Ben bir sosyalistim. Bu kara kapitalizm canımı çok yakıyor. Kendi adıma değil elbette. Bana ulaşamaz artık... Çocuklarım ve torunlarım adına kaygılandığım kadar toplum için kaygılanıyorum. Karanlığın içinde yitip gidecek kuşaklar adına...

Benim torunlarım var ve onların bizim kadar bile özgür yaşayamayacağı kaygısını taşıyorum. Cumhuriyetin kazanımlarından uzaklaşmanın kederiyle, hızla geriye gitmenin kederiyle "yenildik" derken buldum kendimi.

Sonra tarih içinde yenilginin ne anlam taşıdığını düşündüm. Toplumların yarattığı eski tanrılar nerede? Adlarına tapınaklar inşa edilen, kurbanlar adanan, savaşılan eski tanrılara ne oldu?

Ya da yenilmez sanılan krallara, diktatörlere? Devirlerinde eleştirilemezlerken, şimdi tüm çıplaklığıyla yazılıyor kötülüklerinin öyküsü. Devrimler geciktirilebilir ama evrim durdurulamaz dedim sonra. Aklın, bilginin, bilimin yarattığı araçları kullanıp, akıllı telefonları, interneti, lüks arabaları kullanıp, topluma ilkel bir düşünme biçimi dayatmanın, sadakaya razı etmenin, el etek öptürmenin çağın gereçleriyle çeliştiğini görecek insanoğlu. Teknoloji herkesin elinde... Bir gün düşünmek, sorgulamak, öğrenme hevesi de herkesin aklında olacak...

Yenilmediğimizi anladım... Ya da yenilginin göreceliğini...

Matbaanın gelmesini istemeyen o günün dincileri, 300 yıl geciktirmeyi başardılar evet. Yalnızca 300 yıl... Tarihimizi, geleceğimizi etkileyip, okumayan, bilgilenemeyen bir toplum olmamızı sağladılar. Ama sonunda kendileri bile kullanmak zorunda kaldılar o gâvur (!) icadını. Şimdi de, insanlığın binlerce yıllar süren deneyimlerinden süzerek oluşturduğu değerleri, insani değer olarak kabullendiğimiz değerleri yok etmeye, tecavüzü, eş öldürmeyi, yetim hakkı yemeyi, hırsızlığı meşrulaştırmaya çalışıyorlar. Mahkemeleriyle... dinsel yorumlarıyla... baskıyla... Başarıyorlar mı sizce? Susturabiliyorlar mı tüm toplumu?

Karşımızdakinin ya da toplumun suratına bir yumruk atarak bir sandalye, bir bağış, bir makam kazanmak başarı mıdır? Her güçlünün bir zayıf tarafı, her iktidarın bir sonu yok mudur? Yenmek tek taraflı mıdır? Yenilenin zaaflarından faydalanmamış mıdır yenen? Yenildik diye üzülmek yerine, safları berkitmek gerekmez mi? Ayrıca okurun, yenmek-yenilmek, kazanmak- kaybetmek kavramlarını, insanlık tarihi içinde düşünmelerini istedim birbirine bağlı iki şiirle...

Sivas ve Tavra

Ayşe Kaygusuz Şimşek: Tavra'dan dizeler aktarıyorum:

Ağıttan umuda bir yol olmalı
bir yol dünyanın bütün
ırmaklarına
okyanuslara karışan dingin ve
üretken
deltalar gibi bir yol

Ben işte o yolda ölmeliyim
kanatarak kalbimin mavi ötüşlü
güvercinini
incinmiş bir ömürden ne kaldıysa
ne kaldıysa çığlıkların bittiği an
(Tavra, s.72)

Bize Tavra'yı, Sivas'ı anlatın biraz...

Zerrin Taşpınar: Bu yıl Sivas kıyımının 25. Yılı... O günlerde doğanlar büyüdü, bazıları anne baba oldu. 93'de çocuk olanların yazdıklarını okuduğumda, nasıl kederli bir zaman diliminde serpildiklerini, kalplerine ekilen hüznü unutamadıklarını anlıyorum... Bu çocuklar elbette duyarlı, bilinçli ailelerin evlatları... Toplumun bir bölümü, eminim bu konuyu tartışmadı, düşünmekten bile kaçındı, başını çevirdi, üzülse de yaşanmamış gibi davranmayı seçti. Bir bölümü ise, tam bir ikiyüzlülükle; açıktan "ama Aziz Nesin de..." ya da "ama oradakiler de..." diye başlayan cümleler kurdular. Kendi aralarındaysa kıyıcıları onaylayan... en azından anlayan sözcüklerle konuştular... 25 yılda, yurtiçinde ve dışında pek çok kente gittim 2 Temmuz'larda. Tanıklığımı paylaştım. Gerçekleri, gözlemlerimi anlattım...

"Tavra" Sivas kıyımının ardından, açık yaralarla yazdığım kitap. Bu yıl Ankara Tabip Odası etkinliğinde bölümler okudum Tavra'dan. Yaraların hiç kapanmadığını gördüm bir kez daha...

Oysa 10 Ekim katliamını görmüş... kalbime atılan bombayla, Sivas'ın ateşinin küllendiğini sanmıştım... Hiç küllenmemiş ve sönmemiş... "Ağıtı ve alkışı bol bir ülkede yaşamak" böyle bir şey işte... Bir kıyımdan ötekine... Bir baskı dalgasından kurtulup daha beterine yakalanmak gibi bir şey...

Ağıtın yerine isyanı koymadıkça geniş kitleler... insanca yaşamayı... korunmayı... adaleti... özgürlüğü talep etmedikçe... Sivas yangını sürecek anlaşılan.

Ayşe Kaygusuz Şimşek: Sizi ziyaret ettiğimde bir at koleksiyonunuz olduğunu gördüm. İlk kitabınız "Bir Ardıç Kuşuyum Ben"de de her şiirde bir at, tay imgesi var. Atlara yakınlığınız nereden geliyor? Koleksiyonun öyküsü nedir?

Zerrin Taşpınar: Atlara yakınlığım, bir asker ve harita mühendisi olan babamla başladı. İlk kez ata bindiğimde henüz bebekmişim. Sonra da her yaz atandığımız yere bizimle gelen atlar olurdu ve bayılırdık at binmeye.

Atın tüm titreşimlerini, gövdesine yasladığınız bacaklarınızla algılarsınız. Ürpertilerini duyarsınız teninizde. Bir canlıyla bütünleşirsiniz. Kader ve keyif birliği oluşur. At sahibine, binicisine saygılıdır. Aynı saygıyı bekler, onurludur. Bir keresinde Kars'ın Göle ilçesinde, ayağı yaralı bir at kapatmışlar benim için. Canı yanan hayvan öylesine bir öfkeyle koştu ki, dağlara kadar durmadı. Yelesine tutunarak durabildim üstünde. Boynunu severek sakinleştirmeye çalıştım çocuk halimle. İlkokulu bitirdiğim yazdı. Sonra durdu, bana baktı, o bakışı hiç unutamam, bana değildi kızgınlığı... Usul usul döndük eve... Çocukken yaz gelse de ata binebilsem derdim. Bütün kış özlerdim atları. Sonra babam emekli oldu. Özlem, hiç dinmeyen bir parçası oldu kalbimin... Ne zaman kendimi yalnız hissetsem, çaresiz, yaralı, bir at olsa binsem... her şey geçecek sanırım. Şiirimde yer almasının nedeni o özlemdir sanırım.

Atatürk Orman Çiftliği'ne gittiğimiz bir gün, satış bürosunda deriden ve at kılından yapılmış bir ata sevdalandım. O eski kokuyu duydum... Özlemimi biraz dindirir diye

satın aldım. Sonra "neden at heykelciklerini toplamıyorum?" diye düşündüm ve başladım toplamaya... Ben mitolojideki atlara da hayranım. Homeros nasıl anlatır atları? Hepsi birer kişiliktir. Mitolojik atların heykellerini de bulunca iyice keyiflendim. Sonra sahibi ölmüş, mirasçıların benimsemediği iki at heykeli yolunu bulup bana ulaştılar ki biri tek parça ağaçtan emekle ve özenle oyularak yapılmış. Koleksiyonumu görenler, at resmi, biblosu, heykeliyle karşılaşınca beni hatırlayıp katkıda bulundular. Yüzü geçiyor sayıları sanırım... Pegasus, tek boynuzlu at, Kentaur, hatta Troya atı bile var içlerinde.

Dönemin Şiiri: Kin ve Kibir

Ayşe Kaygusuz Şimşek: Ekin Sanat' ta tanıtımını yaptığımız son kitabınızdan söz edelim biraz da. "Kin ve Kibir" için, kahramanı Ankara olan bir şiir kitabı diyebilir miyiz?

Zerrin Taşpınar: Diyebiliriz bence. İnsan parçalarını, "Barış" yazılı, küçük pankartlarla işaretlediğim, evlatlarını arayan annelerle ilgilenirken, büyük bez pankartlarla üstleri örtülenlere bakarken nasıl çıldırmadığıma şaşırdığım10 Ekim katliamının bende yarattığı travmanın tetiklediği anılar, bilgilerle yazılan şiirler kitabın ağırlığını oluşturuyor. Ankara'nın travmatik zamanlarını, tarihin bana göre travmatik zamanlarını şiirleştirerek, tarihle günümüz arasında bir bağ kurmak istedim. Ben çocukken dedemin ve yaşıtlarının, sanki tanık olmuşlar gibi Timur istilasından söz ettiklerini anımsıyorum. Moğol saldırıları kentlinin genlerine işlemiş gibiydi diye düşünüyorum. Kentin tarihsel acılarının kaynağının, bugün de sürüp giden iktidar hırsı, ihanet, yağmalama, toplumsal belleği ve doğayı yok etme, gücünü kanıtlamak için öldürme, yığınları korku ile kontrol etme olduğundan yola çıkarak, tam tersi bir bakış açısını yaratabilme arzusudur belki de o şiirler. "Kötülük kalıcıdır" derken, iyiliğin de kalıcı olabileceğini, olması gerektiğini söylemek istemektir. Kötülük yapanların unutulmadığının altını çizmek biraz da...

Nenem Remiye Hanım'a adadığım şiirin çokça öykülemeye yaslandığını biliyorum. Şiirsel yanının zayıf olduğu da söylenebilir. Toplumsal ve kişisel sorunlarıyla, azıcık bilgisi ve zamanın geleneklerine ters düşmeden baş edebilen, sorumluluklarını üstlenen, hedefine odaklanan ve her şeye karşın kendini özgürleştiren bir kadını, süsleyip püsleyerek, sahte bir kahramana dönüştürerek anlatmamam gerektiğine inandım. Şiir biraz da içtenlik

değil midir? Kendin olmak? Remiye Hanım olmak değil midir?
Bir de şiirimizin toplumcu-gerçekçi damarını canlandırmak istedim elbette. Dünün toplumcu şiirlerinde yazıldığı yılların sorunlarını nasıl görüyorsak, bugünün şiiri yıllar sonra okunduğunda da bugünün acılarının, duyarlılıklarının anlaşılmasını... Kitabı, yalın bir biçimde bir dönemi yansıtan şiirlerden oluşturmaktı amacım. Çocuk tacizi, kadın öldürümleri, dinci cinayetler, kişisel hırslar... Tarihe not düşmek istedim. Umarım gelecek kuşaklar, günümüzün acılarını, baskılarını, tehditlerini hayretle okurlar.

Ayşe Kaygusuz Şimşek: Şimdi neler yapıyorsunuz? Yeni eserler, yeni çalışmalar...

Zerrin Taşpınar: Gerçekleştirmeye çabaladığım bir projem var. Henüz küçük adımlarla yol alıyor... Biraz ilerleyince açıklayacağım... Aklımda fikrimde onunla yaşıyorum şimdilik... Yeni bir kitap da var gündemimde ancak ben, kitap konusunda acele etmem hiç. Önce kendimi ikna etmeliyim basım konusunda.

Bir de biraz tatil yapmam gerektiğini... denizle buluşmam gerektiğini düşündüm ve gerçekleştirdim bu isteğimi. Atlar ve deniz... bende özlemenin simgeleridir. Özlemek güzeldir ve insanın yüreğini heyecanlı tutar...

Sevgili Ayşe Kaygusuz, sorularınız geniş kapsamlı olduğu için, yanıtlarım uzun oldu. Hoşgörün ve sevgiyle kalın.

Ayşe Kaygusuz Şimşek: Bize, düşün alış verişini sağladığınız bu güzel söyleşi için ben teşekkür ederim Zerrin Abla.

ZERRİN TAŞPINAR

ATEŞ
Sararan yapraklarını onarmaya uğraşıyor sardunya
sonuçsuz bir çabayla akşam oluyor.

Akşam oluyor ve sen güneşin dokunup geçtiği
camlara kalın perdeler çekiyorsun bir bir
kimseler görmesin diye topluma dair umutsuzluğu.

Bütün bir günü sökmeye başlıyorsun sonra
şaşarak ne kadar gevşek dokunduğuna
söktükçe tozuyup eşyalara konuyor keder.

Kederlisin... çünkü o büyük resim
insansız o proje gerçekleşiyor bir bir
her şey ve herkes amorfa dönüşüyor hızla...

Göğsünün gizli sığınağında mavi kuşlar
çılgınlıktan öte bir sabırla sustukça susuyor
bir volkanı besliyor alnındaki ateş.

Ateşi sev diyor içindeki bilge
kuruyan dallarına su taşıyan sardunyayı bir de.

Soğuktan kaskatı kesilmiş yürekler
insandan kopup tanrıya yaklaştığını sanırken
inançla kapital elele vermiş soyarken halkları
yemeği pişiren, evi ısıtan, bilimi arayan ateşi sev.

Ateşi sev diyor uzayıp giden ömrümün tanıklığı.
Evi yakmayan, eti yakmayan, isyanı simgeleyen
Ateşi sev...

25 Aralık 2012
Kin ve Kibir s.54,55

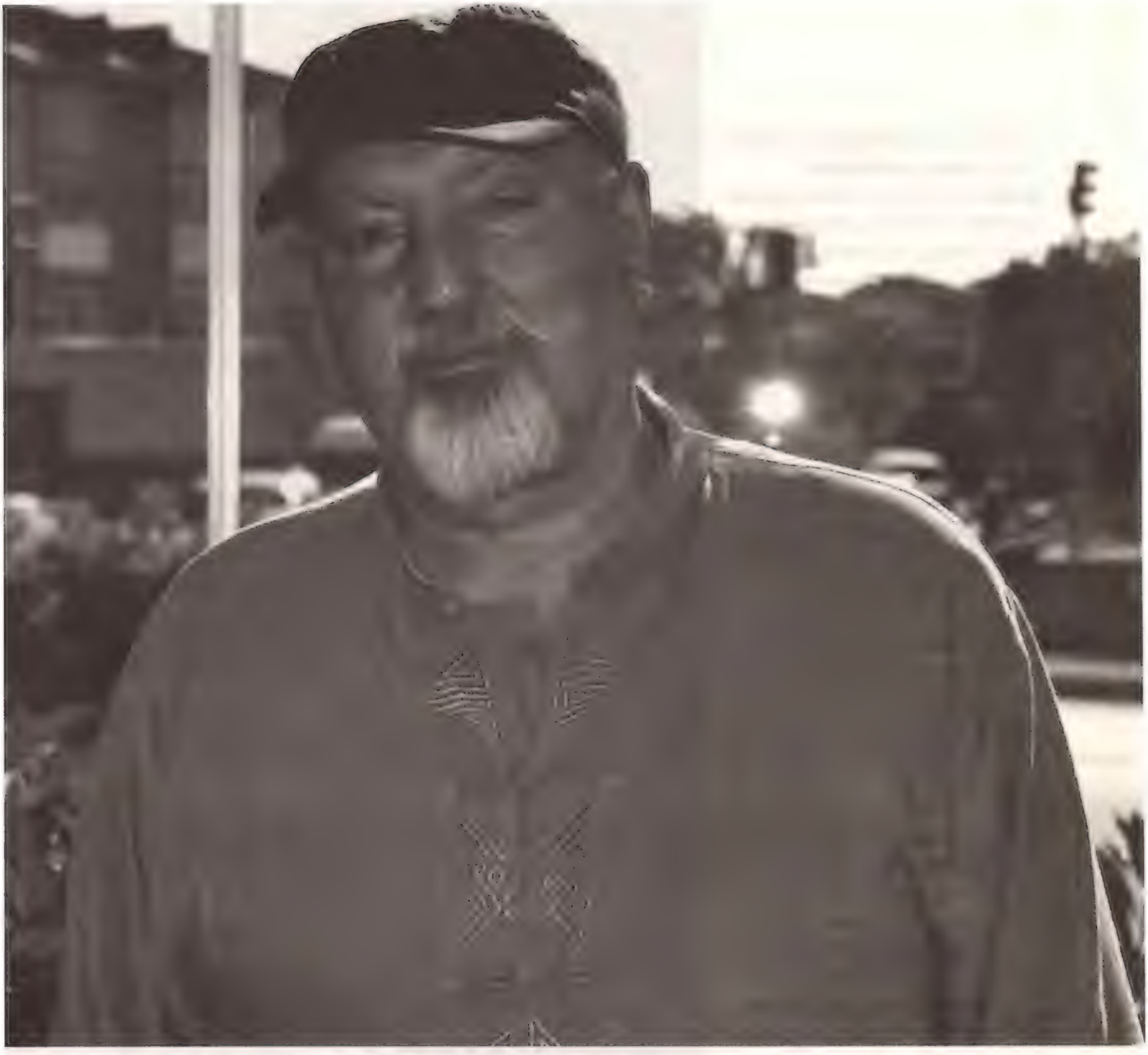

BİR SENTEZİN ŞAİRİ: METİN CENGİZ

Cafer Yıldırım

Yenibütüncü Şiir Manifestosu'nun daha ilk paragrafında heyecanın belli bir olgunluğa ulaşmamış hali kendini gösteriyor. Beş şair oturup bir şiir hareketi yaratmak istemişler. Seçkin, vurucu kelimeleri kullanmaya da özen göstererek bir metin hazırlamışlar. Fakat bu metnin ne üslubu ne de bulanık içeriği onların hedefleriyle uyumludur. Bu anlamda bu bildirinin çokça özentili ve düşünsel berraklıktan uzak olduğunu düşünenlerdenim.

Metin Cengiz adıyla ilk karşılaşmam 1988 yılında yayımlanan "Yenibütüncü Şiir Manifestosu" nedeniyle oldu. Manifestonun altındaki beş şair imzasından biri de ona aitti. Tanışmamızın tarihi ise 2016'dır. Her şair için bir benimseme ve bağlanma toleransım her zaman olmuştur. Fakat bazı şairlerin yıldızı birbiriyle barışmaz. Metin Cengiz, tanışmamızdan itibaren iletişimde hiç zorluk çekmediğim, çabucak benimsediğim ve bağlandığım şairlerden biri oldu.

"Yenibütüncü Manifesto"ya 1988'de nasıl bakmışsam bugün de öyle bakıyorum. Bu manifestonun ilk paragrafını okurla paylaşarak düşüncelerimi aktarmak isterim:

"Şiir; her insana yayılmış somut ilişkilerin bireyde kabına sığmayan yoğunlaşmasından patlayan bu lirik başkaldırı; hiçbir bireyi ayırmaksızın herkese yöneltilmiş bu gözüpek ve tok çağrı, bugün de zekânın ve yüreğin bireysel oylumundan çakan şimşeği olarak kendini yaşamın ön siperlerine adıyor: Çünkü maden ve ipek, başak ve mürekkep, ter ve buz, gül ve bakır sürtünmüştür. Öneriyor ve işe koyuluyoruz. Gün, ateşe atılış günüdür." (Broy dergisi, Sayı: 27, Ocak 1988)

Manifestonun daha ilk paragrafında heyecanın belli bir olgunluğa ulaşmamış hali kendini gösteriyor. Beş şair oturup bir şiir hareketi yaratmak istemişler. Seçkin, vurucu kelimeleri kullanmaya da özen göstererek bir metin hazırlamışlar. Fakat bu metnin ne üslubu ne de bulanık içeriği onların hedefleriyle uyumludur. Bu anlamda bu bildirinin çokça özentili ve düşünsel berraklıktan uzak olduğunu düşünenlerdenim. Fakat meselem "Yenibütün" bildirisini çözümlemek değil. Bu bildirinin ne söylediğinin ötesinde benim için hazırlayıcılarının şiiri kendilerine mesele edinmiş olmalarının daha değerli bir anlamı var. Bildirinin altında imzası bulunan beş şairin her biri imzaladıkları bildiride savundukları görüşler etrafındaki birlikteliklerini bir yana bırakarak kendi şiirlerini kendi poetikaları doğrultusunda ve yetenekleri ölçüsünde kurmuştur.

Seyyit Nezir, Hüseyin Haydar, Veysel Çolak ve Tuğrul Keskin'le birlikte "Yenibütüncü" anlayışı kamuoyuna açıklayan Metin Cengiz'in ayrıca ilk kitabı "Bir Tufan Sonrası"nın basım tarihi de 1988'dir.

Metin Cengiz'in ilk kitabı yeni imgeler kurma, özgün bir söylem oluşturma çabasını içermekle birlikte daha ağırlıklı olarak gözlenen ve tecrübe edilen yaşantıların şairin şiirsel birikimiyle harmanlanarak yansıtıldığı ölçülü duygu tonu ve coşkusu duygusallıktan arındırılmış anlatımıyla dikkat çekiyor.

Söyleyicinin yansıttığı yaşantıların 12 Eylül Askeri Yönetim Dönemi'ne ait olduğu anlaşılıyor fakat bu anlama için de okurun alt düzeyde de olsa siyasal bir kültüre ve iyi bir okuma dikkatine sahip olması gerekiyor:

"Merhaba. Alıştım
Karartan türkülere
Üstüme saçılan yağmalanmış
güllere
Birdenbire ölmelere, koymaya
soğuk taşlara
Yarin göğsüne koyar gibi, göğsümü
Gün birikir burada/burada hasret
birikir
Bin yıllık ağaçlar yeşillenmeye
durur
Rüzgârın alışılmış uğultusu ürperir
her esişinde
Demirin demirle silinen pasıyla
dillerde
Gök mavisini yeryüzüne indirmenin
türküsü

Bunlar duvar, kapı, masa, sandalye
Bunlar yağan bulutlar üstümüze
Bunlar arkadaşlar nehir yatakları
gibi
Zamanın çağlayanını tutarlar
ellerinde"
(İnsan Yalnız ve Sonsuzdur'dan)

Metin Cengiz'in ikinci kitabı "Büyük Sevişme"nin anlatımı ilkine göre daha kapalıdır. İmgesel anlatımın yoğunluğu ve dil kullanımının farklılaştığı da görülür bu kitapta.

"Hadi öl beni, doğ beni, sancısın
karnın
Şu sorularla gelen sabahlar gibi
Say ki ölüm zakkum bir kahkaha
aramızda
Zaman çağrılı, anlık konuk, durma
Bir buğday başağında çıldır beni"
(Suda Narlaşan'dan)

***

"Duruşun tüzüksüz bir yaprak gibi
Mermer sabahların ürpertisinde
O ürpertiden askerler geçiyor,
postalları
Geçiyor yolların ezgisinden
-bir kuş niye ölür-
Ben o ezgiyi hüzzamlıyorum,
-yorgunluğun ipekse-
Ağzımda kömür karası bir gece"
(Duruşun'dan)

Örnekler de göstermektedir ki şairin üslubunda yer yer İkinci Yeni'nin etkileri kendini göstermektedir.

Kendi şiir kimliğini ezmeyen, serpinti halinde karşılaşılan bu et-

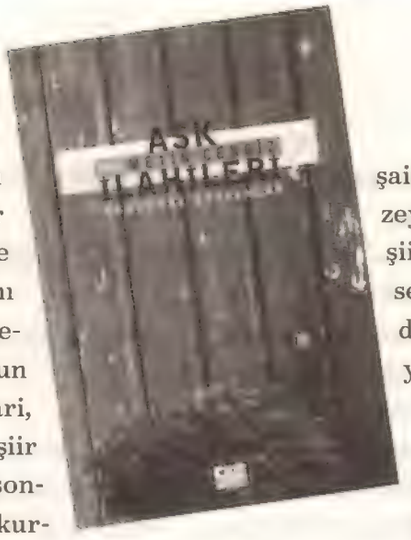

kinin dışında, onun şiirinde ne başka bir şiir hareketinin ne de bir şairin tınısını anımsatan söyleyişlere rastlıyoruz. Onun kurduğu şiirsel mimari, önce Türk ve dünya şiir birikimini edinmiş, sonrasında kendi şiirini kurmaya başlamış bir şair olduğunu gösteriyor.

Metin Cengiz'in yaşantı, gözlem ve deneyimlerinden edindiği izlenim, duygu, heyecan ve düşünceleri yeterince dinlendirdikten sonra yazı masasına oturduğunu düşünüyorum.

Metin Cengiz şiirinde klasik tanımlamaya uygun iki temadan söz edilebilir: Aşk ve ölüm. Geçmişi anma, hayatı anlama, varoluşu sorgulama, günlük memnuniyetler ya da kaygılar, tasa ve umutlar bu iki temanın işlenişi esnasında uç veren izlekler halinde kendine yer buluyor onun şiirinde. Klasik tema anlayışının onun şiirinde parçalandığını, belirgin bir izleği takip etmenin şiirinin bütününü bırakın dörtlük ve bentler üzerinden dahi söz konusu olmadığını belirtmeliyim.

Bu durum, ulaşmak istediği bir hedef midir yoksa izlediği şiirsel sürecin doğal bir sonucu mudur? Aslında bunun da bir önemi yok. Gerçeğe yaklaşmak bakımından şunu söyleyebilirim: Metin Cengiz, Türk şiir birikimine ne denli sahipse aynı biçimde Batı şiirine de hâkim biridir. Çeviriler yaptığı Fransızcası, Batı şiirini kaynaklarından okuma imkânı sağlamıştır ona. Bu imkân, kendi şiirinin kuruluşunda da oldukça etkili olmuştur. Demem o ki Metin Cengiz şiiri tam anlamıyla bir sentezdir. Bu sentezde şairimiz, söylem düzeyinde tercihini Batı şiirinden yana; konu seçimleri bakımından ise Türkiye'den yana yapmıştır.

Kuşkusuz her şairle ilgili görüşlerim özneldir. Fakat bu öznellik benim keyfim öyle istediği için ortaya çıkmış subjektif bir öznellik değil, okuduğum ve anlamlandırdığım şiirin taşıdığı özelliklerin beni öyle düşünmeye sevk ettiği niteliksel bir öznelliktir.

Bireysel duyguların coşkulu bir anlatımla yansıtıldığı anlamda lirik bir şiir değildir Metin Cengiz'in şiiri. Didaktik de değildir. Onun şiiri, yazı dili üzerine kurulmuş, duygusal tonu kısılmış, heyecanı terbiye edilmiş bir anlatımın ahengi içinde akışını sürdürür. Ve bu şiir, şairimizin zaman zaman şiirimizin uyak, tekrar gibi sözsel unsurlarına başvurmasına karşın sözsel bir şiir değildir. Daha doğru bir ifade ile onun geleneksel unsurları şiirine dâhil etmesi şiirinin yazı dili karakterini etkileyici bir düzeye ulaşmamıştır. Görüşlerime paralellik arz etmesi açısından Haydar Ergülen'in Metin Cengiz şiiriyle ilgi bir belirlemesini okurla paylaşmak isterim: "Metin Cengiz şiirlerinin yanı sıra, çevirileri ve şiir düşüncesi üstüne yazıları, tartışmalarıyla da günümüz şiirinin önemli temsilcilerindendir. Metin Cengiz'in birikimli bir şair olduğunu düşünmüşümdür hep, ve ne kadar lirik olsa da düşünce yanı ağır basan bir şiiri vardır." (Susuzluk Çiseler Büyük Sularda/Dünyaya Katkımız Ebru Vurgusu" adlı kitabın arka kapağından)

"Şarkılar Kitabı"ndan itibaren Cengiz'in anlatımda giderek yalınlaştığını, anlam alanında ise kapalılıktan açıklığa doğru bir tercihten yana olduğunu tespit edebiliyoruz:

"İşte yaz tükendi. O göçebe ya
Güneşe kavuştu kırlangıçlar çoktan
Sokaklar azaldı, merhamet istiyor
günler
Yine gece. Yaşıyoruz eski çilelerimizi
Seninle ayrı seninle beraber"
(Yaz Ayrılığı'ndan)

Metin Cengiz, 1953 Ardahan doğumludur. İlk kitabının yayımlandığı 1988'den bu yana onun üzerinde şiir kitabında, on beşin üzerinde şiirle ilgili eleştiri-inceleme türünde kitapta ve ayrıca bir röportaj kitabında imzası bulunuyor.

Bu üretimlerinin yanında ise dünyanın öne çıkmış birçok şairinden şiir çevirileri bulunuyor. Kendi şiirlerinin de Batı, Balkan ve Orta Asya dillerine çevrildiğini biliyoruz.

Şiir kitaplarının yayınevleri tarafından reddedildiği, şairlerin şiirleriyle para kazanamadığı, orta eğitimli kesimlerde dahi ve özellikle bu kesimlerde şairliğin istihza ile karşılandığı bir dönemde Metin Cengiz'in Türkiye'nin şanslı şairlerinden biri olduğunu düşünüyorum. O, davet edildiği yurt içi ve yurt dışı şiir festivalleri, şiir etkinlikleri, paneller, konferanslar ve aldığı ödüllerle icra ettiği sanatın en azından manevi karşılığına kavuşmuş oldu.

Bütün şairlerimizin bu tablo karşısında onun için ve onun adına sevinmesini isterim. Ayrıca şairimize yeni şiirler yazacağı, şiir çevirileri yapacağı, şiirle ilgili konferanslara, panellere katılacağı, şiir festivallerinde şiirler okuyacağı nice yıllar dilerim.

UĞRAŞ

Ali Eşki

Ne kadar uğraşırsam uğraşayım
Mavi olamıyor gökyüzü
Toprak kokmuyor
Tüm ağaçlar gri demir
Beton dökülmüş üstüne etimin
Ruhum geçmişe çivili
Sana cehennemden sesleniyorum
Ey dünyalı sevgilim
Ya solunduğun gibi çık içimden
Ya da bırak solusun özgürlük ikimizi

Aralık 2017

SIĞINI

Bir ağacın sabrına sığınıyorsan
Bir penceren olsun hayata bakan
Çünkü ışığın geldiği yerden
Ekmek de gelir, sevgi de.

Doğru söz olsun söyleyeceğin hep
İliştir onları yağmur damlalarına
Nehir olur deniz olur
Gün olur düşleri döller.

Aralık 2017

Deleuze, Guattari, Balibar ve Althusser için Spinoza'nın gençleşmesi, materyalist felsefeyi temel almayan Hegel'e bir alternatif bulmak için apaçık bir girişimdi. Spinoza'nın felsefesi, özellikle liberal anti sovyetik Antonio Negri gibi bir düşünür için radikal olarak içkin bir teoridir.

SPİNOZACILIK MODASI YA DA "ERKEN BURJUVA FELSEFESİ"

Cengiz Kılçer

Uzun zamandır kimi kültür sanat çevrelerinde, sol liberal akademik ve akademi dışı çevrelerde gecikmiş bir "mukayeseli Baruch Spinoza-Karl Marks" modası salgını var. Söz konusu çevreler birden bire kâse-i fağfura dönüştürdükleri Spinoza'yı Karl Marks'ın önceli sayma gibi nafile bir çaba içindeler. Ve Spinoza'daki verili kavramları hem keyfi ve akla ziyan bir biçimde hem de "kendisi için ve kendinde" ihtiyaçlarına yanıt ararken sağa sola savuruyorlar. Bu beyhude uğraşın kendisi yeni değil. İlk önce Rus devrimci ve Marksist teorisyen Georgiy Plehanov Marks'tan önceki materyalistlerin anlaşılması, doğru bir şekilde kavratılması adına Spinoza'nın önemli olduğunu düşünmüş; hatta ifrata kaçarak, Marks'ın diyalektik materyalizminin "bir çeşit Spinozizm" olduğunu iddia etmişti.

İyi de Spinoza aslında materyalist miydi? Spinoza'nın materyalist olamayacağını ve Spinoza'nın materyalist "geleneğe" aşılanamayacağını söylemeliyiz. Geride bıraktığımız yüzyılda, Louis Althusser, Etienne Balibar, Gilles Deleuze, Luce Irigaray, Antonio Negri vb. entelektüellerin Spinoza'ya teveccühünü görürüz. Bu isimlerin arasında Spinoza'ya en büyük teveccühü Louis Althusser'de görürüz. L. Althusser, Marksizmin "güncel meselelerine" çözüm bulma ve Marks'ın felsefesini biraz daha iyi anlayabilme niyetiyle teorik olarak çubuğu Spinoza'ya doğru büker; bir süre sonra ise teorik çubuk bükmeden rücu ederek samimi ve içten bir özeleştiriye girişir.[1] Althusser, kendince tehlikeli bir ihtirastan suçludur: Spinozacılık! Zira Spinoza'ya hiçbir zaman söz etmeye yanaşmadığı tezler atfetmiştir. Marks'a gitmek için Spinoza'yı dolanmak zorunda kalmış, Spinoza dolayımıyla felsefede sadece Marksist olmanın kolay olmadığını somut olarak sınamış, yıllar boyu muammalı bir sürü yazı ve onların iç karartıcı yorumlarına takıldıktan sonra, biraz daha geriden dolanmak ihtiyacını duymuştur. Althusser, Marks bitip tükenmeyen araştırması boyunca, Hegel'den kurtulmak ve kendini kavramak için ona yeniden ve yeniden dönmekten, ondan ayrılmak ve kendini tanımlamak için onu yeniden bulmaktan başka ne yapmıştır ki diye sormayı da ihmal etmez. Spinoza dolayımı, bir zorunluluk olarak kendini dayatmıştır Alhusser'de; Marks'ın felsefesini biraz daha iyi anlayabilmek (Marks'ın Hegel'den zorunlu dolambacı konusunda düşünmeye mecbur kalınca), Marks'ın dolambacını biraz daha iyi görebilmek için o da Spinoza'dan dolanmıştır. *"Ama her şeye rağmen sanıyorum hesap boşa çıkmadı. Marks'ın Hegel'den yaptığı dolambacı anlamak istiyorduk. Spinoza'dan dolandık: Materyalizme argüman aramaya. Birkaç tane bulduk. Pek fazla akla gelmemiş değilse de, beklenmedik bu dolambaçla birkaç soru ortaya atamadık veya öneremedikse de en azından Kapital'in kapalı sayfaları arasında ebedi besbelliliğin dingin uykusunda uyuklamayı sürdüren birkaç soruyu "uyandırmayı" (çalı dibi taşlar gibi) başardık."*[2] Althusser'in, belki de felsefe tarihindeki metafiziksel rasyonalizmin en azimli savunucusu olan Spinoza'ya olan merakı, Althusseryen eleştiride büyük bir karmaşaya neden oldu. Althusser'in Hegelci diyalektiği reddetmesi, genellikle tarihsel süreç fikrinin reddi olarak değerlendirildi, hatta daha da kötüsü Yapısal Marksizmin Hegelci çelişki kavramına tatmin edici bir alternatif geliştirememesinin bir kanıtı olarak yorumlandı. Kısacası Althusser'e göre, a) Burjuva ideolojisinin tehditlerine karşı Marksizmin savunusunu yapmak, b) devrimci yeniliğini göstermek, c) ayrıca Marksizmin burjuva ideolojisiyle uzlaşmaz olduğunu, onun ancak burjuva ideolojisinden sürekli ve köklü bir kopuşla ve yine bu ideolojinin saldı-

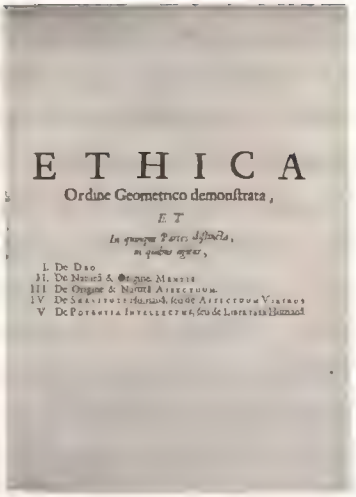
ETHICA
Ordine Geometrico demonſtrata,
E T

Feuerbach, Spinoza'nın felsefesini, uzak oluşları dolayısıyla insana görünmeyen nesneleri göz erimine getirip koyan bir teleskopla karşılaştırır, Leibniz'inki ise, inceliklerinden dolayı fark edilmeyen nesneleri görünür kılan bir mikroskop gibidir. Spinoza yeniçağdaki materyalist eğilimi, en azından kendi dönemi için, felsefi açıdan doğru bir şekilde ifade etmiş, meşruiyet kazandırmış, onamış ve benimsemiştir: Tanrının kendisi bir materyalisttir.

rılarına karşı yürüttüğü kesintisiz bir mücadeleyle işçi sınıfı hareketinde gelişebileceğini kanıtlamak gerekiyordu. Althusser'in Hegel'i Marks'tan temizleme (Hegel'in yerine Spinoza'yı ikâme etme) teşebbüsü istediği gibi bir sonuç vermemiş, "Marks'ın muazzam teorik bulgusunu yapısal nedensellik *(Krç. Spinoza)* terimi altında müjdelemek için oyun oynamak *(Kokettieren [Alm. Cilveleşmek])* pek çekici" gelse de uğraşları berhava olup, ne epistemolojik kopuşa kapı aralamış ne de yeni bir teorik uğrağa varabilmiştir.

Materyalizm Ararken Metafiziğe Kapılmak

Söz konusu entelektüel çevreden Étienne Balibar'ın ise Spinoza'nın felsefesiyle alışverişi daha sade ve daha nettir. Balibar'ın Spinoza'nın felsefesine olan ilgisi, aynı kuşağın (Matheron, Deleuze ve Althusser gibi) her türlü indirgemeciliği engellemekle kalmayıp, imgelemden akla kadar her türlü entelektüel deneyime dair bütünlüklü bir açıklamayı mümkün kılacak "materyalist" bir perspektif geliştirebilme imkânıyla bağlantılıdır. Bu bakış açısı bir anlamda Marks'tan öğrendiklerimizle Freud'dan öğrendiklerimiz arasındaki "uçurumun üzerine köprüler kurma" imkânını veriyordu bize.[3] Deleuze, Guattari, Balibar ve Althusser için Spinoza'nın gençleşmesi, materyalist felsefeyi temel almayan Hegel'e bir alternatif bulmak için apaçık bir girişimdi. Spinoza'nın felsefesi, özellikle liberal anti sovyetik Antonio Negri gibi bir düşünür için radikal olarak içkin bir teoridir. Bu kadarı yeterli.

Peki, antik ve modern materyalist görüşler arasında ayrım yapmak gerekmez mi? Spinoza'nın felsefe ve bilim arasındaki ayrımın henüz net olmadığı, bilimin "doğal felsefe" olarak bilindiği ve bilim ve din arasındaki mücadelenin hâlâ politik ve şiddetli olduğu bir zamanda yazdığı unutulmamalıdır. Spinoza'nın materyalizminde derin bir teoloji yatmaktadır. 17. yüzyılın Descartes'ın etkisi altında gelişen ve felsefelerine biraz da teoloji karıştırmış olan büyük metafizik sistemleri, (Spinoza, Leibniz ve Malebranche sistemleri) akılda tanrıca bir kuvvet bulurlar. Bu tanrıca kuvvetin sezgi yoluyla kavradığı bilgiler, kendilerinden her vakit tümdengelim yoluyla bir takım sonuçlara varılabilecek ilk hakikatlerdir. 17. yüzyıl aklın mutlak hakikatleri geometrik bir açıklık ve seçiklik ile kavrayabileceğine inanır.[4] Spinoza için Tanrı sonsuzdur fakat doğanın sonsuzluğunda

Marks tarihi materyalistçe açıklamak işine Hegel'in Hukuk Felsefesi'nin eleştirisiyle başlamıştı.

Plehanov, Feuerbach'ın "Kamutanrıcılık teolojik ateizmdir, teolojik materyalizmdir" saptamasını yere göğe sığdıramaz ve gayet şekice bulur.

içkin değildir ve onun dışında ya da ötesinde hiçbir şeyin bulunmadığı sonsuz yasaları vardır. Doğada keyfî bir şey yoktur. Spinoza ayrıca insan doğasıyla ilgili materyalist bir pozisyonu savunur; akıl ve bedenin Kartezyen düalizmini, düşünce ve yayılma özelliklerine sahip tek bir madde olan monizm lehine reddeder. Spinoza felsefesinde epeyce önemli bir yer tutan başlık tanrı kavramıdır; bu kavramla en açık bir biçimde de yaşarken yayımlamaktan vazgeçmeyi tercih ettiği "Etika" adlı çalışmasında bolca karşılaşırız. Spinoza'ya göre tek bir töz/tanrı/cevher vardır. Töz/tanrı kendi cinsinden üstün olarak mükemmel ve tabiatı gereği ebedidir. Doğada, aynı niteliğe sahip iki töz/tanrı olamaz ve töz/tanrı bir başka cevher tarafından meydana getirilemez. Dolayısıyla, birçok tözden/tanrıdan söz edilemez ve saltık bir varlığın ifadesi olarak, sadece bir tek töz/tanrı vardır. Spinoza, mutlak olarak sonsuz bir varlığa, yani sonsuz sıfatları olup başsız ve sonsuz (ezeli ve ebedi) özü bu sonsuz sıfatlarında her biriyle ifade edilmiş olan cevhere/töze Tanrı der.[5] Herhangi sonsuz ve ezeli bir özü ifade eden sonsuz kurulmuş cevher ya da Tanrı zorunlu olarak vardır. Spinoza, Tanrının varlığını alıkoyan ya da varlığını ortadan kaldıran hiçbir neden, hiçbir sebep yoksa güvenle şu sonucu çıkarır: Tanrı zorunlu olarak vardır(!) Tanrının var olmasını alıkoyan hiçbir neden, hiçbir sebep yoktur. Dolaysıyla ne Tanrıda, ne Tanrının dışında, onun varlığına engel olan hiçbir sebep veya neden yoktur, Tanrı zorunlu olarak vardır. Spinoza bundan yine şu sonuca ulaşır: varlık âleminde mutlak olarak sonsuz varlık, yani Tanrının varlığı kadar insanın güvenebileceği hiçbir şey yoktur, mevcut değildir. "Önerme XIV"de ise Tanrıdan başka cevher olamaz ve tasarlanamaz der. Yani söylediği Müslümanların ezanında "Lâ ilâhe İllallah" yani (Allah'tan başka ilah yoktur) argümanıyla bir ve aynı şeydir.

Feuerbach ile Plehanov'a Göre Spinoza

Ludwig Feuerbach'a göre Spinoza'nın felsefesi dindir ve onu kişilik sahibi bir düşünür olarak tanımlar; modern spekülatif felsefenin kurucusu Spinoza, yeniden canlandırıcısı Schelling, Hegel de tamamlayıcısıdır. Feuerbach, Spinoza'nın felsefesini, uzak oluşları dolayısıyla insana görünmeyen nesneleri göz erimine getirip koyan bir teleskopla karşılaştırır, Leibniz'inki ise, inceliklerinden dolayı fark edilmeyen nesneleri görünür kılan bir mikroskop gibidir. Spinoza yeniçağdaki materyalist eğilimi, en azından kendi dönemi için, felsefi açıdan doğru bir şekilde ifade etmiş, meşruiyet kazandırmış, onamış ve benimsemiştir: Tanrının kendisi bir materyalisttir. "Onda, ısrarla sırf anti-materyalist, ulvi eğilimleri ve meşguliyetleri insanların görevi haline getiren madde dışı anti-ma-

teryalist bir tanrı tasarımıyla materyalizm birçoğunda olduğu gibi, çelişmiyordu. Çünkü tanrı insanın ilk imgesinden başka bir şey değildir ve ona bir örnek teşkil etmektedir: Tanrı nasıl ve ne ise, öyle ve o olmalıdır, insan da öyle ve o olmak ister ya da bir gün olacağını umar. Ancak kişilik, hakikat ve din, sadece teorinin pratiği, pratiğin de teoriyi yadsımadığı yerdedir. Spinoza modern çağdaki hür fikirlilerin ve materyalistlerin Musa'sıdır."[6] G. V. Plehanov'un Spinoza karşılaştırması tam bir ifrat ve tefrit oyunudur. G. V. Plehanov "Marksist Düşüncenin Temel Meseleleri" adlı kitabında Feuerbach'ın "Spinoza materyalistlerin Musa'sıdır" belirlemesinden hareketle Spinoza'ya sempati duyduğunu ve ona yakın durduğunu kaydeder. Feuerbach'ın "Kamutanrıcılık teolojik ateizmdir, teolojik materyalizmdir" saptamasını yere göğe sığdıramaz ve gayet zekice bulur. Ne var ki, G. V. Plehanov iş Marks ve Engels'e gelince ifrat ve tefrit arasında gidip gelmeye başlar. Ona göre Marks ile Engels idealizm ile ilgilerini kestikleri zaman, Feuerbach tarafından ideolojik eklentisinden arındırılmış olan bu Spinozacılığı benimsemişler[dir]. Fakat Spinozacılığı teolojik eklentisinden arındırmak demek onun hakiki materyalist muhtevasını gün ışığına çıkarmak demekti[r]. **Bu itibarla Marks ve Engels'in Spinozacılığı materyalizmin en modern şeklidir.** Zira Engels'in kendisi de farklı ifadeleri kullanmayı tercih etse de Anti-Dühring'de yaptığı kalem kavgalarında aynı şeyleri söylüyor[dur]. Feuerbach'ın felsefesinden Marks ve Engels'inkine geçmiş olan kısmın ne kadar önemli, olduğuna işaret ederken, Marks tarihi materyalistçe açıklamak işine Hegel'in Hukuk Felsefesi'nin eleştirisiyle başlamışsa, başka türlü hareket edemeyeceği için böyle yapmış[tır]. Hegel'in spekülatif felsefesinin eleştirisi Feuerbach tarafından yapılmış bulunuyor[dur] ve Marks, Feuerbach'ı eleştirmekle beraber, sık sık onun fikirlerini geliştirip tamamlamakta[dır]. Bununla da yetinemez Plehanov, "Mamafih kabul etmek lazımdır ki, Marks'ın bilgi teorisi dosdoğru bilgi teorisinden gelir. Yahut denilebilir ki Marks'ın bilgi teorisi, aslında Marks tarafından sadece dâhiyane bir şekilde derinleştirilmiş olan Feuerbach'ın bilgi teorisidir." Bu dâhiyane mükemmelleştirmeyi ilham veren [o] zamanın ruhudur ve 1848 devrimi yoldadır...[7] İfrat herhangi bir konuda çok ileri gitme, ölçüyü aşma, aşırı davranma anlamına gelir. Tefrit ise herhangi bir konuda geri kalma, yeterli ölçüde olmama durumudur. G. V. Plehanov'un teorik olarak yaptığı tam da böyle bir şeydir... Lenin'e göre Spinoza felsefesi tözün felsefesi olarak büyük önemi olmakla beraber çok yüksek bir görüş açısıdır ama eksiktir. Özgür, başına buyruk bilinçli özne bulunmaz Spinoza'nın felsefesinde. Spinozacılık yalnızca bir materyalizm biçimi olmakla kalmaz, aynı zamanda dünyayı yaratan ve onu yöneten doğaüstü bir varlık olarak tanrı düşüncesini de yadsıdığı için, tanrıtanımazdır da. Ama madalyonun öteyüzü vardır: tanrıyı ve doğayı birbirleriyle özdeş kılarak, tanrıbilime bir ödün vermiştir Spinoza. Bu geri çekiliş de, Spinoza'nın materyalizminin mekanik özelliği gibi, bir yandan o dönemin bilgi düzeyinin, öte yandan da çıkarları Spinoza'nın felsefesi tarafından ifade edilen genç ilerici Hollanda burjuvazisinin yetersizliklerinin sonucudur.[8]

Anlatamadık mı? Peki, o zaman son sözü Karl Korsch'a bırakıyoruz: *"(...) Bu akımın önde gelen kişilerinden olan felsefi materyalist ve ortodoks Marksist Plehanov, hararetli bir biçimde Marksizmi temellendiren 'felsefeyi ararken, sonunda Marksizm'i (Feuerbach tarafından dinsel öğelerden) arındırılmış bir Spinozacılık' olarak betimlemeye kalkıştığında Marks ortodoksluğu ile revizyonizm arasındaki ilişki için başka açılardan da karakteristik olan bu sonuç; iyice grotesk bir biçim aldı. (...) Marks'ın felsefi açıdan Spinoza'ya dayandırılması, Marksizmi, burjuvaziyle proletarya arasındaki karşıtlığın henüz farkında olmayan ve gelecekteki idealist felsefenin yanı sıra geleceğin materyalist düşünce tarzının da nüvelerini içeren erken burjuva felsefesiyle birleştirmektedir."*[9]

---

[1] Althusser, L. (2000). Özeleştiri Ögeleri. (Çev. L. Targu). Belge Yayınları

[2] A.g.e s. 50

[3] Balibar, Etienne. (2004) Spinoza ve Siyaset. (Çev. Sanem Soyarslan) Otonom Yayınları

[4] Birand. K. (1953). "Prof. Macit Gökberk ve Aydınlanma", Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi C. 2, S.1, s.105

[5] Spinoza, Benedictus. (2009). Ethica. (Çev. H. Ziya Ülken). Dost Kitabevi

[6] Feuerbach, Ludwig Andreas. (1991) Geleceğin Felsefesinin İlkeleri. (Çev. Oğuz Özügül). Ara Yayıncılık

[7] Plehanov, G.V. (1964) Marksist Düşüncenin Temel Meseleleri. (Çev: Selâhattin Hilâv...[ve başkaları]). Sosyal Yayınlar

[8] Lenin, V.İ. (1976) Materyalizm ve Ampiryokritisizm. (Çev: Sevim Belli) Sol Yayınları

[9] Korsch, Karl. (2000) Marksist Kuram ve Sınıf Hareketi. (Çev: M. Okyavuz) Doruk Yayınları

İYİ HÂL KÂĞIDI

Cemal Öztürk

"Tarih Sümer'de Başlar"

Ervahın
İlk kuru temizleme fabrikası
Ziggurat'lar...
Hayırlı olsun
Cümle günahkâr zevata

Hile ve kurnazlık ile
Harbedenler
Hadi yükselin bakalım
Arşı âlâda ta yedinci kata

Tanrıya inancı, bir kayırma
Rüşvet, torpil, ayrımcılık
Gerekçesi yapanlar utansın

Elinizin altındaki reaya için
Tonlarca kaba kuvvetle birlikte
Bir ton da yalan lazımdı bize yalan
Dilerseniz çağdaş ruhban sınıfıyla
Yeni teolojik planlar yaparak
Bana cümle efendilerinizin
İyi hâl kâğıdını getirin

Diyelim ki kamuya borcunuz silindi "genel af" ile
Antropolojik sicil kaydınızı kim silecek pekiyi?

'Adalet için en kestirme yol devrim' dediysem
Kalbinizi mi kırdım yoksa putlarınızı mı?

Bencil çıkarların taraftarları
Hadi şimdi çil yavrusu gibi dağılın
Turan'da, Rum'da, İran'da
Bana şahların, padişahların
İyi hâl kâğıdını getirin

Haddizatında
Yerimiz yurdumuz haciz altında bugün
Kadınlar ve çocuklar ne çok taciz
Mazlumlar, taarruz gördü son bir asırda
Nereye dönsen her yerde hile ve hurda
Bana batılı bankerlerin
Kravatlı ve sarıklı jokerlerin
İyi hâl kâğıdını getirin

KÖTÜ KİTAP

Fatigül Balcı

Çocukluğumdan beri kitap okumak bir tutkudur bende. Okuduğum kitabın kahramanı olmayı dünyada hiçbir mutluluğa değişmezdim. Peki, yazarı olmak nasıl bir duyguydu acaba? Bu merak ince bir dürtüyle kendini hissettiriyordu zaman zaman, ama ben anlamazdan geliyordum; çünkü nerden, nasıl başlanır bilmez, cesaret edemezdim. Bitirme tezim dışında bir şey yazmamıştım hayatımda. Dedem, kendisi gibi şiir yazmamı isterdi, onu bile denemedim hiç. Terkedildiğim o akşam karşı tepedeki rüzgâr tribünlerinin bana göz kırpan devler olduğunu algıladığım anda, Donkişot olduğumu da anladım... Hemen bloknotumu çıkardım. Yazmak olağanüstü bir durum olduğu gibi, başlamak da olağanüstü bir durumu gerektiriyordu demek ki.

Dolunay var, yumuşacık bir akşam, esintiyle gelen hoş bir çiçek kokusu. Balkonda oturdum buraya gelişimin yıldönümünü kutluyorum, düşünce olarak, içimden; bir şey yiyip içmeden kuru kuruya. Tam bir yıl önceki gibi gözümü karanlık göle diktim bakıyorum, bir de tepedeki ışıklara. İlk geldiğim gün karşı tepedeki dizili ışıkların anlık çakmalarına takıldı gözüm. Aynı anda sayamadığım ışıkların, defalarca çakmasını takip ederek başardım, on iki taneydi; bunlar bana savaş açan on iki devdi...

Yandaki eve bir çift geldi, ıssız mekânda sakınımsız bir gürültüyle çıktılar merdiveni. Başka da müşteri yoktu sanırım, çıt çıkmıyordu, ne de ışık yanıyordu benim sıradaki evlerde, diğerlerini de zeytin ağaçları saklıyordu. Gündüzün, göl kenarındaki evlerden çıkan iki kadın gördüm, tuhafça bakıştık selamlaşmadan. Yanımdan geçerken biri "cüce" dedi duyacağım sesle, yakışıklılığıma içi giden kadınlar, kendilerinden uzun olan bana "cüce" diye laf atıyor; atın bakalım, dedim.

Kutlamam gece yarısına dek sürdü, yerimden kalkmadan öylece oturdum; göldeki balıkçıların ışığını, karşı tepedeki benim devleri takip etmekten yorulmadı gözlerim. Ağır ağır düşündüm bütün bir seneyi; ne için gelmiştim, ne diye kalakaldım? Bir bilen olsa aklımdan şüphe ederdi, gerçi otelin sahibi İzzet Ağabey, eşi Şevval, bırak şüpheyle bakmayı, "Nüvit Hocam" diyerek önümde eğilecekler nerdeyse. Kervansaray gibi yol kenarında bir iki gecelik konaklama yapılabilecek basit bir motele gelip yerleşen bu ilginç genci hem merak ediyor, hem de bir çeşit saygı duyuyorlardı; anlıyordum bunu.

Bir senedir aile gibi olduk, ama uzaktan uzağa, yemek saatlerinin dışında görmüyoruz birbirimizi, istiyorlar ki oturup uzun sohbetler edelim, zaman olsa da etsek. İki kez doğum günlerine çağırdılar, bir de benim için sürpriz yaptılar, her üçünü de, üç kişi olarak kutladık. Benim gibi onlar da enteresandı, iki kişilik bir dünya kurmuşlar kendilerine, hayatlarından memnun, kazançları yerinde, mutlu mesut yaşıyorlar. Aralarında yaş farkı var, yakınlarından kaçarak evlenmişler. Yıllardır hiç ayrılmamışlar buradan, ilçeye gitmenin dışında. İki kişiden başka çalışanları yok, yolun altındaki tek katlı evde oturan çift her işe yetişiyor. Temizlik dışında müşteri hizmeti yoktu. Yemeği Şevval yapıyor kendilerine, ben de aynı yemekten yiyorum, bazen de göl kenarındaki restoranlara gidiyordum.

Bir gün İzzet Ağabey, yarı şaka "Nüvit Hoca, senin kaçıp saklandığın bir şey olmasın; yoksa uzun uzadıya kalınacak bir yer değil burası; canım olur ya insanlık hali?" Yoktu tabii ki, ilk geldiğimiz gün, kız arkadaşımın mekânı beğenmeyip benimle kavga ettiğine, arabamı alıp gittiğine, orada öylece kaldığıma Şevval tanık olmuştu; gece vakti araç bulamadığıma, kırk kilometre yolu yürüyüp ilçeye gidemediğime de. Ertesi günü roman yazmak için

Resim: Paul Cezanne

uzun bir süre kalmak isteğimi, bunun için anlaştığımızı biliyorlardı, aklımdan şüphe etmedilerse de, ahvalimden ettiler.

Çocukluğumdan beri kitap okumak bir tutkudur bende. Okuduğum kitabın kahramanı olmayı dünyada hiçbir mutluluğa değişmezdim. Peki, yazarı olmak nasıl bir duyguydu acaba? Bu merak ince bir dürtüyle kendini hissettiriyordu zaman zaman, ama ben anlamazdan geliyordum; çünkü nerden, nasıl başlanır bilmez, cesaret edemezdim. Bitirme tezim dışında bir şey yazmamıştım hayatımda. Dedem, kendisi gibi şiir yazmamı isterdi, onu bile denemedim hiç. Terkedildiğim o akşam karşı tepedeki rüzgâr tribünlerinin bana göz kırpan devler olduğunu algıladığım anda, Donkişot olduğumu da anladım... Hemen bloknotumu çıkardım. Yazmak olağanüstü bir durum olduğu gibi, başlamak da olağanüstü bir durumu gerektiriyordu demek ki.

O gün yaşadığım sıradan bir olaydı, kız arkadaşımla ayrıldık, daha doğrusu beni bırakıp gitti o. Şehirdeki otelde kavga etti, neden tek oda vermezler? Burayı da beğenmedi, derken bastı kavgayı benimle, kasıtlı yapar gibiydi, onulmaz hasarlar açtı ilişkimizde, bir gün içinde hem de... Peşinden gitmeyecektim. Kaçanı kovalamayacak, başka bir şey yapacaktım, sıradan olmayan bir şey? Kendim olmayacaktım bir süre, olayın dışına çıkmak, ayrılığı, terk edilmeyi hazmetmek için. Yazarken karakterle özdeşleşmek, ayrı bir tanrının kulu olmak, aradığım buydu sanırım... Evet, deneyince öyle olduğunu anladım.

Herhalde birine kızıp da roman yazmaya kalkan, ilk yazar ben olacağım tarihte, bunun mutlaka literatüre geçmesi gerekir. Önsözünde belirtmekte de fayda var: Bu kitap bir öfke, gaflet, dalalet ve dahi hıyanetin eseri, yok olmadı, kısaca panzehir demek daha doğru sanki ya da daha manidar bir kelam, düşünürüz...

Yanımdaki, Nobel ödüllü yazarın sıkıcı kitabını tekrar okudum, ben olsam şöyle yazardım, böyle yazardım, diyerek eleştirdim. Bir bölümü yeniden uyarladım, baktım güzel oldu, demek ben ondan daha iyi yazacaktım; olamaz mı?

Motive olup, hızlıca yazmam gerekiyordu. Uzun bir zamana yaymak bana göre değildi, burada bitirip gidecektim, altı ay mı olur, bir sene mi; daha fazlası olamaz. Kararlı bir biçimde sağ üst köşeye tarih attım. Ne yazacaktım? Üç beş dakika düşündüm. "Henüz on üç yaşında bir çocuktum, ben ne anlarım cinsellikten?" cümlesiyle başladım... Gençlik çoğunlukla, cinsel içerikli, harcıâlem yazılmış, kolay okunan kitapları tercih ediyordu, eh o kadarı da gelirdi elimizden. Çocukken tanık olduğum komik bir olayı oturup yazacağım hiç aklıma gelmezdi. Daha bir sürü ilginç anı; otuz dört yıllık bir hayat, çık dördünü, anlatacak şey mi yok, yeter ki anlatabil. Ha ne olur, iyisi olmaz da kötüsü olur; piyasa kötü kitaptan geçilmiyor zaten, bir eksik, bir fazla. Üstelik de peşin peşin söylerim, "Kötü Kitap", adı da çıktı ortaya. Vallahi oldu bu iş, dedim, asıldım mı kaleme.

Yaz aklına geleni, yaz ağzına geleni, dedim. Kız arkadaşını yaz bırak, kâğıtlarda sararıp solsun, kahpe! Bir nevi aşk romanı olmaz mı, kötü aşk; kitaba da uygun. Kitabına uydurmak, diye bir formül vardır ki, onu çözdün mü tamam, daha korkma hayattan.

Yazdıkça zihnim açıldı, yazdıkça gözüm gönlüm açıldı, tutana aşk olsun. Demek ki yazmak böyle bir şeydi. Daha ilk günden İzzet Ağabey, Şevval, öteki yardımcı çift Ömer ile Ayşe kapımda kuyruk "Ne zaman çıkacak" diye soruyorlar. Arada bir, ne yazdığımı, nasıl yazdığımı soruyorlardı, şöyle birer ikişer sayfa okusam da anlasalarmış konusu-

Resim: Paul Cezanne

nu. Ayşe peşimde, "Benim hayatım romanlara 'geri dur' der, anlatamı da yaz, he mi" diyordu. Bahçede, göl kenarında karşılaşamamışsak, odama geliyordu, temizliği, çarşaf değiştirmeyi özellikle benim bulunduğum sırada yapıyordu gevezelik etmek için.

Adıyla sanıyla "Kötü Kitap" kötü şeyler mi yazmalıydım hep, diye düşünüyorum. Kötü, neydi kötü? Onu da geçelim, bir kitap dolusu kötüyü nerden bulup da yazacağım, kötü yazılması yeterdi zaten.

Ayda bir İzzet Ağabeyle ilçeye gidiyordum, ihtiyaçlarımı alıyor, para çekip aylık otel parasını ödüyordum. Babaanneme telefon ediyordum postaneden. Kız arkadaşım arabayı bırakmış. Birkaç kez sormuş beni, şikâyet etmiş, kendisine kaba davranmışım: yüzümü bile görmek istemiyormuş da, başıma bir şey mi geldi, diye merak etmiş sadece? Babaannem, iyi olduğumu, ama yerimi bilmediğini söylemiş; en son da yurtdışına gittiğini duyurmuş, selam söylemiş bana...

Başlangıç cümleme dönecek olursam; "... henüz on üç yaşındayım..." O gün yazlıkta, dedem temizlikçi kadından bir şey istiyor, o "vereceksin" diyor, kadın "vermem" diyor; tartışıyorlar. O her ne ise, kadın diretiyordu, beni görünce sinirle koşarak çıktı evden. Ne demekti, dedemin istediğini vermemek, gösteririm ben sana, peşinden seğirttim! Dedem benim bir dediğimi iki etmezdi, ben de onun istediğini alacaktım kadından, zorla da olsa, alacaktım. Hem koşuyor, hem bağırıyorum: dur, Çiçek Abla, dur gitme, vereceksin dedemin istediğini. Dönüp kütü kötü baktı, adımlarını hızlandırdı, kestirmeden yola çıkmak için yan komşunun bahçesine girdi. Dur kaçma, kurtulamazsın elimden, vereceksin, yoksa gelip camlarınızı kırarım, yerden taşı kaptım. Aramızda birkaç adım kala, kadın durdu, "Gel al, sana vereyim, gel" diyerek şalvarını indirdi, taş elimden düştü... Dedem ne istemişti yaa?

Bende olaydan, hikâyeden bol ne vardı. On yıl da Avrupa macerası, Avrupa'dan havadisler; üniversitelerinden, kadınlarından, siyasetinden, arada fıkralık olaylar gırla... Kahramana başta pek önem vermesem, "Kötü kitabın iyi kahramanı mı olur", desem de, serbest bıraktım, hiç karışmadım, ne anılar nakletti, ne vakalar anlattı tarihleriyle, nedenleri sonuçlarıyla, döndü içine felsefe mi yapmadı, ironi mi katmadı; bir koza gibi ördü kitabı. O kadar özgürlük tanıdığıma iyi mi ettim, bilmiyorum, "Kötü Kitap" denince yazarı değil de, kahramanı çıkacak öne. Çıksın, bunu da dert etmeyeceğim.

Koleji bitirdiğimde, yurtdışında görev yapan annemle babamın yanına göndermeye ancak gönlü razı olduydu dedemin, onun yaşayamadığı çocukluğu, gençliğiydim ben... "Ah yavrum, daha yıllarca dirsek çürütmen şart mı? İyi düşün be canım, artist ol, sanatçı ol, esnaf ol, ne olmak istersen; yeter ki iste, deden arkanda" demişti. "Üstelik para kazanmak için çalışıp çabalamana gerek bile yok be evladım, geçmez akçe mi dedenin onca parası? Annen, baban da dinlemedi, genç yaşlarından beri çalışıyorlar."

Babaannem çok sevinecek buna "İnsanın yapacağı iyi bir işi olmalı" derdi hep; zaten o da dinlememiş dedemi, sevdiği öğretmenliği bırakmamış zamanında. Bu kitabı dedeme ithaf edeceğim, görebilseydi keşke, ne sevinirdi, sanat, edebiyat aşığıydı; güzel adam.

Parayı bastırdın mı, yayınlatmak kolay, ne yazarsan yaz. Sonra, veririm bir derneğe, vakfa, tamam. Toplumsal itibar da sağlamış olurum böylece, yaşşa be oğlum Nüvit. Bir yıllık zaman biçtim, ucu ucuna bitirdim, fena da olmadı. Bir kitap fena değilse korkmayacaksın. Yalnız bir sakıncası gözüküyor bu işin, alışkanlık yapar mı? Bünyemde ufaktan değişmeler sezinliyorum, kalemi kırmalı, mukayyet olmalıyım kendime, aman ha!

MÜHİM OLAN EBATI MI, HİSSETTİRDİKLERİ Mİ?

Meltem Tüzün

Esere baktığımızda Göbeklitepe'nin gizeminden, Zülkarneyn'den ya da Gılgamış Destanı'nın şiirselliğinden çok Damien Hirst işlerini anımsatan bir gösterişin somutlaşmış halini görüyoruz.

Sanat meraklılarının bildiği üzere bu seneki Contemporary İstanbul Fuarı girişinde Ahmet Güneştekin'in Ölümsüzlük Odası enstalasyonu halka açık olarak izleyici ile buluştu. Bu buluşma öncesinde ise medya oldukça başarılı bir şekilde kullanıldı ve fuarın en ses getiren kişisi Ahmet Güneştekin olmayı başardı. O halde neydi bu ölümsüzlük odası; gidip, görmeliydi. Fuarın girişinde merdivenli, yüksekçe bir platform üzerine kurulmuş olan enstalasyon dış mekânda fuar binasının yüksekliğine eş değer olmaya yakın bir şekilde kurulmuştu. Bu eşdeğerlik Güneştekin'in bu fuarda dominantlığını daha içeriye girmeden konuşturuyordu ki nitekim fuar boyunca çeşitli yerlere Ölümsüzlük Odası kafatasları yerleştirilerek iş adeta izleyicinin hafızasına kazınıyordu.

Ahmet Güneştekin tüm fuarı adeta ele geçirmişti. Nitekim enstalasyonun ebadı ve kurulduğu yüksek alan düşünüldüğünde aklıma ilk gelen sembol akropolisler oldu. Antik Yunan'da her kentin sahip olduğu, kentin tepesinde yer alan akropolisler şehrin ve halkın yönetimi ile ilgili tüm kararların verildiği iktidar merkezleridir, olası bir savaşta kentin düşmemesi için asıl savunulması gereken yerlerdir. Akropol kentin gücüdür. Güneştekin heykelinin devasalığı da, konumlandırılışı da bana kalırsa sanatçının bu fuardaki ve sanat piyasasındaki gücünü sembolize ediyor. Güneştekin hem medyayı iyi yöneterek hem sponsorluk ilişkilerini iyi yöneterek, Sanat Tarihi'nde belki de yalnızca bir gövde gösterisi olarak anılacak bu grotesk işi üretiyor.

İddia ile Biçimin Uyuşmazlığı

Sanatçısı, Ölümsüzlük Odası için kadim zamanların mitolojik hikâyelerine ve Göbeklitepe'ye atıfta bulunurken ortaya çıkan forma bakıldığında ve sanat tarihsel referansları düşünüldüğünde biçim ile bağlamın bir türlü iç içe geçemediği, bütünleşemediği görülüyor. Esere baktığımızda Göbeklitepe'nin gizeminden, Zülkarneyn'den ya da Gılgamış Destanı'nın şiirselliğinden çok Damien Hirst işlerini anımsatan bir gösterişin somutlaşmış halini görüyoruz. İki sanatçının çalışmalarının da genellikle büyük ebatlı işlerden olduğunu düşündüğümüzde, bu gösteriş, sanat ortamında ciddi bir reklam ile büyük bir şova dönüşüyor.

Güneştekin, Ölümsüzlük Odası isminin ölümsüzlüğü arayan Gılgamış'tan esinlenerek konulduğunu ve çağımız insanının varoluşsal krizini çağdaş bir dilde sunmayı amaçladığını dile getiriyor. Ancak biçem olarak çağdaş sanatta oldukça popülerleşmiş ve onlarca varyasyonda denenmiş kurukafa ve boynuz diziminin amaçlanan hikâye ile bağlamını kuran doğru bir form olduğunu sanmıyorum. Basit bir sembolleştirme ile kuru kafa ile ölümün bağlantısından başka bir şey görmek mümkün olmuyor. Çünkü eser izleyicide, yapıldıktan sonra tüm bu atıflar üzerine yerleştirilmiş hissi yaratıyor. Enstalasyon fuarda üç gündür sergilenirken instagram fotoğraflarının arka planı olmaktan öteye geçemiyor. Bu durum, Güneştekin'den ziyade çağımız insanının gösteriş odaklı tüketiminden kaynaklansa da açıkça belli oluyor ki Ölümsüzlük Odası izleyiciye hedeflenen fikri veremiyor.

Buzul çağının sonlarına tarihlenmiş olan, tarih ve bilim dünyasını hâlâ tam anlamıyla çözülememiş sorularla karşı karşıya bırakan Göbeklitepe, bir çağın sonunda, yeni bir çağın başlangıcında büyük bir kültürel değişimi gözler önüne seriyor. Ne dersiniz, Güneştekin'in Ölümsüzlük Odası da artık contemporary devrini kapatır mı?

MEHMET AKSOY'UN HEYKELLERİNDE ŞAMANLAR VE MİTLER

Müslüm Kabadayı

"Sanatçı, kendi zamanını kendi gibi yaşarsa, yaşadığı toplumdan ve dünyadan kendini soyutlamaz tersine sorumlu hissederse ve bunu bir çıkar grubunun emrine girmeden özgürce ifade ederse, zamanı izlerinden yakalamış olur. O zaman, sanatı da, zamanın şahidi olur. Gelecek zamana ışık tutabilir, devamlı değişen, farklı biçimlere giren şeylerin, yaşam ve ölüm arasındaki tüm duygu ve düşüncelerin, özünde aynı kalan, değişmeyen ve tüm zamanlarda da değişmeyecek olan gerçeği, evrensel olanı gösterebilir. Bu çıplak gerçek bütün insanlarda etnik kökeni, dini, inanışı ne olursa olsun özünde aynı olan şeyin birleştirici, kucaklayıcı, aynı benim gibi, onun gibi ve sonra giderek benim ile, onun ile, birlikte yaşamak, farklılıkların iç içe birlikte yaşayabilmesi... Mesela 'Bakmayın mavi gözlü olduğuma ben Afrikalıyım' diyebilmek Nâzım gibi. Şekilsel, biçimsel olanı, farklı düşünceleri hiçe sayıp, özdeki aynılığa dikkat çekmek... Birlikte, senin ile, benim ile, onun ile yaşamak ve paylaşmak için sanat var."

Mehmet Aksoy, Şamanlar ve Mitler Sergisi, Erimtan Arkeoloji ve Sanat Müzesi, 28 Nisan-28 Ekim 2018

İnsanın bedensel varoluşunu sürdürebilmesi için alet yapması gerekiyordu. Alet için yararlandığı ilk kaynaklar ağaçlar ve taşlar oldu. Bunları biçimlendirirken ortaya çıkan heykelin, fonetik sanatlardan da (şiir ve müzik) önce olduğunu düşünen sanatçılardan biridir Mehmet Aksoy. Doğa-insan-toplum ilişkisindeki özü sürekli yeni biçimlerle ifade etmenin en önemli aracı olan sanatı, kendi pratiğinde 60 yılı aşkındır canlı kılan Mehmet Aksoy, 80 yaşına adım attığı bugünlerde "Şamanlar ve Mitler" konulu heykel sergisiyle bir kez daha bu düşüncesini gerçekleştirdi. Onun 80. yaşına, 28 Eylül'de Ankara'daki Arkeoloji ve Sanat Müzesi'nde açtığı bu sergi ve yaptığı söyleşiyle zenginlik katmasını anlamlı buluyor ve kendisini kutluyoruz.

Yüzlerce sanatçı ve sanatseverin katılımıyla gerçekleşen sergi açılışının ardından Erimtan salonunda gerçekleştirilen söyleşiye de ilgi yoğundu. Kolaylaştırıcılığını Prof. Dr. Kıymet Giray'ın yaptığı söyleşide Mehmet Aksoy'un altını çizerek dile getirdiği düşünceleri şöyle özetlemek mümkün:

"Genel olarak sanat, insanın güzel olanı keşfetmesine olanak sağlamalı. Sanatçı da doğadan kopmadan kendini var edebilmenin özgünlüğünü ve özgürlüğünü yaşamalı. Bugün insanlığı, özellikle Türkiye halkını tehdit eden en önemli şey, insana ve doğaya saygının kaybolmasıdır. İşte şamanlar, bu saygının yeniden kazanılmasında ve güçlendirilmesinde en önemli örnek tiplemelerdir. Onun için bu sergimde doğanın dilinden anlayan şamanlarla şahmeran arasında bağ kurmaya çalıştım. Bütün toplumlardaki mitlerin özü, insanın var olma savaşını anlamlandırma çabasına dayanır. Kapitalizm, insanın var olma savaşını doğayı yok etme kertesine dönüştürdüğü için heykellerimle bu tehlikeli gidişe dikkat çekmek istedim.

Heykel Işık Yontmaktır

Heykelin ışık yontmak anlamına geldiğini uzun uğraşılardan sonra gördüm. Resim ve diğer plastik sanatlardan farklı olarak heykelde form-mekân ilişkisi önem kazanır. Son zamanlarda kimi kurum ve kuruluşlar, "seri üretim"den çıkardıkları "heykel"leri hiç ilgisi olmayan yerlere dikiyorlar. Ağacın altında heykel olur mu? Işık-form ve mekân ilişkisinden yoksun bir heykel olabilir mi? Ne yazık ki böyle bir saygısızlık var heykele karşı ülkemizde. Bunun önüne geçilmeli.

Heykelde genellikle taşı tercih ederim. Taşın fazlalıklarını atarak kendi özümüzü ortaya çıkardığımızı düşünüyorum. Kuşkusuz metal, cam ve diğer malzemelerle de heykeller yapılır. Bu anlamda teknolojinin olanaklarından yararlanmanın, sanatçının zamanın gerisine düşmemesi bakımından gerekli olduğunu düşünenlerdenim. Örneğin son çalışmalarımda lazeri kullanmam bunun bir göstergesidir.

Türkiye'de sanat eğitimi, özellikle heykeltıraşlık eğitimi yerlerde sürünüyor. Bu işin fakültelerde değil, sanat işliklerinde, okullarda bizzat hocaların öğrenci önünde uygulamalarıyla eğitiminin yapılmasından yanayım. Bugün en çok böyle bir eğitime ihtiyaç var."

Mısır, Mezopotamya ve Anadolu Uygarlıklarının Sentezi

Uzun söyleşinin özetinin özeti diyebileceğim bu değerlendirmelerin somutlandığı 44 eserin sergilendiği salonun ışıklarını da ayarlayan Mehmet Aksoy, bu sergi için özel yaptığı ve camı ustalıkla kullandığı "Kendini Doğuran Adam" heykeliyle yaşamın özüne dair yeni bir yorum getiriyor. "Yaşam Ağacı", "Sağaltıcı Şaman", "Havva, Yılan ve Elma" adlı eserleriyle Mezopotamya-Mısır ve Anadolu uygarlıklarının sentezini yapıyor. Doğanın başlı başına özel bir sembolü olan yılanın hiçbir zaman öldürülmemesi gerektiğini, "Şahmeran" heykeliyle beyinlere nakşediyor.

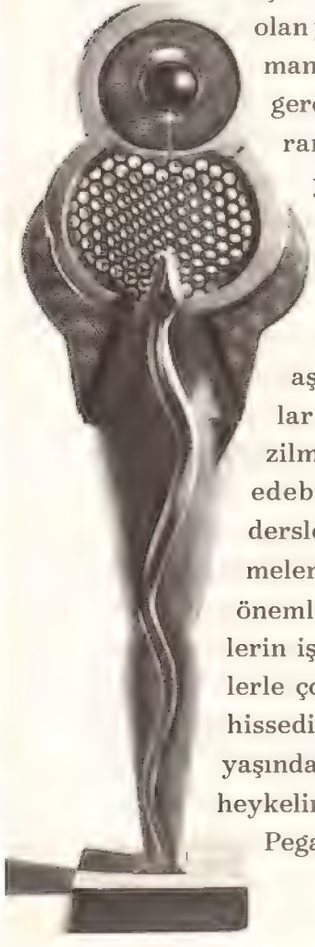

Büyük ve küçük ölçekli heykellerin, her aşamadaki okullar tarafından gezilmesi, öğrencilerin edebiyat-tarih-sanat derslerini de pekiştirmeleri bakımından çok önemli. Eğitimde müzelerin işlevi, böyle sergilerle çok daha derinden hissediliyor. Bunu, beş yaşındaki kızımız Evin'in heykelini görünce "Bu Pegasus" demesinden gördüğümüzü de belirtmek isterim.

Bu serginin geciktirilmeden Mehmet Aksoy'un doğduğu toprak olan Hatay'da sergilenmesinin gerektiğinin de altını çizelim. Hatay'daki belediyeler başta olmak üzere Mustafa Kemal Üniversitesi bu işe öncülük etmeli. Böylece, sanatçının eserlerinin oluşmasında derin izler taşıyan Hatay'da bu eserleri sergileyerek kentteşlik duyarlığının da oluşmasına katkıda bulunmalarını diliyorum.

Mehmet Aksoy: Taşın fazlalıklarını atarak kendi özümüzü ortaya çıkardığımızı düşünüyorum.

KIVAMINDA

Evin Okçuoğlu

yürekleri yakma kıvamından
kendini ateşe vermeye
tutuşa tutuşa el ele olmayı öğrenme kıvamına
düşüp düşüp tersanede inşaatta
kazara ölmelerden sözüm ona
öfke korolarının buluşmasına
kupkuru tamtakır eli boş dönmelerden bu ay da
ayma kıvamına
yılma kıvamına
yeter kıvamına
aşırı doz kriz kıvamından
sabır tansiyonunda fırlama
sokakları basan yoğun çaresizlik sellerinden
yüksek basınçlı onur patlamasına
diz üstünden ayağa doğrulma
yana yana kâğıt
el yaka
tüte tüte borç
dağı aşa
dünya titreşiyor silkinme kıvamında
emek gücüyle koşuyor son maratonda
yeniden kurulmaya

2018 Eylül

MERSİN'DEN BİR DÜNYA RESSAMI: AHMET YEŞİL

İbrahim Akel

İronik bir biçimde, çocukluğunda iyi bir futbolcu veya hekim olma hayali kuran sanatçı ilimizin dillere yerleşen özdeyişteki gibi tersine gitmiş ve usta bir ressam olmuştur. Resimde kendine has bir görsel dil geliştiren Ahmet Yeşil, emek yoğun çalışmaları ve ortaya koyduğu sanatsal üretimi ile hiçbir yere dayanmadan, dünya sanatçısı olma becerisini gösterebilmiştir. Onun sanatının inceliklerini değerlendirmeyi eleştirmenlere bırakarak tablolarının hayran bir izleyicisi olarak bendeki izdüşümlerinden söz etmek isterim. Sanatçının orijinal bir eserine sahip olmanın verdiği haz başkadır. Ben de zaman zaman değerli ressamımızın uhdemde olan tablolarına bakar, izler, inceler, bazen tablolarına girer, orada gezinirim.

"Sanatın yaşamsal sürecine baktığımız zaman birçok sanatçı reddedilme duygusunu yaşamıştır. Salonlardan, sergilerden, galerilerden gelen ret cevapları ile yüzleşmişlerdir. Zaman içerisinde özgünlüğünü sağlayan, disiplinle çalışmasına devam eden ve performansını yükselten kişiler ise hak ettiği yere gelebiliyor. Bu bağlamda gençlere önerim şu olacak:

Eleştiriler morallerini bozmamalı. Çünkü eleştiri yapan kişi, dünyaya bakışına göre eleştiri yapmaktadır. Genel perspektifle, genel sanat tarihi toplamından baktığına inandığımız, birikimine güvendiğimiz, sanatla yoğrulmuş kişilerin eleştirilerine kulak vermeli ve bu eleştirilerden faydalanmalıyız. Ancak yine de en iyi eleştirmen zamandır. Sanatsal sürecin içerisinde, zamandır. Zaman sizi hak ettiğiniz yere getirir. Kim ne derse desin. O yüzden moral bozmayın; çalışın, üretin, araştırın, okuyun, inceleyin... Bozmaktan, yeniden yapmaktan, araştırmaktan korkmayın, doğruyu ancak böyle bulursunuz.

Sanat ülkelerin tek kurtuluş rehberidir. Bu bağlamda pek çok ülke sanata ve kültüre yatırım yaparak değer vermektedirler..."

Yukarıdaki sözleri, yazar, eleştirmen B. Sadık Albayrak ile birlikte, ressam Ahmet Yeşil'i ziyaret ettiğimizde, atölyesindeki samimi sohbetimizde onun söylediklerinden özetledim.

Salonlardan, sergilerden, galerilerden gelen ret cevaplarıyla karşı karşıya kalan yüzlerce sanatçı sonradan ünlenmiş, yapıtlarıyla sanat tarihi içinde çok önemli yer tutan bir konuma ulaşmıştır. Özellikle plastik sanatlar alanında faaliyet gösterenler açısından 20. Yüzyıla dek bu neredeyse kaçınılmaz bir yazgıya dönüşmüştür. Yaklaşık yüz yıldır bu makûs talih belli oranda değişmiş ve bazı sanatçılar, yaşarken de değerlerini bulur hale gelebilmişlerdir.

Sanatın vazgeçilmez alanlarından olan eleştiri, sanatçı veya sanatçı adayını korkutan, yıldıran bir alan değildir. Tersine yararlanılacak bir niteliğe sahiptir. Her sanatçı veya sanatçı adayı, Ressam Ahmet Yeşil'in de söylediği gibi eleştiriye ve eleştirmene bu düzlemde bakmalıdır. Birikimine, nesnelliğine güvenilen, sanatla iç içe olan eleştirmenlerin değerlendirmeleri mutlak surette sanatçı tarafından göz önünde bulundurulmalıdır.

Herkes Gider Mersin'e... Futbolculuktan Ressamlığa

Mersin'de doğmuş büyümüş ve halen Mersin'de yaşayan, vermiş olduğu emek ve icra ettiği sanatındaki başarısıyla dünyaya mal olmuş sanatçımız Ahmet Yeşil, içinden çıktığı bu taşra kentinden dünyaya açılmış, toplam 18 ülkenin 36 kentinde sergi açma becerisini göstermiş ve sanatseverlerin yoğun ilgisine ve beğenilerine mazhar olmuştur.

Mersinde her türlü sanatsal etkinliğe katkıda bulunmaya çalışan ressamımız, aynı zamanda sivil toplum kuruluşları ve derneklerle organik bağını her daim sıcak tutarak, sanatçının toplumsallığının altını davranışlarıyla bir kez daha çizmektedir.

Taşranın her türlü ve her yönden bunaltan etkilerine karşın, çağdaşlığından ve evrenselliğinden ödün

Ibrahim Akel ile B. Sadık Albayrak
ressam Ahmet Yeşil'in atölyesinde

veremeyen Ahmet Yeşil içtenliğinin ve emeklerinin karşılığında dostlarının gönüllerinde taht kurmuştur. Mersin'in ve ülkemizin sanatsal tarihine katkıları takdire şayandır.

İronik bir biçimde, çocukluğunda iyi bir futbolcu veya hekim olma hayali kuran sanatçı ilimizin dillere yerleşen özdeyişteki gibi tersine gitmiş ve usta bir ressam olmuştur. Resimde kendine has bir görsel dil geliştiren Ahmet Yeşil, emek yoğun çalışmaları ve ortaya koyduğu sanatsal üretimi ile hiçbir yere dayanmadan, dünya sanatçısı olma becerisini gösterebilmiştir.

Onun sanatının inceliklerini değerlendirmeyi eleştirmenlere bırakarak tablolarının hayran bir izleyicisi olarak bendeki izdüşümlerinden söz etmek isterim. Sanatçının orijinal bir eserine sahip olmanın verdiği haz başkadır. Ben de zaman zaman değerli ressamımızın uhdemde olan tablolarına bakar, izler, inceler, bazen tablolarına girer, orada gezinirim.

Herkes Gider Mersin'e... Tablo Asılır Tersine

Ahmet Yeşil tablolarıyla ilgili bana hep ilginç gelen bir anımı siz değerli okuyucularla paylaşmak istiyorum: Yıllar önce, çok beğendiğim ve haz aldığım eserlerinden birini, ressamın da sınıf arkadaşı olan bir dostum ile birlikte giderek satın almış ve onu yazıhaneme asmıştım. Her gün tabloyu inceliyor ve anlaşılmaz bir biçimde mutsuz oluyordum. Tabloyu almadan önce hissettiğim hoş duyguları bir türlü yakalayamıyordum. Tablo adeta beni itiyordu, hatta sanatsal açıdan hangi sözlerle ifade edilebilir bilmiyorum, tablo ruhumu mengene gibi sıkıyordu.

Bu hususu, tabloyu birlikte satın aldığım dostum ile paylaştığımda bana gülmüş ve "*Sen mali m*üşavirsin, *mali m*üşavir olarak kal. *Resimden anlamak senin neyine*" diyerek, latife yapmıştı.

Kendi kendime, 'bir mali müşavirin sanatsal yetkinliği buraya kadarmış!' diye dövünürken, bir gün tabloda bir şey dikkatimi çekti. Tabloya dikkatle baktığımda, sanatçının imzasının yukarıda ve ters tarafta olduğunu fark etmiştim!

Nedenini kurcalayınca, tabloyu satın aldıktan sonra çerçeveletmek için vermiş olduğum atölyede, çerçevenin ters çatılmış ve ressamın imzasının bu nedenle yukarıda kalmış olduğunu öğrendim. Derhal içimde anlaşılmaz bir heyecanla gerekli düzeltmenin yapılmasını sağlamış ve sabırsızlıkla tablonun karşısına yeniden geçmiştim. O andaki duygularımı ve tablo karşısında aldığım hazzın tarifini kelimelerle anlatmak imkânsızdır.

Böylece, bana latife yapan arkadaşıma da Mali Müşavirlerin mesleki özen ve titizliğinin, sanata ve sanatçıya bakış açısında da ne kadar önemli olabileceğini kanıtlamış oluyordum. Arkadaşıma durumu anlatırken, yeni bir buluş gerçekleştirmiş fizik âlimi hissiyle, müstehzi gülümsüyordum.

Asım Bezirci'den Muhasebe Dersi

Gerici yobaz bir güruh tarafından Sivas'ta katledilen edebiyat eleştirmeni, aynı zamanda meslektaşımız olan, saygı ve sevgiyle yâd ettiğimiz, sevgili Asım Bezirci'nin mesleğimizle ilgili güzel bir sözünü buradan sizlerle paylaşmak isterim. Yıllarca ekmeğini kazandığı muhasebecilikle ilgili diyor ki: *"... nitekim yazar olarak birçok yararı dokundu bana. Örneğin, ölçülü davranmayı, yanlışlıktan korkmayı, belgeye dayanmayı, aklını kullanmayı, duygululuğa kapılmamayı ve gerçekçi, düzenli, dengeli, tutarlı olmayı muhasebe öğretti bana. Savunduğum ve uygulamaya uğraştığım nesnel, bilimsel eleştiri anlayışımın güçlenmesine yardım etti. Az şey mi bu?"*

Sanatın ve Kültürün insana kazandırdığı güzel duyguları meslek örgütlerinin de kavraması, kültür ve sanat festivalleri düzenleyerek toplumun bir unsuru olma becerisi gösterebilmeleri dileğimle.

FARKINDA MISIN?

Mehmet Ercan

eksiliyor gökte kanat sesleri
ağaçlarda yapraklar, çeşmelerde su
yollarda ayak izleri yolcuların
dağlarda çoban türküleri eksiliyor
yüreklerde umut, evlerde sevinç
kalmadı hükmü dostluğun, farkında mısın

bir değil, bin nemrut yüzlerimiz
sözlerimiz kanatır yürekleri
dilimiz keskin hançer
bakışlar mıh
öfkemiz tufan, dokunsan barutuz
kıvılcım arıyoruz patlamaya
sevgiyi unuttuk, farkında mısın

evet tezek yakardık sobalarda
tütün sarardı babalarımız
annelerimiz kilim dokurdu
ışığımız gaz lambasıydı
buzdolabımız yoktu evet
nazlıydı teldolabımız
kaloriferli şimdi evlerimiz
şofbenli banyolarda yıkanıyoruz
sigaralarımız kırmızı uçlu
ışıl ışıl buzdolabımız
avizelerimiz son model belki
mutlu değiliz, farkında mısın

hasan ayşe'yi severdi ama severdi
ya tamama ererdi o aşk
ya mezara giderdi
sabah birini sevmezdi hasan
akşam bir başkasını
aşk da kirlendi, farkında mısın

söz senet sayılırdı ticarette
söz namustu, çünkü ağızdan çıkardı
şimdi çekler ödenmiyor
kâğıda döndü senetler
protestolardan geçilmiyor
ve karşılıksız çeklerden
illallah ediyor mahkemeler
feryat figandalar hâkimler
"ar, namus tertemiz" olmuş
söz pula dönmüş, farkında mısın

oy namus sayılırdı eskiden
ama satmazlardı oylarını
şimdi un, bulgura satıyorlar
namussuzluğun karşılığı bir ton kömür
değerler çürüdü
değersizlik değer oldu
ahlaksızlık aldı yürüdü, farkında mısın

bir zamanlar elinden tutulurdu düşenin
düşünülmezdi teknelemek
çare olunurdu derdine
sevgi ile sarılırdı yaralar
şimdi
herkes kendi acısına ağlıyor
ağıt yakıyor kendi derdine
kendi teknesinde
kendi hamurunu yoğuruyor
yoksul komşusuna
çok görüyor bir yufkayı
insanlık ölüyor, farkında mısın

FAHRENHEİT 451: TOPLUMSAL BELLEĞİ SİLMEK İÇİN KİTAP YAKMAK

Yeşim Zuhal Yolcu

Cam fanuslara hapsedilen bu insanların yaşamları boyunca yaptıkları tek şey dev duvar ekranlarıyla çevrelenmiş evlerinde zihin afyonlayan tv programları izleyerek, insani duygulara yabancılaşmak oluyor. Duygusal tepkimelerin günden güne yok olduğu, toplumsal belleğin yitip gittiği bir uzama hapsolup kalıyor insanlık bu modern hapishanelerde. Fahrenheit 451, ihtiyaç duyduğu şeylerin yerine sahtelerini koyan, iyi hissetmek için yapay mutluluklara sığınan insanların kimyasal bağımlısına dönüşmesinin normalleştirildiği bir toplum modelini anlatıyor.

İngiliz yazar Ray Bradbury'nin 1951'de ilk baskısı yayınlanan kitabı Fahrenheit 451'i aynı adla 1966 yılında beyazperdeye uyarlayan Yeni Dalga Akımı yönetmenlerinden François Truffaut'yu usta yapan filmlerinden biri kuşkusuz bu büyük yapıtıdır. Bradbury'nin kaleminden çıkan roman biraz tatsız tuzsuz gelmiştir çoğu okuyucuya. Görsel anlatının kitleler üzerinde daha etkili oluşundan mı, Truffaut'nun sinemasal öğeleri kullanmadaki ustalığından mı, yoksa yazınsal imgelemin, seyir kültürüne kıyasla zihinde daha az iz bırakıyor oluşundan mı bilinmez, üzerinden 52 yıl geçmiş olmasına rağmen film hâlâ unutulmayan, güncelliğini yitirmeyen klasikler arasındaki yerini korumaya devam ediyor. Romana da bugünlerde ülkemizde yoğun ilgi var.

Üzerine onlarca makale yazılan, sinema dergilerinde sayfalar dolusu eleştirisi yapılan filmin birçok sinema eleştirmeni tarafından mercek altına alınmasının temel nedeni anlatıda kurgulanan siber dünya modelinin, günümüz dünyasının gerçekliğiyle birebir örtüşmesi olsa gerek. Böyle bir izlenim yaratsa da kitabın yazıldığı 1951, filmin çekildiği 1966 yılı Nazilerin meydanlara kitap yığıp yakmalarının üzerinden çok uzun bir zaman geçmemiş olduğunu gösteriyor. Ama kitap ve film bu gerçeği veri alsa da okurda ve izleyici de hep geleceğin dünyasında yaşanıyormuş etkisi yaratacaktı. Hatta daha ileri gidip filmi yarım asır önce seyreden bir izleyicinin, Fahrenheit 451'i fütüristik öğeler taşıyan, abartılı bir bilim kurgu filmi olarak algılamış olabileceğini düşünebiliriz. Zaman ilerledikçe yapıtta değinilen her toplumsal ve bireysel sorun düşselliğini yitirerek her geçen gün biraz daha gerçeklik kazanır. Günün dünyasında bu karanlık distopyanın tüm katılığıyla yaşamlarımızı kuşatmış olması şaşırtıcı gelir birçoğumuza. Egemen güçlerin yani devlet mekanizmasının nano-teknoloji aracılığıyla toplumları baskı altına alıp kitleleri uyuşturan bir silaha dönüştüğü gerçeği yatar anlatının alt metninde. İktidarın gücünü ve otoritesini kitleleri kontrol altına alarak elde etmekte oluşu, tektipleştirici bir ideal toplum anlayışının yüceltilişi ve muhalif seslerin susturuluşu yüzyılın gerçeğidir. Dünyanın talihsiz yazgısını anlatır film. Bir distopya olduğu kadar, gelecek endişesi taşıyan 20. yüzyılın trajedisidir yapıt.

Toplumsal Bellek Yitimi

İleri teknolojinin hakim olduğu, toplumların, modern yaşam araçlarıyla mekanikleştirildiği fütüristik bir kent hayal edin. Bu kentte toplum düzenini sağlamakla yükümlü olan itfaiyecilerin misyonu, yanan yapıları yangından korumak ve içinde mahsur kalan insanların can güvenliğini sağlamak değil, toplumları mutsuzluğa ve kötü düşüncelere sevk ettiğine inanılan kitapları yakarak imha etmektir. Bu Fütü-

ristik dünyada en büyük yasa suçu kitap okumaktır. Kitap okumanın illegalleşmesiyle birlikte kitlelere kitapların lanetli olduğu ve toplumsal yapıyı bozduğu düşüncesi empoze edilir. Herhangi bir yazılı metin bulunduran kişilerin evlerine toplu baskınlar düzenlenir, kitaplarına el konulur, halka açık alanlarda yakılarak yok edilir. Tüm kitap kurtları birer halk düşmanı ilan edilerek toplum tarafından dışlanarak, ötekileştirilirler. Okumanın yasaklandığı bu toplumun bireyleri teknolojik yaşam araçlarıyla donatılmış evlerde, konforlu ve steril bir yaşam sürerler. Cam fanuslara hapsedilen bu insanların yaşamları boyunca yaptıkları tek şey dev duvar ekranlarıyla çevrelenmiş evlerinde zihin afyonlayan tv programları izleyerek, insani duygulara yabancılaşmak oluyor. Duygusal tepkimelerin günden güne yok olduğu, toplumsal belleğin yitip gittiği bir uzama hapsolup kalıyor insanlık bu modern hapishanelerde. Fahrenheit 451, ihtiyaç duyduğu şeylerin yerine sahtelerini koyan, iyi hissetmek için yapay mutluluklara sığınan insanların kimyasal bağımlısına dönüşmesinin normalleştirildiği bir toplum modelini anlatıyor. Bireysel yalnızlıklarına gömülen bu uzamın sakinlerini metroda, çocuk parklarında kendi bedenini okşarken görüyoruz birçok karede. Psikiyatrinin "Touching Sendrom" adını verdiği bu hastalığın semptomu yaşamında sevginin ve dokunsal temasın eksikliğini hisseden insanların istemsiz olarak kendi bedenine dokunması olarak bilinmektedir. Bu ideal devletin sadık koruyucusu, itfaiyeci Guy Montag, içinde yaşadığı, parçası olduğu bu otoriter sistemin bekçisine dönüştürülüşünü sorgulamaya başlıyor. Bir kitap kurdu olan yeniyetme Clarissa'yla yollarının kesişmesi onda birikmiş soru ve cevaplarının netleştiği bir dönüşüme yolaçıyor. İşi her gün ele geçirilen kitapları yakarak yok etmek olan bu düzen adamı bu dönüşümle korkusuz bir kitap kurduna dönüşüyor.

Üzerinde kitap kâğıdının yanma ısısı olan Fahrenheit 451 apoletli üniformasını ve miğferini bir kenara atıyor ve pazartesileri Miller, salı günleri Tolstoy, çarşambaları Dickens ve Faulkner kitaplarını yakmaktan vazgeçiyor. Kitapların büyülü dünyasını keşfederek dostu Clarisse'le birlikte, yönetimin baskısından kurtulmuş, orman içinde yaşayan ve kendilerine "kitap İNSANLAR" adını veren küçük bir toplulukla yaşamaya adıyor kendini. "Kitap İnsanlar", yakılan eserleri ezberleyerek onların nesilden nesile aktarılmasını amaç edinen insanlar. Ezberledikleri kitaplarla belleklerinde tüm insanlığın birikimini taşıyorlar. Otoriteye biat eden, çürümüş düzenin kuklası olan Guy Montag kitapların ayartmasıyla bireysel bir uyanış yaşıyor.

Fahrenheit 451 distopyası yapıtın yayınlanışından yıllar sonra ülkemizde 12 Mart 1971 ve 12 Eylül 1980 darbesiyle birlikte acı bir gerçeğe dönüşüyor. Yapıtın adına gönderme yaparak Turkenheit 1980 diye adlandırabileceğimiz bu dönemde toplumu baskıyla sindiren ve onu korku kültürüyle kuşatan askeri cunta, filmde gördüğümüz itfaiyecilerin Ortadoğu'daki kanadıdır sanki. Askeri darbeyle birlikte yapılan ev baskınları, yasaklanan, yakılan kitaplar, aydınların maruz kaldığı insanlık onuruna aykırı davranışlar... Bradbury romanından çıkmış

bu karanlık distopyanın daha da koyusu gibi görünüyor. Peki ya, bundan yaklaşık kırk yıl sonra ülkemizde yaşanan günün gerçekliği hâlâ filmden izler taşımıyor mu? Siber teknolojinin tüm yaşamımıza egemen olduğu, mobil telefonlarımızın vücudumuzdaki bir organa dönüştüğü bir dünyada yaşamıyor muyuz? Dev ekran tv'lerde günboyu izlediğimiz ucuz diziler, zihin uyuşturan tv programları, teknolojik gereçlerle donatılmış içi mutsuzluk kokan evlerimizde cehaletimizle barışık yaşamıyor muyuz? Gün geçmiyor ki, satın alırsak dünyanın en mutlu, en ayrıcalıklı ve en değerli insanları olacağımıza dair kandırıldığımız yeni bir tüketim maddesi üretilmesin?

En son ne zaman hamburger kokan bir alışveriş merkezi yerine eski bir sahafa uğrayıp kitapların tozunu soluduk? Kitap yaprağının kokusuyla doldu yüreğimiz...

İNTİHAR EDEN ÜLKENİN ÇOCUKLARI: KELEBEKLER

B. Sadık Albayrak

Kelebekler'in Cemal'i Almanya'da eğitim görmüş ve astronot olmuş. Onu uzaya gitmek için bütçeden ödenek verilmediği için eylem yaparken tanıyoruz. Televizyonda eylemlerinin amacını anlatıyor. Kameralar önünde kendini yakıyor. Ama son derece komik bir biçimde; kaskına döktüğü benzin yanarken sakince oturabiliyor. Cemal artık ülkesine yabancılaşmıştır. Tolga Karaçelik Cemal'in gerçeklerden kopukluğunu cenaze namazında astronot giysisiyle saf tutacak ölçüde abartılı ve grotesk bir imgeyle gösterir.

İntihar eden bir ülkenin çocukları olduğumuzu artık biliyoruz. Tolga Karaçelik'in Kelebekler filminde intihar eden bir ülkenin çocuklarına ve halkına neler olduğunu, gülerken içimiz kan ağlayarak izliyoruz. İntihar eden bir ülkenin çocukları anasız babasız büyürken, zedelenmiş kişilikleriyle yaşama tutunmaya çalışırken ülkenin halkına ne oldu? Çocuklarının itilip kakılmasına nasıl tepki gösterdiler? Anlaşılan onlar yeni bir yaşam arayışına, güzellik çığlığına gözlerini kapayarak, yüreklerini sağırlaştırarak cevap verdikleri gibi, bu intiharın yarattığı trajediyi de algılamaktan uzak durdular. Tolga Karaçelik, filminde gösteriyor; güzelliğin, narinliğin, çiçek uçuşunun, devrimin simgesi kelebeklere kapı pencereleri kapatarak, kelebek ölülerini küreklerle evlerinin önünden atarak yaptıklarına benzer duyarsızlıkla durumu idare ettiler.

Ama hayat, gözlerini kapatarak, aklını sağırlaştırarak gerçeklerden kurtulacaklarını sananları da yargılamakta ve cezasını kesmekte hoşgörülü olmadı. Akıllarını rafa kaldırsalar, gözlerini gerçeğe kapasalar, yüreklerini sağırlaştırsalar da intihar eden bir ülkenin halkının başına gelebilecek felaketlerden kurtulamadılar.

Tolga Karaçelik'in Kelebekler filmi, 30 yıl önce anneleri intihar etmiş üç kardeşin, babaları Mazhar'dan gelen bir çağrıyla buluşup çocukken ayrıldıkları köylerine dönüşlerinin kısa hikâyesini anlatıyor. İntihar eden annenin yurdundan savrulan bu üç kardeşin 30 yıldır onları arayıp sormamış babaları Mazhar'ı yeniden görmek için yaptıkları kısa yolculuğun hikâyesinden yönetmen Türkiye'nin 30 yıllık yakın tarihinin özetini çıkarıyor. Kolaycı bir biçimde "absürt" kavramıyla etiketlenerek yorumlanan filmin, tersine, vurucu simgeler ve sahici imgelerle kısa Türkiye tarihine güçlü bir ışık düşürdüğünü söyleyebilirim. Bu tarihin doğru özümsenmiş sağlam omurgasına eklemlenen ve "absürt" olarak etiketlenen durum ve espriler yaşadığımız gerçeğin akıldışı niteliğini daha iyi kavramamızı sağlayan sinemasal buluşlardan oluşuyor.

78 Kuşağı 12 Eylül'ün dayanılmaz işkencelerine maruz kalırken, 88 Kuşağı psikolojik darbesine uğradı. Ezilen ağabeylerinin ve ablalarının acısını hissetti, televizyonlarda suç aleti olarak sergilenen kitapları gördü, Kenan Evren'in nutuklarıyla büyüdü. Bildiklerini fısıltıyla konuşmanın korkusuyla yaşadı. Psikolojisinde derin yaralar açıldı. Kelebekler'in Kenan'ı tam da psikolojik bir vaka'dır. Tolga Karaçelik, tiyatro oyuncusu Kenan tipiyle, sanatçının ve sanatın içine yuvarlandığı çukuru gösterir. Yaşamın sahnede canlandırılmasının sanatı tiyatro, piyasa düzeninde varoluş koşullarını yitirmiştir.

Ülkeyi İpe Çeken Tarih: 24 Ocak-12 Eylül 1980

Kelebekler filminde kardeşlerin hayatının dönüm noktasını oluşturan annenin intiharının, ülkenin intiharını simgelediğini düşünüyorum. 12 Eylül 1980 tarihinde kendini faşist generallere teslim ederek intihar eden Türkiye'nin güzel çocuklarının başına gelenleri biliyoruz. Devrimciler hapishanelere dolduruldu, işkenceden geçirildi, idam edildiler. DİSK kapatıldı, grevler yasaklandı. Üniversiteler YÖK'le bugünkü çöküşe götüren yola sokuldu. Yurttaşa tanıdığı hak ve özgürlüklerle düzene bol gelen 61 Anayasası ilga edildi, "artık biz güleceğiz" diyen kapitalistlerin biçtiği, faşist generallerin diktiği 82 Anayasası yapıldı. Tolga Karaçelik'in Kelebekler filminden sonra bunun intihar eden ülkeye biçilen bir kefen olduğunu artık daha açık görebiliyoruz.

12 Eylül'le intihar eden, generaller eliyle ipi çekilen Türkiye'nin ekonomi politiğini hep göz önünde tutmamız gerekiyor; 24 Ocak 1980 Kararları olarak tarihe geçen, sermayenin ihracata dayalı, dışa açık neoliberal ekonomik programı, ancak "ölü ele geçirilen" bir ülkede uygulanabilirdi ve sekiz ay sonra iktidarı teslim alan generaller bunu yapacaklardı. 12 Eylül 1980, hep Türkiye'nin bir miladı oldu ama onu doğuran ekonomi politik program, 24 Ocak 1980 nedense yeterince bilince çıkarılmadı.

Tolga Karaçelik'in filminde her ikisinin de sonuçlarını bulabiliyoruz. Yönetmen bugünümüzden ve gerçeklerimizden yola çıktığı için bu tarihin sonuçlarını bir filmin dili içinde işlemeyi başarıyor. Bu-

günün manzarasından yola çıkarak 12 Eylül'le geleceğinden koparılmış bir halkın ölümünü gösterebiliyor.

Şunu da belirtmem gerekiyor; Tolga Karaçelik Kelebekler'de 12 Eylül'e veya 24 Ocak'a ilişkin hiçbir açık göndermede bulunmuyor. Üç kardeşin hayatlarını altüst eden anne intiharından Türkiye'nin miladını okumak izleyiciye bırakılıyor.

Kardeşlerden en büyüğü Cemal'in Almanya'da yaşamasının, 12 Eylül'le on binlerce devrimcinin Avrupa ülkelerine sığınmasını simgelediğini söyleyebiliriz. Mademki, annenin intiharını ülkenin intiharıyla benzeştirdik, çocukların kişilik ve tavırlarından yola çıkarak onları da yakın tarihin üç kuşağının simgesi olarak görebiliriz. En büyük kardeş Cemal, 70'li yıllarda devrimci mücadeleye girmiş 78 Kuşağının bir temsilcisidir. 12 Eylül darbesinin şiddetini en yoğun bu kuşak üzerinde uyguladığını biliyoruz. Bu kuşak teoriden çok eylemle yoğruldu. Derinlemesine özümsemediği düşüncelerin ateşli militanı oldu. Yiğitliği ve zayıflığında bunun etkisi büyüktür. Avrupa'da sürgün yaşamı bu kuşağın sol ve devrimci niteliklerini büyük ölçüde aşındırdı. Burjuva ideolojisi bu kuşak üzerinde umulmadık ölçüde etkili oldu. Bu kuşaktan politikada günümüzün "yetmez ama evetçileri" çıktı. Estetikte, bu kuşaktan piyasa edebiyatının bayağı kalemleri yetişti.

Cemal isminden de yakın Türkiye tarihine bir bağlantı çıkarabiliriz; 27 Mayıs'ın lideri Cemal Gürsel'den alınmış bir addır. Bu bağlantı da 78 Kuşağına götürmektedir. Sonraki kuşağı simgeleyen oğulun adını öğrenince bu varsayımın doğrulanacağını göreceğiz.

Kelebekler'in Cemal'i Almanya'da eğitim görmüş ve astronot olmuş. Onu uzaya gitmek için bütçeden ödenek verilmediği için eylem yaparken tanıyoruz. Televizyonda eylemlerinin amacını anlatıyor. Kameralar önünde kendini yakıyor. Ama son derece komik bir biçimde; kaskına döktüğü benzin yanarken sakince oturabiliyor. Cemal artık ülkesine yabancılaşmıştır. Tolga Karaçelik Cemal'in gerçeklerden kopukluğunu cenaze namazında astronot giysisiyle saf tutacak ölçüde abartılı ve grotesk bir imgeyle gösterir.

Daha filmin başında radikalizm ve devrim kavramlarının Cemal açısından içinin boşaldığını görürüz. Televizyonda, "Merkel bizi radikalize etmesin; astronotlardan daha tehlikelisi yok" der. Hatta Komünist Manifesto'nun ünlü cümlesinin güdükleştirilmiş hali yabancılaşmış bir bağlamda ağzından dökülmektedir: "Uzaya gidinceye kadar eylemimiz sürecek. Kaybedecek hiçbir şeyimiz yok." Kavramların içinin boşalması, trajik bir devrimci eylem olan kendini yakmanın astronot kaskının içinde bir şarlatan eylemine dönüşmesi, programdan sonra sunucu kadının Cemal'e söyledikleriyle iyice belirgin hale gelir: "Sizin kavganız benim kavgam, devriminiz benim devrimim." Gerçeğin, trajik kavramların parodisi yapılmaktadır. Cemal devrime ve toplumuna yabancılaşmış, astronot giysisiyle cenaze namazında saf tutacak ölçüde grotesk bir uzaylıdır. Düzene uymuş bir konformisttir; kişisel gelişim kitabı yazmaktadır.

Bilimin en ileri verileriyle donanmış iş yapan bir astronot olan Cemal'in, Kelebekler'in en ilginç kişilerinden biri olan köy imamı kadar bile yaşama etkide bulunacak bilimsel kavrayışı yoktur.

88 Kuşağında 12 Eylül Travması

Ortanca kardeş Kenan, 88 Kuşağının, bizim kuşağın bir temsilcisidir. Darbenin generali Kenan Evren'in adı verilmiştir. Cemal ve Kenan adlarının yakın Türkiye tarihine açık bir gönderme taşıdığını söyleyebiliriz. Hatta köy muhtarının Cemal'in adını sürekli yanlış biçimde Kemal olarak söylemesini, Mustafa Kemal'e bir gönderme olarak da düşünebiliriz. Yakın Türkiye tarihinde iktidara gelenlerin Atatürk diye diye Cumhuriyet'i yıkmaları gerçeğini, belki de Kemal'in artık herkese uyarlanabilecek bir ad haline geldiğini ima etmek içindir... Daha önemlisi, özgürlükçü 61 Anayasasıyla Türkiye'nin sola açılmasını sağlayan 27 Mayıs'ın liderinin adını büyük oğluna verirken, 27 Mayıs'ın getirdiği bütün özgürlükleri kazımak için yapılmış 12 Eylül Darbesinin generalinin adını küçük oğluna vermesi, babanın niteliksel bakamayan cahilliğinin bir göstergesidir.

78 Kuşağı 12 Eylül'ün dayanılmaz işkencelerine maruz kalırken, 88 Kuşağı psikolojik darbesine uğradı. Ezilen ağabeylerinin ve ablalarının acısını hissetti, televizyonlarda suç aleti olarak sergilenen kitapları gördü, Kenan Evren'in nutuklarıyla büyüdü. Bildiklerini fısıltıyla konuşmanın korkusuyla yaşadı. Psikolojisinde derin yaralar açıldı. Kelebekler'in Kenan'ı tam da psikolojik bir vaka'dır. Tolga Karaçelik, tiyatro oyuncusu Kenan tipiyle, sanatçının ve sanatın içine yuvarlandığı çukuru gösterir. Yaşamın sahnede canlandırılmasının sanatı tiyatro, piyasa düzeninde

Tolga Karaçelik'in köylüleri AKP Türkiye'sinin makbul milletidir. Zaman bilincinden yoksun, coğrafya algısından uzak, adı bile birbirinin kopyası insanların yurdunu çağrıştıran "Hasanlar" köyünde ölü bir yaşam sürmektedirler. Bu küçük köy AKP Türkiye'sinin gerçeklerini bağrında taşır. Tavuklar patlamaktadır. Patlayan bombaların gündelik yaşam korkusu haline geldiği Türkiye gerçeğini Tolga Karaçelik bu absürt imgeyle simgelemektedir.

AKP Türkiye'si artık hiçbir ölçüye sığmayan grotesk ya da ucube diyebileceğimiz olguların kaos içinde savrulduğu bir yerdir. Cumhuriyet aydınlanmasının temel çatışmalarından olan öğretmen-imam çatışmasında öğretmen artık safdışı edilmiştir. Nuri Bilge Ceylan'ın filmindeki ezik öğretmen tipi ve ateşli imamlar tartışması bunun yansımasıdır. Kelebekler'deki imamı ise, imam hatip düzeni ve elkoyarak birikim süreciyle dinin bütün otoritesini sarsan AKP Türkiye'sinin doğurduğu bir çelişkinin dışavurumu olarak okumak gerekir.

varoluş koşullarını yitirmiştir. Kenan'a oyunculuk sanatını sergilemesi için hiçbir sanatsal değeri olmayan dizilerde rol almak ya da stüdyoda kedi köpek seslendirmek dışında bir seçenek bırakılmamıştır. Kendini gerçekleştiremeyen bir sanatçının psikolojik açmazıyla boğaz tokluğuna, aşağılandığını hissettiği işler yapmak zorunda olmak Kenan'ı derinden yaralamıştır. Toplumla bağı sınırlı, yoksul odasında bir sığıntıdır. 12 Eylül-24 Ocak'ın yarattığı tarih ve toplum sanatçıyı kovuklara sokmuştur. Kısa bir bar sahnesinin bütün konuşmaları boğan gürültüsünde, sanatın ve kültürün insani gelişim kaynağı niteliğini yitirdiğini bütün katılığıyla görürüz.

En küçük kardeş Suzan, anaokulu öğretmenidir. 24 Ocak-12 Eylül'ün kurduğu çalışma düzeninde taşeronlara iş gördürerek kârlı çıkmaya çalışan bir holdingin sahibi veya üst düzey yöneticisiyle evlidir. Suzan, yeni orta sınıf üyesi kocasına ondan ayrılmak istediğini söylediğinde, adam onu, "Bu ülkede suşi çok gereksiz bir şekilde pahalı değil mi" diyerek cevaplamaktadır. Senden ayrılıyorum diyen Suzan'a Bolu tüneli ihalesinde taşeronun üstüne düşeni yapmadığını, işçilerin sigortalarını kendisinin ödemek zorunda kalacağını söyleyerek karşılık vermektedir. O, geçmiş dönemin sermayedarı gibi, üretim yapmak için üretim araçları, hammadde ve emekçiyi bir araya getiren bir üretici değildir, sadece "kazık çakmayı" bilen biridir. Tolga Karaçelik, 1980'den sonra kurulan taşeron düzenini belirtirken, bunun ortaya çıkarttığı duygusuz, karaktersiz patron tipini gösterir. Taşeron emrinde çalışma, 24 Ocak'ın yaratmak istediği iş düzenidir ve günümüzün "iş hukuku" haline getirilmiştir.

Adını Eyleminden Alan Kuşak

En küçük kardeş Suzan'a rakamla belirlenen bir kuşak adı veremiyoruz, onu eylemi tanımlıyor, Gezi Kuşağının temsilcisidir. 78 ile 88 kuşaklarının ezici gerçeğinden kaçmak için unutmaya çalıştıklarını o henüz bir bebekken yaşamıştır ve hatırlamaya çalışmaktadır. Bu bir bakıma onun çıkış kapısıdır, darbenin zulmü altında ezilmekten kurtulmuştur, ona ilişkin anıları yoktur; darbenin yarattığı düzenin çarklarında öğütülse de, bir aşamadan sonra baş kaldıracak cesareti bulabilmiştir. "Bundan sonra eski Suzan yok" diyerek kendini aşmaya çalışacaktır. Kelebekler'de kardeşlerin en küçüğü Suzan, Gezi patlamasında yaptığı gibi, gerektiğinde en köklü eylemi başlatabilmektedir.

Baba Mazhar, çocuklarının yazgısıyla hiç ilgilenmemiştir. Onu hiç görmeyiz, Tolga Karaçelik, onu morgda üstü örtülü ceset olarak ve gömülürken mezarda kefene sarılı göstermiştir. Böyle gösterebilmek için geleneksel ölü gömme biçimi olan ölüyü tahtalarla kapattıktan sonra toprak atma uygulamasından kaçınmış, mezara tahtaları dizdirmemiştir. O, intihar eden ülkenin halkını simgelemektedir ve başta sorduğumuz sorunun cevabını veren bir imgedir. İntihar eden ülkenin halkına ne oldu; sürünerek, uzun uzun can çekişerek öldü. AKP döneminden halk sahnelerini hatırlayınız. Reyhanlı, Soma, Ereğli, Suruç, Aladağ, Gelendost, Bayrampaşa, İstanbul, Ankara, halkın düzinelerle ölümüyle belleğimize kazınmış yer adlarıdır. Unuttuklarımız, daha küçükleri, her gün onlarcası olan iş cinayetleri... Gizlenen işçi ölümleriyle anılan yeni havaalanı inşaatı... Köle koğuşlarında, tahtakurularının istilasına daha fazla dayanamayarak isyan eden havaalanı işçileri, 12 Eylül'le intihar eden bir ülkenin halkının başına neler gelebileceğinin en acımasız fotoğrafıdır. Kölelik, insanlıktan çıkma, bir anlamda dünya yüzünde ölü yaşamı demek değil midir? Umudu hep yüksek tutan aydınımız Yalçın Küçük'ün 30 Mart 2014 seçimleri üzerine

yazdığı tezlerde, AKP'yi iktidara getiren seçmen için "morgdadırlar" demesi, bilimsel düzeyi yüksek bir saptama olarak bu çerçevede yerini almaktadır. Aynı zamanda, halkların ölü olduğu bir ülkede seçimlerin sonunu işaret eden tez şöyledir:

"Üçüncü tezi yazıyorum, halkın ırz düşmanlığına ve hırsızlığa ve gaspa duyarsız kaldığı tespitleri de ahmakçadır. Doğru tespit, böyle halk olmadığı ve kalmadığıdır.

Halklar, by definition, duyarlıdırlar ve duyarsız olanlara, 'sürü' diyoruz. Morg'da yaşıyorlar.

Morgda yaşayanın duyması, uyarılması ve uyanması imkânsızdır. Dolayısıyla geçen 'seçim olmayan seçim', Türkiye'de seçimlerin sonunu göstermiş olup son seçimdir. Şöyle de açıklayabiliyoruz, seçmenlerinin yarısı morgda yaşayan bir memlekette, asıl yaşadıklarımızı 'the end of history' olarak tavsif etmek zorundayız.

Tarihi işletmek gerekmektedir. Ama zordur." (Yalçın Küçük, https://odatv.com/30-mart-tezleri--0804141200.html)

Yeniden Doğmak İçin Ölüleri Gömmek

12 Eylül'le intihar eden bir ülkede halkın sonu ve tarihin sonu gelmiştir; yeniden başlatmak gerekmektedir. Tolga Karaçelik'in Kelebekler'i yeni başlangıçlar için bizi ölü gömme törenine götürmektedir.

Mazhar 12 Eylül'le intihar eden ülkenin halkını simgeler, adının çağrıştırdığı gibi aklı pek yerinde değildir. Evinde gösterilenlere göre yoksul ve derme çatma bir yaşam sürmüştür. Yönetmen Mazhar'ı onun benzerlerini, köylülerini göstererek anlatmıştır. Muhtar, cumhuriyet yıkıcılarını iktidara getiren morgdaki halkın tipik bir temsilcisidir. Cahil, bildiklerinden şaşmayan, doğrusu söylendiğinde öğrenmeyen ve hiç utanç duymadan yanlışta direten biridir. Hiç utanmadan yalan söyleyebilmekte, işi kitabına uydurmak için herkesi idare etmeye çalışmaktadır. Gelecek bilinci yoktur, iktidardakilerin otoritesine tabi olarak günlük yaşamı sürdürmenin kolayını bulduğuna inanmaktadır. Köylüler de onun benzerleridir. Tolga Karaçelik'in köylüleri AKP Türkiye'sinin makbul milletidir. Zaman bilincinden yoksun, coğrafya algısından uzak, adı bile birbirinin kopyası insanların yurdunu çağrıştıran "Hasanlar" köyünde ölü bir yaşam sürmektedirler. Bu küçük köy AKP Türkiye'sinin gerçeklerini bağrında taşır. Tavuklar patlamaktadır. Patlayan bombaların gündelik yaşam korkusu haline geldiği Türkiye gerçeğini Tolga Karaçelik bu absürt imgeyle simgelemektedir. Tavukların patlaması köyde devrilen barut kamyonundan saçılan barutları yemelerinden kaynaklanmaktadır. Suriye'yi cehenneme çeviren silah yüklü tırlar herkesin bildiği bir "milli sır" iken, bunlardan birinin Hasanlar'da devrilmesi ve tavukları bombaya çevirmesi olmayacak şey midir? Köylülerin patlayan tavukları sıradan bir hastalık gibi kabullenmesi olayın dehşetini büyütmektedir. Kenan'ın filmin yarısında patlamış tavukların kanları yüzüne ve vücuduna sıvanmış olarak dolaşması ve köylülerin buna hiç aldırmayarak, kanların temizlenmesi için hiç kimsenin girişimde bulunmaması vurdumduymazlığın müthiş bir anlatımıdır.

Kelebekler'de ağırlıklı bir yer tutan, imamın dinin temellerine yönelen kuşkularını nasıl yorumlayabiliriz? Bunu cevaplamadan önce, aynı zamanda çekilen ve AKP Türkiye'sini resmeden bir başka filmde,

Ahlat Ağacı'nda da geniş yer tutan imamlar tartışmasını hatırlatmayı tercih ediyorum. İki yönetmenin birbirinden habersiz ve neredeyse felsefe tartışması yapan imamları filmlerine koyması, gerçeğin dipten gelen dalgasının dışavurumu olarak yorumlanabilir. AKP Türkiye'si artık hiçbir ölçüye sığmayan grotesk ya da ucube diyebileceğimiz olguların kaos içinde savrulduğu bir yerdir. Cumhuriyet aydınlanmasının temel çatışmalarından olan öğretmen-imam çatışmasında öğretmen artık safdışı edilmiştir. Nuri Bilge Ceylan'ın filmindeki ezik öğretmen tipi ve ateşli imamlar tartışması bunun yansımasıdır. Kelebekler'deki imamı ise, imam hatip düzeni ve elkoyarak birikim süreciyle dinin bütün otoritesini sarsan AKP Türkiye'sinin doğurduğu bir çelişkinin dışavurumu olarak okumak gerekir.

Filme adını veren kelebeklerin masalı, annenin ve ülkenin intihar etmeden önceki umutlarını simgeliyor. Kelebekler kısa ama müthiş güzelliğin, peşinden koşulan ama ele geçirilemezliğin imgesidir. Bilimin ve devrimin kelebeği beklenmedik zamanlarda tarihin ve toplumun derinlerinden çıkagelir. Masaldaki kelebeklerin âşığı adam, ölüme kendini bırakmadan önceki halkı simgeler. O adam, ülkenin kurtuluşu için mücadele eden devrimcilerin simgesi olarak yorumlayabileceğimiz kelebeklere değer verir, onları izler, öldüklerinde bağrında açtığı mezarlara gömer. Günü geldiğinde, devrim kelebeği doğduğunda adamın gövdesindeki kelebek tohumlarından binlerce kanat çıkacaktır. Adam kanatlanıp uçacaktır.

Devrimler halkları kanatlandırıp uçurur.

İntihar etmiş ülkenin, morga kapatılmış halkıyla ne yapılabilir?

Sonunda Mazhar'ın cesedi, kuşkucu imamın gömme törenini yarıda bırakmasıyla açıkta kalmıştır. Cemal ve Kenan birbirini suçlarken, Suzan, Gezi Kuşağının temsilcisi "Yeter!" diye bağırarak onları kendine getirir. Suzan artık başka biri, yeni bir insan olmuştur. İmamlardan ve yaşayan ölülerden çare bekleyerek çözüm bulunamayacağını görmüştür. Ağabeylerine, "Gömün artık şunu! Gömün! Gömün!" diye bağırır. Gezi kuşağı ölü halkından kurtulmak için eyleme geçmiştir. Yeni bir tarih başlatmak ve yeni bir halk olmak için ölüleri gömmek gereklidir. O sırada beklenen kelebek yağmuru ve ölümleri başlamıştır. Mazhar'ın vasiyeti yerine gelmiştir. Çocukları bu vasiyet gereği, babalarının tarif ettiği patikayı izleyerek dağdaki "Kör Çoban" bulmaya giderler.

Kör Çoban ise, onların bütün beklentilerini altüst ederek şaşırtacaktır. Kardeşler, masala ve kendini kandırmaya yer olmayan bir hayat yolunda yürümeleri gerektiğini anlayacaklardır.

Kelebekler'i birlikte seyrettiğimiz Mustafa Göksoy dostum, Suzan'ın güçlü bir başkaldırıyla kardeşlerini eyleme geçirerek Mazhar'ın gömülüşünü sağladığı sahnede film bittiği halde Tolga Karaçelik'in filmi bu yükselişle bitirmek yerine, Kör Çoban'ı bulma sahnesiyle neden tempoyu düşürerek filmi bitirdiğini yadırgadığını söyledi. Ona verdiğim cevapla yazıyı bitiriyorum.

Tolga Karaçelik filmi Mazhar'ın gömülüşüyle bitiremezdi çünkü 12 Eylül'le morga kaldırılan halkı gömmek ve yeni bir halk yaratmak için başlatılan Gezi İsyanı işini tam yapamadı. Mazhar'ları hak ettikleri mezara gömemedi.

Hâlâ Kör Çoban'ların kılavuzluğunda, onlara varını yoğunu vererek, Hasanlar köyünde yalan dolan içinde debelenip durmaktayız. Tolga Karaçelik, bu gerçeğin bilincinde olduğu için Kelebekler'in yüksek heyecanlı finalini feda edip evin akan damını tamir ettiğini iddia ederek, ev sahiplerini borçlu çıkaran Kör Çoban meselini filmin sonuna iliştirmiştir.

Az kalmıştır. Bilim, felsefe, estetik ve politikanın senteziyle üzerimizdeki ölü toprağını atıp kelebek kanatlarıyla yeni bir insan, halk ve toplum olmaya uçacağımız günler yakındır.

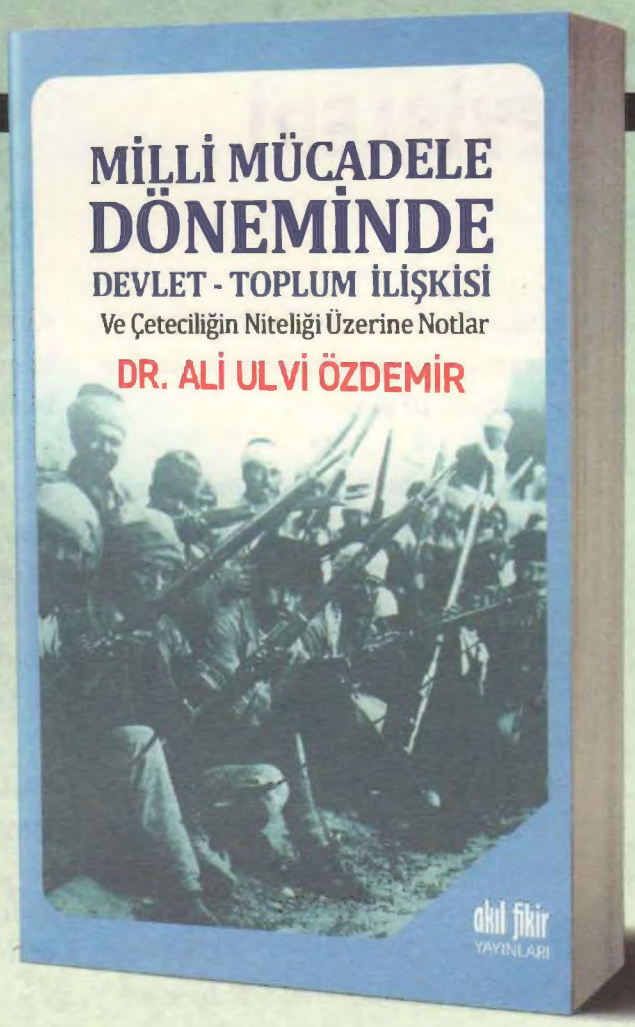

YAKICI SORULARIN CEVABINI ARAYAN BİR YAKIN TARİH ARAŞTIRMASI

"Acaba yakın Türk tarihi, belirli bir seçkin yöneticinin (padişah ve hanedan üyesi ya da seçilmiş yönetici kesim ile bu çekirdek etrafında yer alan askeri-sivil bürokratik seçkinler gurubu olarak,) (Osmanlı ve devamında) Türkiye'nin kâğıt üzerindeki "siyasal bağımsızlığı" karşılığında emperyalist güçlere iktisaden sömürülme izni vermesinin tarihi midir? Bu hipotez Türkiye'de bu çalışmada sadece bir bölümünü göstermeye çalıştığım devlet-halk kopukluğunu da açıklamaktadır. Kuşkusuz Milli Mücadele sonrasını ve Cumhuriyet'in erken dönemlerini bu hipotezin geçerli olduğunu düşündüğüm dönemden ayrı tutmuyorum. Halkın cehaleti, geri kalmışlığı, her zaman sömürülmeye hazır kitle olarak görülüşü ve devletin tarih boyunca bu topraklarda hep kendini korumaya aşırı düşkünlüğü, yasaların varlığı ve uygulamasının hep bu yönde oluşu, devletin birey karşısında aşırı güçlülüğü, hukuken sınırlanmaya karşı günümüze kadar süren güçlü direnişi, devlet ile halk ve halkın çeşitli kesimleri arasında hep görülen şiddet unsurunun rahatlığı, aşırılığı gibi olgular da bu hipotezle çelişmemektedir."

Dr. Ulvi Özdemir

FRANKFURT DEYİŞLERİ

Hayrettin Ökçesiz

Bilge ağzını açmaz, bilgiç kapatmaz.

***

Gövde gösterisi yapacakmış. Beyin olmayınca gövde kalıyor göstermeye.

***

Bu iktidar örgüsünde halk artık bir dolgu maddesidir.

***

Kendi hayatında bile gariban bir figüran çoğumuz.

***

Ünlüler cinsel saldırıdan suçlu bulundukça bu suç özenilir olacak, tıpkı siyasetçilerin hırsızlığı gibi.

***

Tamam, böyle iyi dediğimde yarattığım şeyle işim biter. Resimse resim, deyişse deyiş, denemeyse deneme.

Kim sonra ne derse desin, onlar yaşamaya başlarlar. Yaşayan hiçbir şeye iyi kötü denmez.

***

Basın özgürlüğü tüm özgürlüklerin kalkanıdır. Bir diktatör işe önce onu parçalamakla başlar.

***

Yazmak Eski Yunan'da önceleri, belleği zayıflattığı düşünülerek karşı durulan bir şeymiş. Sonraları kitap kutsanır oldu. Kitap sevgisi falan çıktı. Şimdi tablete karşı çıkıyoruz. Bir tablet sevgisi de çıkacak mı?

***

Şiirin derebeyleri kendi kalp şiirlerinden başkasına katlanamazlar. Başını tuttukları köprülerden haraçsız geçirtmezler. Dilleri uzundur kaçırtmazlar. Zamanla şiirleriyle birlikte çürür giderler.

***

Bir ülkeye ne kötülük yapacaksanız, o kötülüğü önce üniversitesine yapmalısınız.

***

Tekstil işçilerinin acılarını giyindiğimizi biliyor musunuz?

***

Yaşlandıkça yaşlılık diye bir şeyin olmadığını anladım.

***

Zulme karşı kazandığımız zaferlerden başka sevinmeye hakkımız yok.

***

Hiçe saymak tüm suçların anasıdır.

***

Bir baktım
Üstüm başım mecaz içinde
Merak ettim
Yaşıyor muyum
Ölüler ölü mü
Gök gerçekten mavi mi
Ya içimdeki keder
Senin mecazın değilse
Ürkerim
Bir caz orkestrası ömür
Gündüz gece

***

Ne uğruna olursa olsun her savaşta önce çocuklar ölür umutlar ölür insanlık ölür sonra bunları yeniden hayata döndürmeye çalışırız.

***

Çeyrek çeki et kemik
Birkaç bağ duygu düşünce
Ne diye bu kibir gurur
Kendinle geçmişinle
Toprak bile alçak gönüllüdür
Görünce nice toz olup gideni

Resim: Hayrettin Ökçesiz

3990000030373